

Міністерство освіти і науки

Національний педагогічний університет ім.М.П.Драгоманова

Інститут розвитку дитини

Кафедра дитячої творчості

Магістерська робота на тему:

***Технології застосування народної іграшки в педагогічному
процесі сучасного дошкільного навчального закладу***

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади використання української народної іграшки як засобу формування елементів національної культури.....	7
1.1 Характеристика народної іграшки як засобу формування елементів національної культури.....	7
1.2 Сучасні педагогічні технології формування елементів національної культури у дітей дошкільного віку.....	21
1.3 Порівняльний аналіз регіональної та існуючих навчальних програм.....	27
Розділ 2. Технології застосування народної іграшки в педагогічному процесі сучасного дошкільного навчального закладу.....	35
2.1. Визначення рівнів сформованості у дітей дошкільного віку уявлень про зв'язок народної іграшки з побутом, звичаями українців (констатувальний експеримент)	36
2.2. Методика формування уявлень про національні особливості української народної іграшки (формувальний експеримент).....	45
2.3. Творче застосування дошкільниками набутих знань та вмінь у зображувальній та ігровій діяльності (контрольний експеримент)	80
Висновки.....	90
Літературні джерела.....	96
Додатки.....	103

Вступ

Виховання підростаючого покоління для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача всіх культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів завжди гарантувала вічність життя нації. Справжнє виховання не може існувати в «чистому вигляді», тобто поза традиційною культурою певної нації. Всі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися насамперед на культурно-історичних цінностях своєї нації, а вже пізніше відбувається знайомство з традиціями інших народів. Протягом віків в Україні викристалізувався педагогічний досвід народу, втілений в його мудрості, вміннях і навичках виховання наступних поколінь. У сучасній педагогічній науці виділяється окрема галузь етнопедагогіка, яка досліджує конкретні етнічні традиції виховання. Українська етнопедагогіка на думку Юрія Руденка має стати основою національної системи освіти та виховання. Він виділяє кілька розділів етнопедагогіка: народне дитинознавство, народна дидактика, народна виховна практика (з її основою – батьківською педагогікою) та народна педагогічна деонтологія.

1. Народне дитинознавство має вивчати духовний світ дитини в різні періоди її життя: вікові та психологічні особливості дітей, їхнє мислення, емоції, світосприйняття. Кожна вікова група зумовлює певний вид догляду, виховання, навчання.

2. Батьківська педагогіка. Саме в родині – природному осередку зростання дитини – виховується любов до батьків, до родини, Батьківщини, до рідної мови, історії, культури, засвоюються основні моральні принципи, розвиваються почуття добра, совісті, справедливості тощо. Отже, батьки – головні природні вихователі дитини. Найкращі умови для виховання повноцінної людини – дає

поєднання родинних і загальнонаціональних традицій, регіональних звичаїв, які підтримуються батьками і передаються дітям.

3. Народна дидактика. Головними напрямками народної дидактики є саме особиста праця дитини, дослідницький пошук, живе спілкування, в якому найкраще розвивається мислення й мовлення, пам'ять, воля, найкраще виявляється особистість дитини.

4. Народна педагогічна деонтологія (від гр. потрібне, необхідне) вивчає етичні проблеми обов'язку, моральних вимог. Це головні ідеї та настанови, які передаються у спадок: любов до батьків, родини, хліба, рідної землі, піклування про молодших, співчуття і милосердя, вірність заповітам дідів-прадідів тощо. Етнопсихологія тісно пов'язана з народною педагогікою. Слід знати психологічні особливості української дитини, перш ніж приступати до її навчання та виховання. Як вказувала Софія Русова, українська дитина не дуже експансивна, вона занадто вразлива й часто ховається від інших зі своїми переживаннями. Отже, до неї слід підходити з повагою до її індивідуальності, не силувати ні до роботи, ні до гри.

На думку вчених, саме в середовищі національної культури і з використанням надбань традиційної народної педагогіки можливе успішне розв'язання проблеми формування особистості дитини (Л.В.Артемова, А.М.Богуш, Н.В.Лисенко, М.І.Стельмахович та інші).

Сучасна система виховання спрямована на формування розвиненої особистості, наділеної національною свідомістю, гідністю і прагненням зберегти й примножувати національну культуру.

Залучати дітей до культурних цінностей народу необхідно з дошкільного віку. Відомо, що світогляд українця, розвиток у нього високої духовності, творчого розуму й моральних якостей формується на основі почуттів та емоцій. Тому особливого значення у вихованні дошкільників на основі народної

творчості набуває народна іграшка – найдоступніший емоційний засіб народної педагогіки. Іграшка - пам'ять етносу, нації, народу, людства про своє історичне та доісторичне минуле. Її форма є однією з початкових субстанціональних форм щодо освоєння людиною навколишнього середовища.

Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні. Народні іграшки перевірені дитячою любов'ю до неї, дитячою грою. Народна іграшка несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу.

На значущість народної іграшки у вихованні підростаючого покоління вказували С.Ф.Русова, Е.А.Аркін, А.П.Усова, Е.О.Фльоріна, А.С.Макаренко та інші.

Народна іграшка – стародавній вид народного мистецтва, виразник національної культури. У «Концепції дошкільного виховання в Україні» підкреслюється, що народна іграшка та гра з нею є важливими засобами національного виховання.

Народна іграшка – витвір специфічний. Своєю простотою й досконалістю, витонченістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю українська іграшка розвиває духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Українська народна іграшка несе малятам цілком доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом.

Використання народної іграшки в дитячому садку, сім'ї урізноманітнює ігрову діяльність дітей, збагачує, розширює сферу пізнання дитиною світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички.

У світлі викладеного вище постає **актуальність проблеми** нашого дослідження: технології застосування народної іграшки в педагогічному процесі ДНЗ.

Вирішення цієї проблеми визначає **мету дослідження** - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технології застосування народної іграшки у педагогічному процесі ДНЗ.

Об'єкт дослідження – процес застосування народної іграшки у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу.

Предмет дослідження – технології застосування народної іграшки у ДНЗ.

У відповідності з проблемою, об'єктом та метою ставляться наступні **завдання**:

- 1) охарактеризувати українську народну іграшку, як засіб формування елементів національної культури;
- 2) визначити рівень знань та ставлення дітей до народної іграшки, її види та особливості;
- 3) теоретично обґрунтувати педагогічні передумови використання народної іграшки;
- 4) розробити та апробувати технологію застосування народної іграшки у навчально-виховному процесі ДНЗ.

Розділ I Теоретичні засади використання української іграшки як засобу формування національної культури

1.1. Характеристика народної іграшки як засобу формування національної культури

Національна культура є надзвичайно складним об'єктом наукового пізнання. Культура - це «матрикос» основа нашого буття, «це духовні надбання народу, що виникли із праці, мислення і життєвого досвіду багатьох генерацій, які далі розвиваються або здійснюються в інших формах».

В працях М.І.Киященко, О.П.Постінкової, М.М.Столович з філософсько-культурологічних позицій розкривається функціонування іграшки в культурі, розглядається специфіка іграшки та її роль в життєдіяльності людини.

Історичні та мистецтвознавчі аспекти народної іграшки постійно перебувають у центрі уваги українських та зарубіжних вчених (М.Д.Бартрам, О.В.Бакушинський, Б.С. Бутнік-Сіверський, В.М.Василенко, Є. Герцик, Г.М. Дайн, Л.Я.Деньшин, Р.В.Захарчук-Чутай, М.О.Некрасова, О.О.Сакович, О.О.Чорновський, М.М.Церетелі, та ін..) Дослідники розкривають генезис та основні етапи розвитку народної іграшки. Виділяють її художню специфіку, визначають іграшку як самобутнє, глибо життєве за змістом, а тому і значне культурне явище, у якому виражені локальні, національні та загальнолюдські риси матеріальної і духовної культури.

Іграшки кожного народу мають свої традиції – педагогічні, художні, технічні. Наша держава різноманітна за етнографічним складом, тож народні іграшки характеризуються розмаїтістю, оригінальністю, неповторністю, вираженням культури й відображенням особливостей побуту різних народів, що живуть на українській землі.

«Упродовж тисячоліть наші пращури, наслідуючи Творця, ліпили з глини і тіста, майстрували з соломи, лози, дерева тощо іграшки – за своїм образом і подобою навколишнього світу. І так само, як і Творець, намагалися вкласти в них свою душу, щоб іграшка ожила.» [27]

Іграшка завжди була пов'язана з грою. Гра - це не розвага, це справжнє, теперішнє, яскраве, самобутнє життя дитини, разом з цим це і підготовка дитини до дорослого відповідального життя.

Як і гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Перші іграшки, знайдені під час розкопок дитячих поховань, були дуже подібними до знарядь праці, предметів побуту, їх виготовляли з найпростіших природних матеріалів з метою оволодіння дітьми навичками майбутньої діяльності. Як стверджує дослідник історії української народної іграшки О.Найден, дитяча іграшка як предмет певного функціонального призначення з'явилася досить пізно, коли цивілізація окремих суспільств і народів досягла достатнього рівня розвитку. Відтоді іграшка, поряд з іншими речами, зробленими людиною (знаряддями праці, побутовими предметами, культовими атрибутами), починає входити до сфери культури.

Іграшка давнього Єгипту (лялька з дерева і тканини, фігурки тварин, шкіряні м'ячі та ін..) датуються серединою III тис. до н.е. тут уперше було створено іграшки з нескладними механізмами («крокодил», «тигр»), які дитина приводила в рух. У Давньому Китаї іграшки виготовляли з глини (посуд для приготування їжі, плита, будиночок, ручний млинок та ін..)

У дитячих похованнях античної епохи знайдено ляльки, фігурки тварин, які у Давній Греції та Римі виготовляли зі слонової кістки, бурштину, теракоти, а для дітей рабовласників – зі срібла та мармуру. Багато сучасних іграшок створених ще в давні часи, деякі мають авторів.

Наприклад, ідею створення брязкальця приписують відомому грецькому полководцеві, філософу і математику Архітову Таренському (400 – 365рр. до н.е.) У давні часи брязкальце було першою іграшкою дитини, а матері та годувальниці відганяли ним злих духів.

Тієї пори з'явився і набув популярності театр ляльок. Про нього писали грецький філософ Платон, письменники Аристофан і Апулей. У Давньому Римі головною дійовою особою комічних лялькових вистав був потворний горбатий блазень Макус із величезним носом, який смішив публіку пронизливими криками, схожими на крики птахів, або писком, схожим на писк курчат. За подібний до дзьоба ніс і писк його прозвали Півником (по-італійськи – Пульчинелло), тому вважається, що батьківщина всіх Петрушок – Італія. У ХУІ ст..у багатьох країнах Європи були створені лялькові театри з головними героями, подібними до Пульчинело: в Англії – Панч, Німеччині – Гансвурст, в Іспанії – Дон Кристаль, Франції – Полішинель і Гіньоль.

Найбільшими центрами виготовлення іграшок у часи середньовіччя були Лімож, Страсбург (Франція), Нюрнберг (Німеччина), чиї вироби висока цінували на світовому ринку.

У ХУІІ – ХУІІІ ст. почалося виготовлення іграшок з дорогих матеріалів (срібла, порцеляни, слонової кістки), що були справжніми витворами мистецтва.

В Україні у ХУІІ ст. популярним був вертеп, персонажі якого (Запорожець, Циган, Дяк, Баба, Шинкар та ін..) відтворювали релігійні, казкові, побутові

сюжети. У радянські часи він був заборонений, а з набуттям Україною незалежності почав відроджуватися.

Українська народна іграшка.

На території України найдавніші прототипи іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

У IV –III тис. до н.е. трипільці виготовляли керамічні жіночі статуетки, різноманітні фігурки тварин (овець, коней, биків та ін..) та їх дитинчат, які символізують плодючість. В могильнику на території Львівської області археологами знайдено ліпні порожнисті фігурки пташок, що згодом трансформувалися в іграшки-свищики.

Дитячі іграшки давніх слов'ян (дерев'яні коники, качечки) знайдено під час розкопок на Наддніпрянщині. Датовані вони приблизно X- поч. XII ст. У той час побутували і так звані технічні іграшки: луки, мечі, дзиги тощо.

У дохристиянський період іграшки переважно зображали священних тварин, птахів, фантастичних істот, що свідчить про їх зв'язок з язичницьким культом, народною міфологією. Після прийняття християнства іграшки здебільшого використовували з ігровою та декоративною метою. Однак деякі з них зберегли ритуальний характер і дотепер (ялинкові прикраси до Нового року, святкові кульки тощо).

Від українських іграшок періоду 14-18 ст. майже нічого не збереглося. Однак етнографи стверджують, що виготовлення забавок не припинялося ні в 14, ні в 17 століттях. У другій половині 18 ст. внаслідок розвитку в Україні ярмаркової торгівлі розпочалося масове виробництво забавок на продаж.

Жодний ярмарок не обходився без глиняних коників, баранчиків, півників, маленького посуду, «ляльок-пань», розписаних орнаментом, прикрашених кольоровою глиною і покритих прозорою поливою.

Найбільший розквіт кустарного іграшкового промислу припадає на середину 19ст. найбільше виготовляли забавок на Наддніпрянщині, Поділлі, Прикарпатті.

Серед тогочасних іграшок Наддніпрянщини кінця 19ст. – дерев'яні кухлики для зачерпування рідини, дерев'яні ляльки, маленькі моделі побутових речей (іграшкові товкачики, тачівочки, рублі, оздоблені різьбленням), дзиги, вітрячки та інші.

Популярними були механічні забавки з відповідними руховими елементами – вирізані фігурки попарно з'єднаних планками – ведмедів, ковалів, ткачів; головоломки для дітей – так звані велика і мала мороки. Велика морока складалася з двох довгих і дванадцяти коротких кілочків, що утворювали на основі три хрестоподібні конструкції, а мала – із чотирьох однакових кілочків, зв'язаних у хрестик. Щоб їх розібрати, а потім скласти, необхідно було виявити кмітливість і винахідливість.

На Поділлі відомими осередками виготовлення керамічної іграшки були Вінницька обл., Полтавська обл. (Опішнянська іграшка) На Прикарпатті найбільше виготовлялись дерев'яні іграшки (Яворівська іграшка)

В Україні іграшки вироблялися не тільки з твердих і пластичних матеріалів, а також із лози, соломи, рогози, повісма, довгої трави. Для виготовлення саморобних іграшок використовували тканину, кольоровий папір, картон.

Першим збирачем і дослідником української народної іграшки був священик із Суботова Марко Грушевський (1865 – 1938), родич відомого

історика Михайла Грушевського. У 1904р. було опубліковано його працю «Дитячі забавки та ігри усякі зібрані по Чигиринщині Київської губернії».

Українські народні іграшки надзвичайно різноманітні, Олександр Найден вважає, що їх можна поділити на кілька видів за *матеріалом виготовлення*: дерев'яні, глиняні, м'які (ганчіркові), сирні, солом'яні та іграшки з природного матеріалу – сіна, реп'яхів, рогози, листя качанів кукурудзи, тирси, вербової кори, льону, різноманітних квітів, овочів, а також за *розписом*: Петриківські, Васильківські, Калагарівські, Хомутецькі, Опішнянські, Бубнівські, Вишневецькі, Черкаські, народні іграшки відрізняються кольоровою гамою (коричневий, зелений, сіро-синій, рудо-жовтий, червоно-коричневий, вохристий кольори).

Ляльки

Лялька – одна з найстародавніших іграшок. Перші з відомих ляльок – єгипетські. Вони вже мали рухомі суглоби, справжнє волосся, ретельно виточені кінцівки. Величезна різноманітність ляльок була і в античному світі: тут і глиняні тварини (птахи, черепахи, жаби, зайці, змії, мавпи). Грецькі діти бавилися і троянським конем, начиненим солдатами і офіцерами. Грецькі і римські ляльки робилися частково з воску, частково з глини, іноді яскраво розмальовувалися. Виготовлення їх складало особливу галузь виробництва. А наш час виробництво ляльок здатне втілити в життя першу-ліпшу, навіть найнесподіванішу фантазію.

Лялька – це важливий виховний засіб в розвитку кожної дитини. Але вони цікаві не тільки дітям. Деякі творчі люди все своє життя присвячують лялькам, на повному праві вважаючи їх своїми дітьми. Адже лялька – це жива істота, якщо в неї вкладена частинка душі художника, породивши неповторну ауру ляльки. Створення ляльки дозволяє повно відобразити внутрішній світ творця. Адже лялька повторює людину не тільки зовнішньо. І після народження кожна

лялька починає жити своїм життям, створюючи свою неповторну історію і накопичуючи в собі енергію, яку вона згодом передає людям, споглядаю чим її.

Тепер вважається, що дитинство було щасливим, якщо у тебе не було «Дерев'яних іграшок, прибитих до підлоги». Сьогодні кожний дитячий магазин іграшок, базар чи тому подібне місце, наповнений красивими, несхожими одна на одну і незвичайними ляльками, машинками тощо. Вибір величезний і дитинство можна назвати щасливим. Але якщо так, то народжуються запитання: а як же раніше (років сто і більше тому) діти жили? Невже вони були нещасними? Чи вони не знали, що таке іграшка, чи їм нецікаво було грати? Певне, не перше, не друге і не третє а що?

Найперші ляльки (як давно це було, невідомо) робили із золи. Як це не дивно, але саме так з вогнищ брали золу, змішували з водою. Потім скачували кульку і до неї прикріплювалася спідниця. Така лялька називалася Баба – жіноче божество. «Баба» передавалася по жіночій лінії від бабусі до внучки, причому дарувалася в день весілля. Ця лялька мала не ігровий характер, а була оберегом. Яким? Оберегом жінки, дому, вогнища.

При переїзді на нове місце цю ляльку із золи домашнього вогнища обов'язково брали із собою, певно для того, щоб на новому місці було знову вогнище, затишок, дім.

Відома ще одна давня лялька. Коли жінка стригла своє волосся, то вона збирала його в невеличкий мішечок і робила ляльку. Вважалося, що коли людина захворювала, то треба було обкласти її такими ляльками і вона одужає. Такими ляльками не грали. Вони зберігалися в скринях і передавалися в день весілля. В більшості випадків лялька – це образ жінки, богині, і тому прямий зв'язок з нею мала, звичайно ж, жінка. Але й чоловіки «мали честь» користуватися силою ляльки. Жінка давала ляльку чоловіку, коли той вирушав

у дорогу або на війну. Вважалося, що лялька охороняє чоловіка і нагадує про дім і домашнє вогнище.

У кожної господині в домі в «красному кутку» (так називався куток, в якому стояла ікона та інші святі речі) була лялька, і коли в сім'ї були сварки, то, залишившись одна, жінка відчиняла вікно і немов маленьким віником-лялькою « вимітала сміття з хати»

Характеристика регіональної іграшки

Народна іграшка є ниточкою в руках дитини, яка з'єднує її з історією Батьківщини.

Прикарпатський край, Карпати, Закарпаття – чудовий, красивий, мальовничий, розмаїтий край нашої України, край синіх гір і струнких ялиць та смерек, стрімких річок, які , спадючи на рівнину, стають спокійними та широкими. Край могутніх грабів і вікових дубів, медово-духмяних полонин, гучномовних трембіт, ніжних сопілок і дзвінких цимбал. Як і в кожному регіоні, у нашому теж є народні традиції у виготовленні дитячих іграшок. Відповідно до традицій регіону іграшки відмінні за формою, кольором, технікою виготовлення, візерунком, оздобленням.

Ужгородські іграшки виготовлялися з глини, використовували у розмальовуванні білі, червоно-коричневі, сині кольори. Кожен колір мав своє призначення: синій – символізував виноград, білий – чисте небо, коричневий – плідородна земля.

Розмальовували – рослинним орнаментом. Це квіти, ягоди, листя, які виконують тонкими лініями, широкими мазками, кругами. Так прикрашали різноманітні сувеніри, набори посуду для молока, для кави, фігурки різних тварин, персонажів казок, ляльковий посуд.

Прикарпатська іграшка, насамперед відрізняється від усіх інших колоритом і характером розпису - традиційними мотивами і елементами та поєднанням кольорів у орнаменті.

Яворів – це відоме не тільки в Україні, а й за кордоном місце виготовлення дерев'яної іграшки. Виготовляти іграшки з дерева – явору, осики, верби, сосни, чи груші почали дуже давно. Природну красу дерев'яного орнаменту – хвилястих смуг, жовтих плям – навіть не потрібно було замальовувати, вони слугували готовим тлом, основою розпису.

Окрім дерев'яних, виготовляли також глиняні іграшки. Їх особливість була в коротких ногах, у вигляді підставки, розширеному у боках тулубі, політі кольоровою «поливкою», з добавлянням білих чи червоних вкраплень.

Іще одним відомим центром виготовлення народної дитячої іграшки у нашому регіоні є містечка *Косів та Кути*. З чого виготовляють іграшки? Це і глиняні, і тістяні, і дерев'яні, і сирні іграшки. Переважає геометричний малюнок, а також присутній і рослинний орнамент.

Орнамент косівських (Карпати) пікових виробів має різкі й гострі злами, натуральний колір глини закритий, захований білою, жовтуватою або темно-вишневою ("вишнівка") поливою, основні кольори орнаменту брунатний, зелений, жовтий. Іграшка з Косова (так само, як і розписний посуд) несе в собі образні прикмети карпатського холодно-прозорого ранку із гостроверхими смереками на схилах, високими ожередами, вогкуватим туманцем у долинах, отарами овець на полонинах. Узори косівських виробів асоціативно зближені з бадьоро-завзятим (з пронизливими акцентами) звучанням місцевих коломийок та тужливо-ритмічним дріботінням гуцульського танцю.

В прикарпатських осередках ще на початку ХХ ст. глиняною іграшкою займалися Й. Табахорнюк та П. Тимчук з Пістині, згодом - П.Й. Цвілик та Г.В. Цвілик з Косова, Ганна та Михайло Рощиб'юки з с. Старий Косів, М. Волощук з

с. Старі Кути. У більш пізні часи, як зазначає М. Є. Станкевич, "традиційні зозульки-свистунці, дрібний посуд почали виробляти Юрій та Розалія Ілюки. Новий напрям тематичної пластики, відмінний від народних іграшок, започаткували майстри Михайло Кикоть, Василь Стрипко, художники-керамісти Василь Аронець, Григорій Колос, Василь Озерний та ін. ". Типологічно близькі до іграшок антропоморфні та зооморфні фігурки з глини робить Н. Вербовська з Косова.

Сирна іграшка. Історія виникнення цієї іграшки невідома.

Якихось письмових джерел не знайдено. Ніхто цим ремеслом з науковців не займався. І все-таки сирна іграшка має свою історію.

...Колись давно, кожної весни на полонину пастухи виганяли худобу на випас. Полонина була далеко від домівок. Там, на полонині, вівчарі доїли корів, овець та робили із молока бринзу, сир. А у Карпатах, сир з овечого молока називають «бринзою». Ще вівчарі робили і інший сир, у нас його називають «будз». Ось з цього будзу і ліпили та й зараз ліплять маленькі сирні забавки.

Наступала осінь і вівчарі повертались з полонини додому. Вони приносили своїм дітям, дівчатам, родині маленькі подарунки із сиру – коники, овечки, козлики.

Цим фігуркам надавали значення оберегів худоби. Односельчани відвідували пастухів на полонинах і поверталися з сирними подарунками. Це був знак, що на полонині все гаразд. Дуже часто пастухи дарували сирні баранчики своїм дівчатам, а дівчата для спомину ставили їх під образами. Так тривало роки...

З кінця XIX століття вироби із сиру стали жіночим промислом. Поступово сирні фігурки перестають виконувати роль в обрядах. Їх виготовляють тільки для дітей, як забавка, та як продукт харчування.

Властивості сирної іграшки

Сирна іграшка зберігається до 10 років. Вона м'яка, пахуча, смачна. Це ставало причиною її швидкого з'їдання. Іграшку можна розмальовувати. Виріб не вимагає якогось особливого зберігання і догляду. При падінні не втрачає своєї форми.

Технології виготовлення іграшки

Матеріалом виготовлення виробу є овечий сир. Йому дають трохи вистояти, прокиснути. Пізніше його розварюють у жентиці. Сир стає м'яким, як віск, пластичним. Майстриня ліпить фігурку, а потім кладе виріб у розтоплене вершкове масло. Виріб стає жовтий і гладкий. Після цього фігурку розмальовують. Готова іграшка в такому вигляді може зберігатися (в маслі) двадцять років.

Оздоблення іграшки

В давнину фігурки із сиру не оздоблювали. На той час не було таких барвників, щоб фарбувати жирний сир. Із приходом в наш побут хімічних барвників іграшку почали прикрашати візерунками. З'явилися на іграшках традиційні гуцульські кольори – червоний, зелений, синій. Фігурки покривались рисочками, полосами, кружечками, крапками. Серед мотивів можна побачити солярний знак – ружу. Цей знак запозичено із орнаментальної різьби.

Оздоблюють фігурки різними переплетіннями, ніби упряжі. На кониках прикріплюють бербенчики. Прикрашена іграшка притягує до себе кожну дитину, змушує її поміркувати, приглянутись, понюхати, посмакувати, обмацати пальцями. Дитина починає проявляти великий інтерес до таких іграшок. У дитини виникає бажання виліпити щось своє.

Чому сирна іграшка характерна для нашого регіону?

В гуцульському краї віддавна займаються скотарством. В горах землі не були придатні для обробки. Кожен гуцул тримав чималу кількість овець, корів. З приходом весни з'являлась велика кількість молочної продукції, а особливо бринзи. Ці харчові продукти довго зберігались.

Саме вони ставали матеріалами для ліплення фігурок. Гуцули – талановитий народ. Українському народу притаманне прагнення прикрашати речі, будівлі. Сама навколишня природа спонукала до творчості. Вони прикрашали орнаментами дерев'яні речі, срібні, бронзові. Виготовляли чудові ліжники і розмаїті килими, вишивали рушники. Ніде більше в Україні, можливо і в Європі не виготовляють сирні іграшки для дітей. Це наше регіональне мистецтво.

Яке місце посідає сирна іграшка в етнопедагогіці?

Традиції народної педагогіки живуть з нами, жили і будуть жити! Завдяки цим традиціям передаються нам людські якості, любов до рідного краю, прагнення пізнавати і зберігати надбання нашого народу та передати у спадок своєму потомству.

Маленька фігурка тваринки... раніше на це мистецтво не було звернуто належної уваги. Вона залишалась в затінку. А це теж мистецтво. Творчість людей. Її виготовляли прості гуцули для своїх дітей. І через те вона не мала права вмерти, бо народ є носієм культури. Її продавали на базарах, дарували малим дітям, гралась нею. Іграшка ставала продуктом харчування.

Колись цукерків не було і малих дітей пригощали в гостях сирними кониками, баранчиками, козликами. Маленькі гуцулята бавились сирним коником, баранчиком. В своїх іграх гуцулята відображали життя і побут своїх батьків. Баранчик у них «бе-екав», коник «цокав», «іржав». Козлик своїми гострими ріжками намагався налякати пустуна. У вершника із сиру діти бачили своїх батьків, братів. Гуцул пересувався в горах тільки на коні. Діти

довідувалися як зберігати бринзу, сир. А бринза є найсмачнішими ласощами для гуцула. Малий гуцул, перекладаючи фігурки, рахував їх і часто сперечався із братиком чи сестричкою – в кого більше фігурок.

Кожна дитина в процесі розвитку засвоює досвід свого етносу. Дитячі ігри дітей Гуцульщини передавалися із покоління в покоління. Граючись, дитина тисне, обмацує пальцями, нюхає, пробує на смак забавку із сиру і так довідується про якості іграшки. З часом довідується від батьків, що забавку можна дарувати хорошому товаришеві. Перед Великодніми святами кожна дитина має дуже багато таких фігурок, бо їх дарують хрещені матері.

Імітуючи в грі рухи коника, баранчика дитина розвиває малі м'язи кисті та всієї руки, ознайомлюється з навколишнім, збагачує свій словниковий запас.

Народні умільці гуцульської дитячої сирної іграшки.

Народні умільці... Вони творять безперервно, з покоління в покоління, виходячи із звичаїв, міфології та самого життя.

Цей простий і привабливий вид народного мистецтва живе і розвивається тільки на Гуцульщині. Тут він наче потічок бере свій початок, має своїх майстрів, шанувальників, має своє минуле і майбутнє. Тільки тут народні майстри мають насагу до даної творчості. Тут виплекали свій талант.

Об'їдеш весь світ, а такого не побачиш. Ти будеш знати димківську ляльку, китайську фігурку та багато інших. Придбаєш заморську ляльку, яка сама говорить і співає та має біле волосся. Нарешті купиш комп'ютер і будеш вимальовувати чудеса. Ти знаєш чудовий парк «Дісней». Так, це ми знаємо, а про своє, рідне – забули. І це дійсно так, бо ніде не висвітлюється цей вид ремесла.

Як добре, що гуцули ще не перевелися! Ці майстри ліпки із сиру живуть на Косівщині Івано-Франківської області. Є вони в селах Снідаївці, Річці, Шепоті,

Яворові, Космачі, Брустурах. Найпоширеніший цей промисел став у Брустурах. Там живуть майстри цього виду мистецтва М.О.Юряк, М.Друсків, М.І.Кошевка, М.Ю.Матвійчук. побачити ці найрізноманітніші фігурки можна в музеї народного мистецтва Гуцульщини в м. Коломиї Івано-Франківської області.

СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ ДИТЯЧОЇ СИРНОЇ ІГРАШКИ, ЇЇ МАЙБУТНЄ.

До цього часу виготовлення і збут дитячої сирної іграшки є предметом піклування самих майстрів. Традиції цього мистецтва розвивають лише самі народні майстри – умільці. Виріб появляється на ярмарках, біля церков на релігійні свята, храми. Але це не може задовольнити живого інтересу до цього оригінального виду мистецтва. Про цей вид мистецтва знаємо тільки ми, жителі карпатського регіону. Ми знайомимо в дитячих садочках дітей з гончарством, килимарством, ткацтвом, вишивкою, а з чим діти-гуцулята колись гралися – не знайомимо, бо й самі забули, можливо, не знаємо!

Ми думаємо, що в сирної іграшки є майбутнє! Біда втому, що ми не вміємо доносити наше рідне так, щоб воно сподобалося кожному. Говорячи мовою бізнесу, ми не вміємо рекламувати свій виріб. А саме сирна іграшка і потребує такої реклами. А чому б не закуповувати в майстрів ці фігурки і проводити розпродаж в магазинах. Сирна іграшка смачна і корисна для дітей.

Вона не дуже дорога. Цю іграшку показати і про неї написати потрібно і колегам по вихованню з інших областей України.

1.2 Сучасні педагогічні технології формування елементів національної культури у дітей дошкільного віку.

Робота дитячого дошкільного закладу здійснюється на основі програми виховання і навчання – державного документа, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

У сучасній Україні дошкільні заклади мають право самостійно обирати програму виховання дітей з комплексу варіативних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України, а також розробляти і впроваджувати власні.

У сучасних дошкільних навчальних закладах послуговуються елементами теорій передових вітчизняних та зарубіжних педагогів, також елементами педагогічних ідей як українського козацтва так і методик, складених та апробованих у сьогоденні.

Короткий нарис педагогічних технологій спрямованих на формування національних пріоритетів у дітей дошкільного віку.

Сучасні педагоги дошкільних закладів послуговуються осучасненою методикою українського козацтва (аналогічно як в Козацькій Україні , адже суспільна мораль вимагала фізично здорових дітей, готових до воєнного діла) Завдання вихователів полягає у вихованні фізично і психологічно здорових дітей. У зв'язку з цим важлива роль відводиться заняттям фізкультури, прогулянкам, екскурсіям на природу, дотриманню режиму дня . Але окрім фізичної підготовки, дітям дають знання про *національні пріоритети* нашої держави, адже відомо, що здорова людина – здорова нація. На заняттях використовують спеціальний ігровий , навчальний і тренувальний матеріал.

Систему виховання у дошкільних навчальних закладах складають також педагогічні здобутки Я.А.Коменського , який започаткував розвиток наукової

педагогіки, який спирається на принципи природо відповідності, тобто універсальність законів розвитку дитини. У садочках (за порадами Я.А. Коменського) оволодіння знаннями та навичками має відбуватися неодмінно у формі гри. Проголошується принцип помірної і розумної дисципліни, відповідність морального обличчя людини реальним умовам і потребам суспільства, виховання любові , звички до праці; сприяти нагромадженню конкретних уявлень про навколишній світ, початками історії, економіки, політики, суспільними відносинами. Спираючись на народний досвід та тогочасну медицину, запропонував конкретні рекомендації для догляду за дітьми дошкільного віку у сімейному колі, якими послуговуються батьки вихованців сучасних материнських шкіл.

Дитячі садки, які використовують педагогічні надбання німецького педагога Фрідріха Фребеля, набули великого поширення. Виховання (за Ф.Фребелем) – це розвиток у дитини чотирьох інстинктів: діяльності, пізнання, художнього і релігійного. Головне призначення – виявлення в дитині закладеного божественного начала, притаманного всім людям. Для цього людина має пізнати себе, Бога і природу. Метою виховання є- розвиток природніх здібностей дитини, у якої є початки духовних спрямувань, почуттів, здібностей. Важливим засобом розвитку є гра, яка відіграє велику роль у фізичному й психічному становленні дитини. Дидактичним матеріалом для ігор та занять дітей служать широко відомі його «дарунки для ігор». Завдяки «дарам» діти отримують елементарні уявлення про найрізноманітніші геометричні тіла, про форму, величину, просторове відношення, числа. Для задоволення дитини у спілкуванні та діяльності їй необхідне товариство ровесників, адже дитячий садок є тільки місцем де продовжується сімейне виховання. Отже, виховання є прагненням до досконалості.

Іще однією із розповсюджених технологій дошкільного виховання є педагогічні ідеї видатного італійського лікаря-психіатра Марії Монтессорі.

Головною характеристикою цієї методики є особистісно-орієнтована мета, творчо-продуктивний зміст навчання, свобода у вихованні. Філософська концепція індивідуального виховання не тотожні філософії індивідуалізму, вона розкриває і закономірності формування вміння жити в суспільстві, що полягає у згуртуванні індивідів у соціальне ціле, розвиток духовної потреби у повазі індивідуальності і прав людей. У «будинках дитини» здійснюється своєрідна система виховання. Від вихователя вимагається не втручатися у процес розвитку дитини, лише організовувати обстановку, що сприяє її самовихованню. Однак при цьому виховний вплив вихователя зберігається. Система практичної педагогіки заснована на методі індивідуального спостереження за дитиною. Проводяться спеціальні вправи для вироблення слухняності, колективних занять не проводять, заняття проводять з кожною дитиною індивідуально.

Особливе місце у методиці Монтесорі відводиться розвитку і вихованню органів чуттів дітей, тренуванню чуття дотику, дрібних м'язів рук дитини, зору на спеціально розробленому матеріалі, який є важливим компонентом підготовленого середовища. Дидактичний матеріал допомагає впорядкувати попередньо набутий досвід і є засобом пізнання світу, усвідомлення його закономірностей. Різні його види відкривають дитині доступ до різних сфер культури людства. Привабливість дидактичних матеріалів розвиває інтерес до них і дій з ними. Внаслідок цього дитина прагне до самостійної діяльності, потребуючи лише незначної допомоги, опосередкованого керівництва вихователя.

Основними формами занять у материнських школах, що працюють за теорією Ж.Піаже, О.Декролі, є гра. Загальною метою дошкільного виховання є розвиток фізичних, соціальних, поведінкових та інтелектуальних навичок, необхідних для формування вміння жити в сучасному суспільстві. Перевагу надають не накопиченню знань, а розвитку дитячої ініціативи, вихованню

соціальної компетенції. Робота дошкільних закладів спрямована на те, щоб увести дитину в життя колективу, розвинути навички різних видів діяльності, сформувати прагнення до знань, навчити вибудовувати стосунки з іншими дітьми. Дошкільнята повинні набути відповідних моторних навичок, здобути певний рівень інтелектуального і мовленнєвого розвитку, оволодіти малюванням та іншими видами діяльності.

Роль вихователя полягає у спрямуванні розвитку, створенні розвивального середовища, вивченні поведінки та психології дітей, організації їхнього дозвілля. Виховання найменших дітей має на меті розвиток ігрової діяльності, органів чуття, моторики. У роботі з 4-5 річними дітьми сенсорне виховання ускладнюється, для чого використовують різні види ручної праці (малювання на тканині, вітражі, виготовлення декорацій до інсценізації тощо). У графіку занять багато часу відводиться фізкультурі, музиці. Діти шостого року життя готуються до шкільного навчання на обов'язкових для них заняттях з читання, письма, графіки, математики, однак розпорядок їх проведення визначається на основі вільного вибору дитини.

Багато прихильників здобула педагогічна технологія Шалви Амонашвілі, де пропагується ідея педагогічного співробітництва , яка спонукає до співтворчості з дитиною у педагогічному процесі, орієнтує на цілісний розвиток особистості дитини, на прийняття її такою, якою вона є, на творення її як вільної , розвиненої та освіченої людини, наділеної національною свідомістю, гідністю, зберігати і примножувати національну культуру

Вихователі дошкільних навчальних закладів на сьогоднішній день все більше звертаються до *народних джерел* у вихованні дітей.

На ранніх етапах людства основним засобом підготовки дітей до життя були ігри з примітивними іграшками, що відображали мисливське і трудове знаряддя, наслідування занять дорослих. Засобом виховання був фольклор

(казки, легенди, прислів'я і приказки), що передавала новим поколінням правила і норми національного буття. *К.Д.Ушинський* видатний педагог одним із найперших педагогів взяв на озброєння принцип народності, згідно з яким виховання і навчання підростаючого покоління повинні виходити з умов історичного розвитку, насущних потреб народу.

Багато місця в роботі з дітьми дошкільного віку відводиться ознайомленню з природою рідного краю, рідної місцевості, естетичному і моральному вихованню, адже лише завдяки моральному вихованню дитина стає людиною. В розумовому вихованні спираються на твори для дітей, які відзначаються простотою викладу, ясністю і високою художністю. Цим вимогам відповідають як народні твори (казки, легенди, балади) так і власні твори *К.Д. Ушинського*. Найбільш природнім середовищем для виховання дошкільників є сім'я і в цьому зв'язку налагоджений тісний взаємозв'язок із батьками вихованців, зберігається та вводяться відомі традиції виховання народознавчого напрямку. Батьки мають широкі можливості щодо безпосередньої участі в роботі дошкільного закладу.

Дитина фігурує як джерело і результат педагогічної діяльності, тобто вільна, самостійна людина, яка з часом усвідомлює цінності життя і прагне їх втілення. Завдання педагогів полягає в тому, щоб підготувати дитину до вибору, спрямувати її душевні потяги на досягнення високих цілей. Але слід дбати про те, щоб у себе на батьківщині народні наставники несли кращі характерні властивості і найчистіші прив'язаності дитини до рідного краю.

Застосовують в роботі сучасних дитячих садків створену методику педагогів *Є.М.Водовозової* , *Є.І.Тихеєвої*, які були відомими послідовниками принципів народності, сформульованих *К.Д.Ушинським*. Добір ігор і планування занять здійснюється так, щоб життя дітей було цікавим і змістовним, будувалось в дусі народних традицій, пробуджувало й задовольняло інтерес до навколишнього. Приділяючи багато уваги спілкуванню

з природою як засобів розумового розвитку, включають в його зміст ознайомлення з навколишнім життям, з працею і побутом українського народу.

Головне завдання виховної методики *Софії Русової* – формування людського в дитині, створення можливостей для виявлення її творчих сил, діяльного ставлення до життя. Національний дитячий виховний заклад має прилучати дитину до культури свого народу. Виховання « на рідному ґрунті» активізує її творчу діяльність, розворушує її думки, її цікавість. Характерною ознакою гуманістичної теорії С.Русової є толерантність і повага до світогляду кожного вихованця. Крім рідної мови, важлива роль у цьому належить природознавству як засобу виховання духовності дитини з перших років життя. Моральне виховання дошкільників розглядають як гармонію індивідуальної волі і колективного порядку.

Удосконалена методика видатного педагога *В.Сухомлинського* , який дошкільне дитинство вважав періодом життя, який великою мірою визначає майбутнє людини. У процесі виховання дитини педагог повинен бачити і відчувати дитячу душу. Дітям не подають готові істини, оскільки через усвідомлення дитиною краси і значення найближчого, найдорожчого, рідного, поступове розширення знань про навколишній світ, людей, про себе можна виховати людину і громадянина.

Дитиноцентрична методика *В.Сухомлинського* вважає дитину найвищою соціальною цінністю. Педагог повинен розуміти дітей і всього, що з ними відбувається, мудро ставитися до їхніх вчинків, захищати дитину, не думати про неї погано, найголовніше, не ламати індивідуальність дитини, а вправляти і спрямовувати її розвиток, пам'ятати, що вона знаходиться у стані самопізнання, самоствердження, самовиховання.

1.3.Порівняльна характеристика регіональної та існуючих навчально-виховних програм

Корені національної психології, національного характеру, мислення та самосвідомості закладаються в дошкільному дитинстві. В цей період активно формуються моральні норми поведінки, почуття любові до своїх батьків, рідного дому, народу, краю, виникають першооснови зв'язків зі своїм історичним коренем, закладаються підвалини національного менталітету. Зміцнення педагогічних позицій родинного і суспільного виховання, формування підростаючої особистості успішно реалізується, якщо дошкільнята зростають і розвиваються в процесі використання духовних надбань народу (Г.С.Сковорода, Т.Г.Шевченко, К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський, Г.Ващенко, С.Ф.Русова, сучасні Л.В.Артемова, А.В.Богуш, М.Г.Стельмахович, М.В.Рогальська).

У сучасних педагогічних дослідженнях іграшка розглядається як необхідна умова для розвитку ігрової діяльності (Л.В.Артемова, О.К.Васильєва, Г.Г.Локуцієва, С.Л.Новосьолова), формування моральних якостей та патріотичних почуттів (М.Ф.Виноградова, Л.Х.Давлишена, О.Б.Горунович, Л.В.Калузька, Ф.Ш.Халікова), естетичного розвитку та творчих здібностей (О.О.Дронова, Н.Т.Дяченко, А.А.Грибовська, Ю.В.Максимів, Р.М.Смирнова, Н.Б.Халізова).

Як свідчить аналіз педагогічних програм, в процесі сприйняття і творчої роботи з творами декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, з народною іграшкою створюються сприятливі умови для формування моральних якостей : любові до рідного краю, а через неї – до Батьківщини, поваги до творців прекрасного; виховуються дружні відносини між дітьми, формується вміння використовувати вільний час для цікавої і корисної роботи.

Отже, аналіз програм та педагогічні дослідження відомих вчених та дослідників цього питання (використання народної іграшки у дошкільному навчальному закладі) орієнтували нас на те, що народна іграшка має виступати в педагогічному процесі як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні і духовні здобутки. Формування знань про неї повинно здійснюватися на основі сприйняття дітьми пізнавального, естетичного, морального, емоційного змісту, адекватного розуміння її культурно-історичного значення.

Ознайомлювати з народною іграшкою слід вже дітей молодшої групи. Показувати іграшки потрібно під час творів усної народної творчості, використовувати в іграх, на заняттях з образотворчої діяльності. Діти четвертого року життя з цікавістю розглядають народні іграшки, забавляються свистиками, грають на сопілці. Вихователь у доступній формі може знайомити їх зі найпростішими іграшками різних регіонів України. Ознайомлюючи дітей з петриківською народною іграшкою, вихователь має не тільки розповісти про неї, а й залучити дітей до зображення окремих елементів розпису: мазків, крапочок, рисок. Такі заняття добре супроводжувати читанням творів українського фольклору, народними хороводними іграми з використанням таких іграшок.

Дітей середньої групи вихователь може познайомити з більшою кількістю іграшок, залучаючи їх до ігор, використовуючи іграшки на заняттях. Діти цього віку охоче малюють нескладні візерунки, що ними прикрашені українські народні іграшки площинного зображення. Ознайомлення з народною іграшкою педагог планує і в повсякденному житті, коли звертає увагу дітей на ту чи іншу іграшку, яка є в групі дошкільного закладу, пропонує уважно її розглянути, сам розповідає і спонукає дітей до висловлювання своїх вражень і роздумів про іграшку. На регіональних особливостях народної іграшки педагог наголошує.

У старшому дошкільному віці дітей ознайомлюють з особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках. На заняттях дітей спонукає до самостійного створення окремих візерунків, орнаментів, характерних тільки для іграшок певного регіону; знайомлять з процесом виготовлення іграшок, їх історією, розповідають про долі майстрів. Діти ліплять і розфарбовують глиняні іграшки, самостійно добирають характерні кольори для іграшок з різних регіонів; ширше знайомлять з різними видами іграшок, дізнаються про історичний і регіональний аспекти їхнього виготовлення, їхні традиційні особливості. Діти впевнюються в тому, що ліплення іграшок не така вже й важка справа, саме тому в «гончарних» селах навіть малята швидко опановують це вміння.

У садочках, школах слід організовувати центри, де зацікавлені та залюблені в народну іграшку люди вчитимуть виготовляти її, зберігати, ставитися до неї як традиційного і універсального сувеніру.

Методи і прийоми роботи з українською іграшкою в садку мають узгоджуватися з імпровізаційним стилем роботи народних майстрів та особливостями дитячої творчості.

Процес формування творчої активності дошкільників складається з *трьох* органічно пов'язаних між собою *етапів*.

Перший етап (підготовчий) навчальної діяльності передбачає ознайомлення дошкільників молодших груп із витворами українського народного мистецтва, віруваннями та звичаями українського народу, пов'язаних з народною іграшкою, стимулювання бажання займатися художньою творчістю з наслідуванням кращих традицій народних майстрів України. Основними формами роботи на даному етапі є інтегровані заняття: « В гостях у майстрів-іграшківців» (заняття-казка) та заняття-мандрівки :

«Звідки іграшка до нас прийшла», « Символічний зміст традиційних іграшкових образів» (« берегиня», « Кінь – знак сонця і неба»...)

Для розв'язання поставлених завдань пропонуємо скористатися художньою розповіддю про історію народної іграшки, про її символічний зміст, провести дидактичні ігри : « Запитай – дізнаєшся», « Закінчи розповідь про іграшку», « Загадай – відгадаємо», змодельовати ігрові ситуації за допомогою казкових персонажів-іграшок Бабусі-іграшкусі та Дідуся-іграшкуся, організувати спостереження за роботою «казкових майстрів» іграшки та практичною образотворчою діяльністю дошкільнят (тематичне малювання, створення ілюстрацій до легенд, розповідей, замальовки стародавніх іграшок, втілення творчого задуму в об'ємі).

Другий етап (практично – діяльнісний) створює умови для цілеспрямованого формування творчої активності дошкільнят, вивчення традиційних прийомів виготовлення українських народних іграшок з урахуванням їх етнічних особливостей. З цією метою пропонується цикл занять за темами « Гарний вершник той із сиру», «Красені-птахи з Ічні», «Як прикрасити сопілку», «Прикрашаємо яворівські візочки», «Навчаємось в петриківських майстрів-іграшківців», «Народні ляльки з тканини», «Іграшки-забавлянки з тіста», «Сирні іграшки», «Гарний одяг той у панни»

На другому етапі здійснюється взаємозв'язок методів і прийомів репродуктивного та пошукового характеру: художні розповіді про життя народних майстрів та їхні творчі здобутки; спілкування з майстрами народної іграшки, відвідування їх творчих майстерень; навчання традиційним прийомам виготовлення українських народних іграшок; створення таблиць щодо основних елементів розпису тощо.

Третій етап (творчий) націлений на безпосередній прояв творчої активності дошкільників на основі вивчення мистецтва української народної

іграшки. Він спонукає до вибору відповідних варіантів у ході творчого процесу, забезпечення максимальної самостійності дітей у втіленні художнього задуму.

Третій етап складається з циклу занять, спрямованих на створення самостійних художніх робіт (« Як святий Миколай подарунки роздавав», « Зустрічаймо Новий рік», «Десть весна красується», «До нас пташки прилетіли», «Танок квітів», «Влітку у бабусі», «В гостях у майстрів-іграшківців», «Казка про народну іграшку») та проведення Свята української народної іграшки. Тут пропонується самостійно виготовити вироби за мотивами українських народних іграшок (подарунків, сувенірів, героїв лялькових вистав) ; скласти казки, розповіді про персонажі українських народних іграшок; зробити ілюстрації власних літературних творів, інсценізацію з використанням самостійно створених іграшок за мотивами українських народних казок.

Екскурсії до музею або виставки народної іграшки дають можливість розширити уявлення дітей про витоки, регіональні особливості, творчі здобутки майстрів народної іграшки. Ефективність відвідування музею значною мірою залежить від підготовчого та завершального етапів роботи. Підготовчий етап покликаний підготувати дітей до візуального сприймання експонатів музею. З цією метою дошкільникам видаються картки із завданнями, які вони мають виконати, використовуючи музейну експозицію.

Значне місце у проведенні екскурсій до музею відводиться завершальному етапу, який може бути організований безпосередньо в музеї або групі й дасть можливість закріпити результати екскурсії з подальшим застосуванням нових знань, вражень відомостей в різноманітній творчій діяльності.

На завершальному етапі екскурсії корисні такі види навчально-виховної та творчої діяльності, як складання усних розповідей («Що я бачив у музеї», «Мої враження від екскурсії» , «Про що я дізнався»), написання творів разом з вихователем, малювання іграшок по пам'яті із застосуванням робочих замальовок, проведення рольових ігор, виставка дитячих робіт («У музеї народної іграшки», «Експозиція української народної іграшки створеної нашими руками»), створення палітри кольорів народної іграшки певного регіону України.

Завданнями ДНЗ є виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти (Закон України « Про дошкільну освіту» 2001р.) вихователі дошкільних навчальних закладів покликані навчати дітей цінувати речі, вироблені руками і передані в спадщину (змістова лінія «Предметний світ»), поважати творців народної іграшки, прилучати до культурних набутків і творчої спадщини нації. У дітей необхідно сформувати вміння впізнавати народну іграшку, розуміти її призначення, роль, особливості використання. Добре, якщо дитина навчиться використовувати для розгортання ігрового сюжету власноручно виготовлені іграшки (Змістова лінія «Світ гри»), матиме чітке уявлення про такі види образотворчого мистецтва, як живопис і скульптура, щиро милуватиметься витворами декоративно-ужиткового мистецтва. Слід навчити дитину не лише на елементарному рівні аналізувати твір мистецтва, а й виражати свої почуття через формотворення. Дитина має оволодіти технічними прийомами та методами виготовлення іграшки з опорою на знання її особливостей, розуміння виразності матеріалу, техніки (Змістова лінія «Світ мистецтва»).

Інформацію про особливості мистецтва скульптури, його значення в особистісному розвитку дитини дошкільного віку, зміст спілкування дорослого (педагога, психолога, батьків) з дитиною з урахуванням впливу мистецтва скульптури викладено в навчально-методичному посібнику

«Дитина у світі скульптури» Світлани Огурцової (посібник рекомендовано науково-методичною комісією з дошкільної педагогіки та психології Міністерства освіти і науки України).

Указ Президента України «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних промислів в Україні» 06.06.2006р. № 481 постановив здійснити заходи щодо створення сприятливих умов для творчості народних майстрів, відродження національних мистецьких осередків та центрів народних художніх промислів. Серед них найвідоміші місця виготовлення народних іграшок в Україні – Івано-Франківщина (Косів, Кути), Львівщина (Яворів, Стара Сіль), Закарпаття (Ужгород), Полтавщина (Опішня, Хомутець), Дніпропетровщина (Петриківка), Київщина (Васильків), Черкащина (с.Громи), Тернопільщина (Калагарівка , Великий Кунець, Вешнивець), Виниччина (Бар, Бубнівка), Житамирщина (Баранівка), Хмельниччина (Адамівка), Волинь (Ковель), Одещина.

Наша земля надзвичайно багата і на таланти, і на сировину (величезні поклади найрізноманітніших сортів глини, деревини та інше), і майже в кожному куточку України є свої майстри дитячої іграшки, яку в народі називають ще цяцька, цяцянка, виграшка, лялька, забавка, монетка, «дріб».

Аналіз освітньо-виховної роботи з дітьми, анкетування вихователів, перегляд занять, ігрової діяльності, дитячих робіт з ліплення т малювання засвідчили, що вихователі здійснюють певну роботу по ознайомленню з традиціям українського народу засобами народної іграшки.

Але при цьому у дошкільників не формується відповідне ставлення до української народної іграшки як одного із найстародавніших видів декоративно-прикладного мистецтва, який має давні уставлені образи, традиції оздоблення, що народилися з вірувань та звичаїв українського народу. Саме тому в роботах дітей не виявляються національні особливості

розпису, характерне кольорове сполучення, цікаві художні прийоми у декоративному і пластичному оздобленні іграшки.

Аналіз результатів зображувальної діяльності дітей за мотивами українських народних іграшок показав недостатню образно-етичну виразність дитячих робіт з ліплення та малювання. В ігровій діяльності дошкільників народні іграшки також не набули достатнього застосування.

Такий стан пояснюється рядом чинників. До них ми відносимо:

- недооцінку педагогами-практиками можливостей української народної іграшки у навчально-виховній роботі з дошкільниками;
- недостатній рівень ознайомлення дітей із звичаями, художніми та ремесляними традиціями, пов'язаними з нею;
- недостатню розробку технологій (змісту, методів та прийомів) спрямованих на формування у дошкільників вмінь та навичок цілісного сприйняття української іграшки як культурного феномену, пам'ятки національної культури.

Розділ II. Технології застосування народної іграшки в педагогічному процесі сучасного дошкільного навчального закладу

Ми припустили, що ефективне використання народної іграшки як засобу формування елементів національної культури можливе за таких умов:

- поповнення розвивального середовища групи різними видами регіональної народної іграшки;
- організація поглибленої пізнавально-практичної роботи для формування елементів національної культури у дітей: практична діяльність дітей по застосуванню знань у виготовленні та оздобленні народної іграшки;
- співпраця вихователя з батьками : індивідуальні та групові консультації , проведення майстер-класу у виготовленні та оздобленні народної іграшки.

Для підтвердження даного припущення необхідно вирішити наступні завдання:

- Визначити ефективність педагогічних технологій у формуванні у дошкільників елементів національної культури;
- Розробити систему роботи з використанням регіональної народної іграшки;
- Визначити місце і роль зображувальної діяльності у формуванні елементів національної культури
- Вияснити шляхи співпраці вихователя і батьків;
- Провести порівняльний аналіз результатів дослідження.

Програма проведення дослідної частини передбачає 3 головні етапи:

- 1) Констатувальний
- 2) Формувальний
- 3) Контрольний

Дослідження проводили на базі дошкільного навчального закладу № 105 Личаківського району міста Львова у середній групі, кількість вихованців – 27 осіб(список у додатку 1)

2.1. Визначення рівнів сформованості у дітей дошкільного віку уявлень про зв'язок народної іграшки з побутом, звичаями українців (констатувальний експеримент)

Завдання констатувального експерименту:

- виявити рівень знань дошкільників про види народної іграшки
- виявити рівень уявлень про взаємозв'язок народної іграшки з побутом, звичаями українців;
- виявити рівень знань батьків про українську регіональну іграшку;
- визначити місце і роль народної іграшки у плануванні навчального процесу вихователем

Для вирішення поставлених завдань використовувалися різноманітні *методи і прийоми:*

Наукові: аналіз; синтез; узагальнення; класифікація; моделювання.

Емпіричні: педагогічний експеримент; спостереження; обстеження; вивчення результатів і продуктів діяльності.

В процесі констатувального експерименту вивчалися:

1. Плани навчально-виховної роботи;
2. Продукти діяльності дітей;
3. Діяльність дітей на заняттях, в повсякденному житті.

Нами була розроблена серія бесід із дітьми : « *Народна іграшка*»,

«Регіональна народна іграшка», «Іграшка в житті та побуті українців»

У експериментальній групі на занятті по ознайомленні з рідним краєм із дошкільниками була проведена ознайомча бесіда « Народні іграшки України» про українську народну іграшку, історію її виникнення, матеріали з яких її продукують, хто її виготовляє, пригадали, які іграшки уже ми бачили на попередніх заняттях, користувалися в дидактичних та самостійних іграх.

Наступна бесіда була присвячена ознайомленню з регіональною народною іграшкою (Західна Україна), основні центри виробництва народної іграшки, з чого її творять народні умільці, подано основні відмінності між народними іграшками різних регіонів України.

« Іграшка в житті та побуті українців» така назва була у подальшій бесіди, під час якої дошкільникам повідомляли відомості про вагомість іграшки в житті людей, яке місце відводилось у побуті українського народу, розповідали цікаві звичаї пов'язані з забавкою.

Після проведення таких бесід, у вільний від занять час, на наступний день, вихователь проводив індивідуальні бесіди з дітьми на повторення та закріплення поданого матеріалу. Не усі діти сприйняли поданий матеріал , так Віталік Хай, Шерстило Назар, Курганевич Марічка, Вікторія Цюпа не відповідали на задані запитання, не хотіли приймати участь у такій співбесіді.

Олесюк Андрій, Михалевич Олексій, Врубель Настя відповідали на запитання вихователя на ті запитання, які їм легше було, ті що краще запам'ятали, на ті запитання відповіді на які вони не знали, просто мовчали, навіть не прагнули дати хоч якусь відповідь.

Кондак Софія, Кохана Софія, Стефанко Ксеня граються з народними іграшками залюбки , а щось про них розповісти – не хочуть.

Підсумком проведення бесід стало опитування дошкільників – звичаї, традиції, різновиди української народної іграшки, стрижневі елементи розпису іграшки.

Завдання №1. Визначити матеріал з якого виготовлена народна іграшка.

Обладнання: дерев'яна, керамічна, тканинна, сирна, кістяна іграшки.

Методика проведення: дитині пропонують розглянути іграшки (не тримаючи її в руках), визначити сировину, з якої вони виготовлені.

Варецька Мальва, Нікітіна Вікторія, Притула Матвій, ставили запитання : звідки ці іграшки, хто приніс, самостійно визначили матеріал виготовлення іграшки, їм було цікаво це визначати.

При проведенні цього завдання Міщук Софія, самостійно вирізняла матеріал з якого виготовлені іграшки - дерев'яний, керамічний (глиняний), тканинний. Кулікова Саша також самостійно визначила – дерев'яний, тканинний, глиняний матеріал, решту – з допомогою вихователя. Окрім матеріалів – дерев'яного, керамічного, тканинного, Савіцький Максим прагнув самостійно визначити сирний та кістяний, розглядав під різними кутами, підходив і відходив від іграшок, намагався понюхати, постукав по ній і таки відгадав кістяну.

Завдання №2. Визначити засоби художньої виразності народної іграшки.

Обладнання: яворівська, опішнянська , гуцульська народна іграшка.

Методика проведення: дитина розповідає про основні елементи, що притаманні кожному виробу.

Коли на столі вихователь розставила народні забавки, Дудко Вікторія, Хай Віталій, Шерстило Назар ,із зацікавленістю почали розглядати, крутити в руках. Пригадуючи розповідь вихователя дошкільники Довганик Максим,

Михалевич Олексій, Білобринь Соломія, Подгурська Валерія, Дашкова Дарія , Башенський Юрій промовляли (схематично) основні елементи – кольорову палітру, частинки орнаменту, не називаючи дрібненькі деталі оздоблення., Цвілюк Ярина, Андрушків Владислав, Кохана Софія, називали тільки кольорову гаму, без називання тонових відтінків , цілісні елементи розпису. Врубель Настя, Цюпа Віка, вміли визначити регіональну приналежність, тобто відрізняли гуцульську народну іграшку від опішнянської та яворівської, при наявності чітко розмежованої кольорової палітри, тобто без вкраплень, найбільш вживаних елементів розпису та оздоблення народної забавки для кожного регіону.

При проведенні цього завдання діти експериментальної групи виражали свої похвальні відгуки, позитивні емоції, своє ставлення до народних іграшок :

- Савіцький Максим просив його сфотографувати з іграшкою;
- Кондак Софія хотіла забрати на один день додому побавитись;
- Хай Віталій пробував виміняти свою машинку (з якою він практично не розлучається) на яворівський візочок на коліщатках.
- Кулікова Саша та Дашкова Даша хотіли ними гратися та соромилися сказати про це відкрито, тільки стояли близько до столу та пильно приглядалися.

Завдання №3. Визначити з якими звичаями та традиціями пов'язана дана іграшка.

Обладнання: лялька, свистунець, сопілка, коник.

Методика проведення: дитина бере іграшку і розповідає про пов'язані з даною іграшкою звичаї чи традиції.

Хлопчики групи Олесюк Андрій, Притула Матвій, Михалевич Олексій практично не вникали у розповіді вихователя про зв'язок української народної іграшки з побутом та звичаями українського народу, а дівчатка слухали із

справжньою зацікавленістю. Подгурська Валерія, яка нещодавно прийшла до нашої групи, ставила запитання, коли щось було їй незрозумілим. Візний Максим, Довганик Максим, Лаба Юля проявили інтерес тільки тоді, коли вихователь запропонувала погратися з цими іграшками: пограти на сопілочці, свистунці, поскакати на конику, дівчаткам погратися з лялькою.

При розігруванні декотрих сценок вихователем, Цвілюк Ярина, Білобринь Соломія, Нікітіна Вікторія активно включалися в гру та відбирали іграшку в іншої дитини, щоб показати свою історію, свою вигадану розповідь.

На констатувальному етапі результати опитувань дошкільників були зафіксовані у формі таблиці (див. таблицю №1). Для цього була вибрана трьохбальна система: одним балом оцінювали низький рівень знань дітей про народну іграшку, двома – середній, трьома балами – високий рівень. Для уточнення результатів обстеження опитування повторили через два дні (замінюючи подані народні іграшки для першого опитування на інші народні іграшки)

Таблиця № 1. Рівень знань дошкільника про народну іграшку

Завдання	Кількість вправ	Кількість разів	Кількість дітей		
			низький рівень	середній рівень	високий рівень
Матеріал виготовлення	2	2	21	5	1
Засоби художньої виразності	2	2	20	5	2
Звичаї традиції	2	2	22	4	1

При виконанні цих завдань ми послуговувалися такими *критеріями*

рівнів оцінки компетентності дітей: дитині ставили 3 бали – за самостійне повне розкриття завдання; 2 бали – за часткове розкриття; 1 бал – за неповне чи з допомогою вихователя розкриття питання.

При проведенні цих завдань деякі діти йшли на контакт із великим задоволенням. Так Варецька Мальва, Балинський Святослав, Башенський Юрій охоче приймали участь у всіх заходах, що проводились, а також просили додаткові завдання. Інші діти виконували завдання, бо так сказала вихователь, наприклад Курганевич Марійка, Бором Віка, Дашкова Дарія, Лаба Юлія, Візний Максим, Цюпа Віка, хоч у них середні результати.

Були діти, яких потрібно було додатково зацікавлювати, дещо підказувати: так Кохана Софія, Андрушків Владислав виконували завдання після того, як їм доручили тримати іграшки в руках і виставляти їх за сигналом вихователя у інсценівці казки.

Наступним завданням констатувального експерименту було визначення рівня знань батьків (дітей нашої експериментальної групи) про українську народну іграшку, для цього було проведено опитування серед батьків, результати оформили у таблицю №2.

Таблиця №2 Рівень знань батьків про українську народну іграшку

<i>Завдання</i>	<i>Татусі</i>		<i>Матусі</i>	
	так	ні	так	ні
Матеріал виготовлення	6	19	15	10
Звичаї традиції пов'язані з іграшкою	2	20	5	15

При проведенні цього опитування більшість батьків (20 із 27) не вловлювали сутності запитання, потрібні були навідні запитання, навіть показ власне української народної іграшки. Мужчини неактивно залучалися до опитування, придумували різні відмовки, щоб скоріше вийти з групи , обмірковували відповіді довго, пробували відгадувати, тільки 7 (семеро) призналися чесно, що не знають нічого про народну іграшку. Після показу власне народної іграшки, мужчини сказали, що бачили такі іграшки або колись в дитинстві, або в музеї, чи по телебаченню.

Жінки більш активно залучалися до опитування, відповідали на поставлені запитання , 15 мамусь із 27 опитаних відповіли хоч на одне запитання . Варецька Софія бачила такі іграшки у музеї на виставці, та розповісти про них щось більше не могла. Міщук Надія в дитинстві мала керамічного баранчика, та він розбився. Стефанко Вікторія зберігає ляльку з тканини у скрині на стриху, це спомин по дитинство, правда туди сховала її мама, і з дитинства вона її не брала. Подгурська Неля приїхала з Росії недавно, розповіла про російські керамічні іграшки, які були у них вдома – вони прикрашали квартиру. При переїзді їх залишили в Росії, та залишились фотокартки на яких на задньому плані видно ці іграшки. Дашкова Дарія теж гралася російськими народними іграшками, які її мама привозила від родичів з Росії. Кулікова Валентина бавилась в дитинстві гуцульською шафкою у сусідки, бо та їздила в Карпати до родичів і дідусь зробив їй таку іграшку – це дерев'яна шафка з різьбленням. Цвілюк Юлія мала в дитинстві керамічних «ляльок-пань», мама вчила на прикладі цих ляльок як дівчатка повинні одягатися, як рівно тримати спину. Лаба Оксана тримає свої іграшки і народні, і фабричні на селі у маминому будинку. Балинська Ольга колекціонує ляльки, але українських народних іграшок - ляльок-мотанок, ляльок із тканини, ляльок із ниток у неї немає. Довганик Ольга грала качечкою-каталочкою, але про те що це яворівська іграшка вона не знала.

Отже , як бачимо батьки небагато могли розповісти про українську народну іграшку. У співпраці з батьками з питань виховного значення української народної іграшки на всебічний розвиток дітей особливу увагу звертали тих батьків, діти яких мали низький рівень сформованих знань про народну іграшку.

Для вирішення наступного завдання проводили бесіду з *педагогічним колективом*. Вихователі молодших груп не зовсім розуміли виховну роль народної іграшки, вихователі старших груп просто використовували її на певних тематичних заняттях, присвячених народним ремеслам, чи на заняттях присвячених українській родині, нашій Батьківщині.

У кожній групі садочку є національний куточок : тут розставлені українські народні іграшки, в основному ляльки в українському народному одязі (чоловічому і жіночому), національні символи – герб, прапор, карта України, булава, Косівський баранчик чи коник, чи Косівська ваза, чи Яворівська іграшка, вишита серветка чи рушничок.

У всіх вікових групах було проведено аналіз планування навчально-виховної роботи (на поточний навчальний рік) з використанням української народної іграшки :

-у І молодшій групі вихователь запланувала показ народної іграшки для це буде лялька-дівчинка одягнута в український стрій, з українським віночком на голові, та лялька-хлопчик в українському одязі.

- у другій молодшій групі було заплановано: розмальована тарілочка, для занять малювання до теми « Україна – моя Батьківщина», аплікація із готових форм писанок, малювання яворівської пташки до теми « Ремесла України», та показ керамічного баранчика до цієї ж теми.

- у середній групі – розмальовування посуду до теми « Ремесла України», малювання вишитої серветки Львівської або Київської ; аплікація із готових

форм Косівської чи Львівської писанки; ліплення пташки та декоративне прикрашення її кольоровим пластиліном.

У старшій групі вихователь запланувала на навчальний рік декорування посуду, пташок, серветок, писанок, з різних розділів образотворчої діяльності, а також запланувала показ народних плетених виробів із лози, рогози, соломи при ознайомленні із народними ремеслами України.

Була проведена серія спостережень за роботою вихователів різних вікових груп на заняттях, коли було заплановано показ чи використання української народної іграшки, *що показала*: недостатнє розуміння вихователем виховної ролі української народної іграшки у формуванні елементів національного виховання та на всебічний розвиток дошкільників.

Таким чином констатувальний експеримент дає можливість зробити висновки про те, що вихователі майже не планують виховної роботи щодо використання народної іграшки в різних видах діяльності, тому у дітей не високий рівень знань (знають що народна іграшка, але не знають види, не вміють порівнювати два види іграшок за різними ознаками, відчують труднощі у використанні народної іграшки в творчій діяльності: складання загадок та розповіді про народні іграшки, але в ігровій діяльності використовують за призначенням).

Отже, коли вихователі запланували використання української народної іграшки на заняттях, слід більш чіткіше прописати їхнє використання, умови, коли, де, як їх продемонструвати, продумати, чи усі дошкільники мають достатню можливість розглянути їх, скільки часу відвести на ігрові дії дітей з народною іграшкою, які саме подати відомості про іграшку: історичні, пізнавальні, розвивальні, патріотичні та інше. Особливу увагу слід приділити вибору зразка : неякісно виконана, недобре розмальована, замаленька народна іграшка не зможе викликати позитивних емоцій у дошкільників, розвинути пізнавального інтересу до народних ремесел.

2.2. Методика формування уявлень про національні особливості української народної іграшки (формувальний експеримент)

Експериментальне формування елементів національної культури засобами української народної іграшки включало три етапи:

- 1 – підготовчий,
- 2 – основний,
- 3 – творчий.

Основне завдання першого (підготовчого) етапу полягало у:

- формуванні у дошкільників вмінь, які виступають передумовою цілісного сприйняття художнього образу української народної іграшки, а саме: знати і пояснювати деякі вірування, звичаї, традиції українського народу, які пов'язані з образами української народної іграшки;
- застосовувати набуті знання у зображувальній діяльності;
- запропонувати шляхи співпраці вихователів із батьками;
- збагаченні виховательського колективу знаннями про українські народні іграшки та їх використання у роботі з дітьми.

Методи і прийоми добирались відповідно до поставлених завдань підготовчого етапу: різноманітні розповіді про вірування та звичаї українського народу, пов'язані з українською іграшкою; дидактичні ігри; організація самостійної зображувальної діяльності, проведення віртуальної екскурсії; проведення консультацій та анкетування для вихователів, практикумів, проблемний семінар, теоретико-практичний семінар, перегляд відкритих занять; лекції, бесіди, консультації, практикум для батьків

Для вирішення поставлених завдань з дошкільниками було проведено *щоденні ознайомчі бесіди* (протягом тижня) пов'язані з певною народною іграшкою, яку підміняли кожного дня.

У *понеділок* вихователь із самого ранку до початку прийому дітей виставила на столі ляльку-мотанку із ниток (спершу виставляють простіші іграшки, більш знайомі дітям цієї вікової групи).

Методика проведення: на столі у вихователя з'являється народна іграшка - Лялька-мотанка, подаються нові відомості про таку іграшку.

Дітям дуже цікаво дізнаватися нові історії про знайому іграшку. Діти зацікавлюються цією появою, так Кондак Софія зауважила появу цієї іграшки тільки зайшла до групи, почала її розглядати, взяла її в руки, почала задавати запитання про ляльку-мотанку. До столу вихователя почали підходити діти, Стефанко Ксеня, Білобринь Соломія Притула Матвій, Михалевич Олексій задавали запитання: що це, звідки вона взялася в групі, були діти (Лаба Юля, Кулікова Саша) які стояли осторонь, та в очах їх горів вогник зацікавленості. Вихователь назвала – це лялька-мотанка, а називається вона так, бо намотана з ниток (різних кольорів та фактури) Але підходив час сніданку і діти пішли готуватися до сніданку, вихователь запланувала розповісти більше про ляльку-мотанку на занятті (рідний край – це перше заняття в понеділок). На занятті вихователь подає деякі відомості про ляльку, діти сиділи затамувавши подих, бо такої іграшки вони ще не бачили і нічого про неї не знали.

Вихователь задає певні запитання дітям, з поданого матеріалу :

- хто виготовляє такі ляльки-мотанки;
- з чого роблять, чи всі нитки підходять для її створення;
- чи можуть діти самостійно це зробити;

Потім розповідає про вірування народу, пов'язані з цією іграшкою, для чого почали робити ці ляльки, тобто що їх виготовляли для релігійних потреб - вони відганяли від хати поганих духів поки господарів не було вдома.

В кінці заняття вихователь дає домашнє завдання дітям: розповісти про ці вірування чи звичай батькам. Проводиться підсумок заняття.

На наступному занятті лялька-мотанка теж присутня, вона спостерігає за виконанням фізичних вправ, як зауважила вихователь це підвищило показники у виконанні вправ дітьми.

Хлопчики групи, хоч не подавали вигляду що заглядають на ляльку-мотанку, вважали, що лялька дивиться на них, тому старалися виконувати усі

вправи точно, якнайкраще. Дівчатка теж виконували вправи так, ніби на них дивиться їхня мама, а не лялька.

Після заняття вихователь подякувала від імені ляльки за знайомство, за той інтерес, який діти проявили до неї і хотіла попрощатися, але дівчатка , Врубель Настя та Стефанко Ксеня попросили її ще побути у групі в гостях.

Уже у вівторок діти з інтересом бігли до садочку і звертали свою увагу на стіл вихователя: що цікавого на ньому з'явилося. Діти, які першими приходять у садочок та більш активні у спілкуванні Балинський Святослав, Башенський Юрчик, Цвілюк Ярина, якщо спозарання нічого не було на столі, відразу запитували, хто сьогодні прийде до них в гості.

Якщо в понеділок про ляльку подається одна історія про традиції українського народу, вірування, які дійшли до нас від наших пращурів то у *вівторок* замінювали ляльку-мотанку з ниток на *ляльку-мотанку з тканини*. На початку дня подається загальна інформація про ляльку , як про народну іграшку, чим вона відрізняється від тої ляльки яку бачили вчора, коли вона з'явилася , для чого її виготовляли. На занятті дошкільників ознайомлюють із конкретними віруваннями пов'язаними з лялькою, наприклад: ляльку «наговорюють» кладуть у колиску до дівчинки, щоб вона принесла спокійний міцний сон дитині.

Ця лялька також присутня на інших заняттях як гість. Так на музичному занятті лялька «спостерігала» як дівчатка гарно, голосно співають. Курганевич Марічка, Цвілюк Ярина, Нікітіна Віка, Подгурська Валерія часто поглядати на ляльку, ніби очікуючи схвалення за свої старання.

У середу, в четвер, в п'ятницю до дітей в гості приходили ляльки виготовленні з рогами, плетені ляльки з лози, дерев'яна лялька – тобто дітей знайомили з різноманітністю матеріалу з якого створювали як колись так і тепер забавки для дітей, з тими регіонами у яких вони виготовляються, хто їх виконує.

Окрім традицій та вірувань пов'язані з лялькою дітям подавалися відомості про побут українського народу, наприклад у регіонах де багато рогози там багато предметів побуту виготовлені з рогози , там де були мануфактурні центри – там робили багато речей із тканин і іграшки для дітей були м'якими, у нашому регіоні багато дерев - тому іграшки тут переважно дерев'яні.

У національному куточку з'являлися час від часу керамічні чи дерев'яні українські народні іграшки . Вихователь проводить *пізнавальну хвилинку* про іграшкового коника чи півника і при цьому роз'яснює символічний зміст іграшкового образу.

Не всі розуміли відмінність народної іграшки від простої. Так Врубель Настя стверджувала, що її коник теж народний, бо він білого кольору, адже такого вона бачила на селі.

Коли діти запитували про наступного гостя, вихователь загадувала їм *загадки*: про тваринку чи про ляльки (тобто майбутню народну іграшку). Спершу діти відгадували загадки педагога та пояснювали свої відповіді. Ксеня, Матвійко, найперші відгадували загадки. Загадки вихователь придумувала самостійно тоді, коли не було подібної в літературних джерелах. Відповіді на легші загадки просила давати дітям, які менш активні, мали менше знань (Хай Віталій, Шерстило Назар, Бором Вікторія)

На заняттях та поза заняттями вихователь *вчила дошкільників складати загадки* про тварин (згідно методичним рекомендаціям програмового змісту навчальної програми). Окрім основних характеристик тваринок, вихователь подавала знання про звички, дрібні характеристики тварин. Поступово діти навчилися самостійно складати загадки про традиційні іграшкові образи, а інші діти відгадували.

Протягом місяця, щоденно дітям показували різноманітні українські народні іграшки, Перелік народних іграшок, що можуть використовуватися протягом тижня чи місяця подано у рекомендованому списку(додаток 2) розповідали повір'я, традиції українського народу пов'язані з певною народною іграшкою, розповідали про матеріал виготовлення іграшки: керамічна, дерев'яна, тканинна, з рогози, з лози, з тіста, з сиру; відмічали відмінності між регіональними розписами іграшки: кольорова палітра, різноманітність орнаментів оздоблення.

Знання, уміння нагромаджуються не тільки на заняттях, а також у повсякденному житті. Вихователь сприяє тому, щоб дошкільники набували різноманітних вражень.

Проводили різноманітні дидактичні ігри: «Склади такий самий орнамент», «Про що дізнався розкажи?», «Впізнай за формою» «Впізнай за розписом», «Що слід змінити?», «В гості завітала казка», «Хрестик, ружа , вербівка», «Таця», «Закінчи розповідь про іграшку», Загадай-відгадаємо»

Так, у експериментальній групі проводилась дидактична гра *«Про що дізнався, розкажи»*.

Мета гри: закріплення отриманих на заняттях знань дошкільників про українську народну іграшку, вид, орнамент оздоблення, кольорова палітра, регіон, використання у побуті, звичаї чи традиції пов'язані з іграшкою.

Методика проведення: вихователь називає іграшку, дитина розказує що про неї дізналася на заняттях, а також від батьків. Також дитина може розповісти про улюблену народну іграшку.

Коли вихователь називала іграшку, відповідала та дитина яка хотіла, розповідала все що вона знала про цю українську іграшку. Також вихователь залучала до відповідей менш активних дітей, щоб вони розповіли те що знали вони, їхні відповіді доповнювали інші дошкільники групи.

Притула Матвій любить розказувати про рухомі іграшки: знає де вони виготовляються, як називається майстер, що їх виготовляє, але не завжди вірно називає основні кольори та елементи прикрашення іграшки.

Варецька Мальва любить розповідати про ляльки, але не тільки сучасні, а також про давні, бо їй прабабця колись таку намотала із різнокольорової тканини.

Савіцький Максимко розповідає про сирну іграшку: по-перше вона смачна, по-друге її не потрібно розмальовувати, адже у більшості випадків їх прикрашають власне сирними прикрасами (вуздечко, сидельце, грива розкішна). Коли він із родиною віддыхав у Карпатах йому подарували таку іграшку, додому він її не привіз, бо з'їв.

Михалевич Олексій, Башенський Юрій розповідали про побут українського народу та найбільш розповсюджені іграшки, але не завжди співпадав регіон та народна іграшка, про яку вони розповідали.

Наступною грою, що була проведена у експериментальній групі була дидактична гра *«Склади такий самий орнамент»*

Методика проведення: дітям показують народну іграшку і вони повинні викласти на площинних силуетах такий самий орнамент як на іграшці. Матеріал для узору діти підбирають самостійно: природній – фасоль, камінчики, соломка, листочки, геометричні форми (з картону), вирізані готові елементи орнаменту.

Діти в основному вибирають готові (паперові) елементи орнаменту (сіточка, колка, вербівка тощо). В тому випадку коли допомагає вихователь, діти можуть обирати природній матеріал. Так для викладання орнаменту для яворівської шафки вихователь запропонувала Нікітіній Вікторії використати геометричні форми: кола – великі і малі. На за тоновану площинну форму

шафки Віка наловила великі кола, а всередині них малі, тоді взяла довгу соломку і розділила шафу на дві половинки.

Кондак Софійка використала геометричні форми для прикрашення косівського тареля, а вихователь допомагала із соломки робити сітку поміж ці форми.

А також проводилась дидактична гра «*Впізнай за формою*»

Мета гри: розвивати вміння розрізняти за формою народні іграшки, закріпити знання назв різновидів іграшок.

Методика проведення: вихователь показує дітям абрис (плоску форму) народної іграшки, діти повинні правильно назвати вид іграшки.

При проведенні цієї гри Кондак Софія помилялася у назвах подібних за формою предметів: куманець, глечик, ваза, ківшик. Кулікова Саша також мала такі ж помилки при впізнаванні фігурок тваринок (коник, бичок, вівця).

Усі українські народні іграшки, які вихователь показувала, розказувала про них та роз'яснювала значення їх у житті українського народу, після ознайомлення ставила на полицю, до якої діти мали вільний доступ, щоб брати їх та бавитися для самостійних ігор.

Вихователь стимулювала дошкільників використовувати українські народні іграшки у самостійних іграх.

Під час самостійних ігор на прогулянці дівчата «нашіптували» до ляльки, возили її із великою лялькою у візочку. Олесюк Андрій, Шерстило Назар брали ляльку-мотанку і розглядали із чого вона зроблена. На початку денного сну її вкладали в маленьке ліжечко, вихователь «нашіптувала» і всі лягали спокійно відпочивати. Поки діти спали , лялька-мотанка «щезала» до наступної зустрічі.

Коники, як керамічні так і дерев'яні, яворівські візочки, діти із задоволенням також використовували у самостійній ігровій діяльності.

Хай Віталік візочком бавиться постійно, навіть не хоче з ним розставатися, якщо вихователь просить дати побавитися комусь іншому, він говорить, що не роздивився ще візерунку.

Цюпа Вікторія, Кулікова Олександра люблять гратися в сюжетно-рольову гру «Магазин», одна - продавець, інша покупець, за підказкою вихователя Вікторія почала викладати на полиці «магазину» українські народні іграшки і Олександра їй допомагала викладати іграшки,

Балинський Святослав все намагався взяти сирну іграшку на прогулянку, або надгризти.

Олесюк Андрій любить тваринок, тому разом з вихователем він придумував різні міні-сценки з українськими народними іграшками, наприклад зустрілися косівський баранець та гуцульська кізка, що може бути даліше (придумує Андрійко).

Результатом першого підготовчого етапу стала підсумкова бесіда, себто дошкільники отримали інформацію про музей української народної іграшки, як розміщена експозиція – тобто виставлені предмети, скільки там залів і запропонувала провести таку екскурсію у садочку по національних куточках молодших груп і поділитися своїми знаннями з молодшими дошкільниками про традиції та звичаї пов'язані з українською народною іграшкою.

Вихователь провела екскурсію-огляд національного куточку *«Музей української народної іграшки у нашому садочку»* у інших групах садочку.

Методика проведення: діти оглядали національний куток, називали народні іграшки та розповідали присутнім дітям (з певної групи) про неї за поданим вихователем планом:

- назва іграшки, регіон, матеріал з якого вона виготовлена
- традиції чи звичаї пов'язані з іграшкою.

Дітям дуже сподобалося виконувати роль екскурсовода, найбільш активно виступала в цій ролі Стефанко Ксеня, та дівчата Кондак Софія, Варецька Мальва, Білобринь Соломія старалися додати щось своє у розповідь, іноді так захоплювалися, що видумували цілі історії про те, як та чи інша іграшка з'явилася на світ чи в даній групі. Хлопчики теж не стояли осторонь, Шерстило Назар, Хай Віталій та Савіцький Максим беручи в руки «експонат музею» примовляли до дітей, ніби то від імені іграшки.

Таблиця № 3 Результати підготовчого етапу формуального експерименту

№ п/п	завдання	Констатувальний етап			Формувальний етап		
		Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1	Побут та іграшка	17	7	3	7	11	9
2	Звичаї традиції	19	7	1	12	9	6

Отже, відзначаючи підвищення інтересу дітей до традиційних іграшкових образів після проведення першого формуального етапу експериментальної роботи, необхідно підкреслити, що в цілому рівень сформованості елементів національної культури у дітей залишився недостатнім.

Наступним завданням підготовчого етапу формуального експерименту була підготовлена та розроблена *система роботи з батьками*.

Тематика роботи:

Лекції

1. Українська народна іграшка . Її історія. (додаток 3).
2. З історії народних ремесел.
3. Виховання особистості дитини на основі української народної іграшки.

Бесіда.

Як заохотити дитину до ігор з народними іграшками?

Консультації

1. Як розвивати у дітей здатність до естетичного сприймання різноманітність народних іграшок?
2. Вдосконалення вмінь і навичок, одержаних у дитячому садку на заняттях, що ґрунтуються на знаннях про народні іграшки.

Практикум.

Дидактичні ігри з народною іграшкою (перелік ігор у додатку 2);

Для вирішення наступного завдання - ефективної роботи з *педагогічними кадрами* проводили дослідження на виявлення знань про народні ремесла, українські народні іграшки та позицію вихователя щодо їх впровадження у навчально-виховний процес , з цією метою запропонували анкетування та запитальник для визначення рівня компетентності дітей про українську народну іграшку ,(перелік запитань у додатку4) ; ми застосували форми і методи збагачення вихователського колективу знаннями про українські народні іграшки та їх використання у роботі з дітьми

Проблемний семінар – « Народні ремесла і промисли Прикарпаття» - одна з форм підвищення кваліфікації і професійного рівня педагога, що полягає у самостійній роботі кожного учасника.

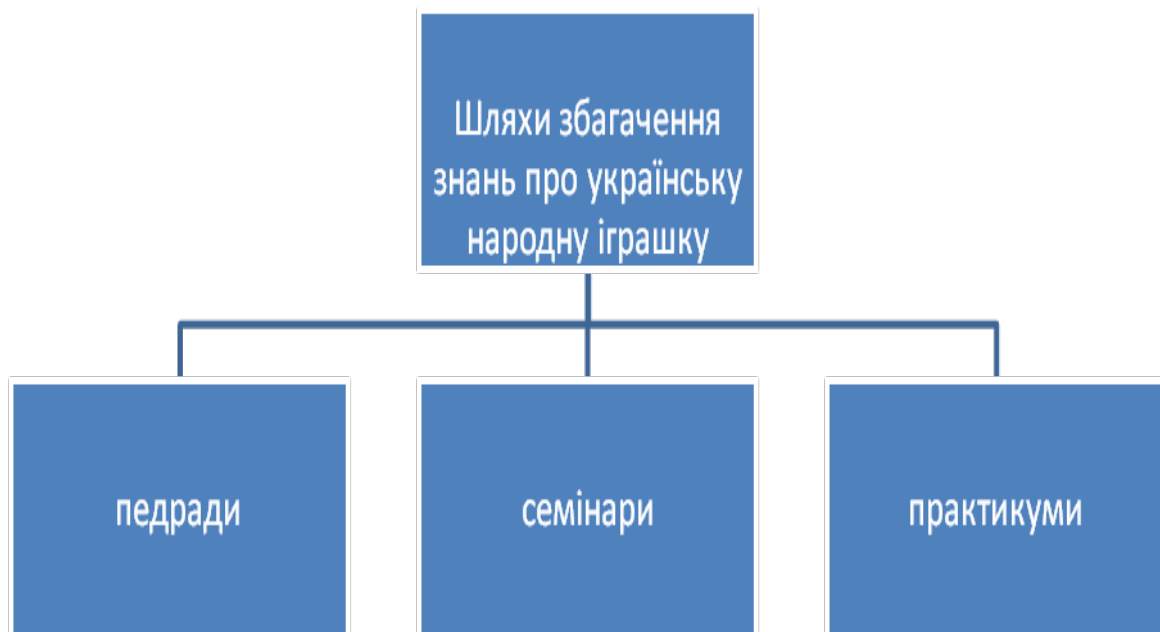
Більшу користь приніс *теоретико-практичний семінар*. Він дозволив перевірити набуті теоретичні знання практичною роботою з дітьми. На таких

семінарах, за заздалегідь складеним і обговореним планом, вихователі обговорювали елементи досвіду роботи з дітьми, зміст занять, методику ознайомлення народними ремеслами, народними іграшками, принципи добору різних видів роботи з дітьми та інші проблеми, пов'язані з їхніми виховними можливостями.

Не всі педагоги володіли елементарними навичками та практичними вміннями будь-якого ремесла, з цією метою виникла потреба у проведенні *практикуму «При гончарному крузі»*, на якому вони безпосередньо отримали практичну допомогу у оволодінні потрібними вміннями та навичками (кераміка та її виготовлення, способи оздоблення, регіональні особливості).

Також для вихователів подали конспекти занять по *ознайомленню з українською народною іграшкою для старших груп*, для вихователів середніх груп було подано *орієнтовна тематика занять із зображувальної діяльності на навчальний рік* (додатки 5,6)

Графічно робота з педкадрами представлена такою схемою:

На другому - **основному** – етапі формуючого експерименту перед нами постали такі завдання:

- закріплення знань про вірування, звичаї українського народу, які пов'язані з образами української народної іграшки;
- вправлення у застосуванні знань про українську народну іграшку у зображувальній діяльності;
- навчання дошкільників засобам художньої виразності у створенні іграшкових образів.

Для вирішення поставлених завдань нами були використані різноманітні **засоби і прийоми** (індивідуальні та групові): цілеспрямоване розглядання української народної іграшки, фотокарток, ілюстрацій, організація пошукової діяльності дітей по визначенню засобів художньої виразності української народної іграшки, вправи на розвиток спостережливості, художньо-дидактичні ігри, виготовлення таблиць основних елементів розпису, самостійне оздоблення площинних силуетів за мотивами іграшок певного промислу, читання художніх творів, розглядання виробів народних майстрів, порівняння українських народних іграшок з російською для виявлення національних особливостей у пластичному та декоративному оздобленні, пояснення, показ способів декоративних засобів виразності у ліпленні та малюванні за мотивами української народної іграшки.

У експериментальній групі нами був проведений *тематичний тиждень* «Українська народна іграшка».

Мета тематичних занять: цілеспрямоване розглядання української народної іграшки, закріплення та систематизація знань про народну іграшку, місце та регіон створення іграшки, матеріал виготовлення, особливості розпису іграшки (кольорова палітра, орнамент), її форму.

Кожний день тижня був присвячений українській народній іграшці певного регіону України. Українські народні іграшки оздоблюють орнаментами певних регіонів України, кожний з яких має свої особливості, на які вихователь звертає увагу.

Так *понеділок* ми присвятили українській народній іграшці Прикарпатського регіону – *Яворівській та Косівській*.

З допомогою *тематичних таблиць* відмічали характерні особливості народних керамічних та дерев'яних іграшок.

Як виглядають ці таблиці? Дерев'яна дошка із поличками, на яких виставляють відповідні символи.

Перша поличка – матеріал виготовлення іграшки (тобто виставляють дерев'яний брусок або кусок глини, або лоза, або кусок тіста...).

Друга поличка – відповідає кольоровій палітрі народної іграшки, тобто прямокутники певного кольору (жовтого, зеленого...).

Третя поличка – відповідають елементам орнаменту розпису народної іграшки (вербівка, сіточка...).

Четверта поличка – викладають площинні зображення виробів (асортимент) українських народних іграшок .

Вихователь виставляє на виставковий столик яворівський свищик. Розглядають цю іграшку – як вона називається, з чого виготовлена?

Яворівські іграшки

- *Дерево* *глина*
- *Колір* – природного дерева, а також тлом служить вишневий, синій або білий
- *Орнамент* – вербівки, колки, цятки, крапки, великі кружальця, розетки, ружі, листочки
- *Асортимент* - іграшкові возики, коники, гойдалки, колиски, диркачі, лялькові меблі та посуд.

Косівська іграшка

- *Глина*, *дерево*
- *Колір* – світлий (коричневий, зелений, жовтий, білий)
-
- *Орнамент* – рослинний, геометричний малюнок
- *Асортимент* – свищики-пташки, олені, цапки, баранці, коники, вершники, гуцули і гуцулки, іграшковий посуд

Тепер на першу полицку викладає дерев'яний брусок.

Розглядають кольорову палітру – тобто усі кольори оздоблення.

На другу полицку – виставляє прямокутники - жовтого, зеленого, червоного кольорів.

Тепер уважно розглядають розпис – в цілому та розбиває на окремі елементи, тобто колка складається з великого кола, а в середині нього маленьке коло, вербівка – це каплеподібні листочки з'єднані почергово з двох сторін, тонка та грубіша лінії, звертають увагу на крапочки різного розміру.

На третю полицку – елементи притаманні розпису яворівської іграшки-свищика – коло маленьке, коло велике, каплеподібні пелюстки, крапочки різних розмірів.

На четверту полицку – площинне зображення свищика-півника.

Після перегляду яворівського півника-свищика, вихователь пропонує розглянути Косівську народну керамічну іграшку:

На виставковий стіл вихователь виставляє півника-свищика. Виставляється друга тематична таблиця з полицками.

За попередньою схемою розглядають косівську іграшку. Вихователь стимулює дошкільників самостійно розбирати, розглядати, розкласти на полицки відповідні символи.

Методика проведення: до тематичної дошки вихователь викликає двох дітей, найбільш активних, які вправно виконують завдання. Вихователь допомагає, скеровує, активізує відповіді дошкільників.

Першими розповісти про косівського півника-свищика визвалися Притула Матвій та Варецька Мальва.

З допомогою навідних запитань вихователя вони розповіли про неї:

- матеріал виготовлення – глина (виложили на першу полицку шматочок глини);

- на другу полицку виложили прямокутники – жовтого, зеленого, коричневого кольору;
- на третю полицку виложили елементи оздоблення півника-свищика – спіралевидні лінії (завитки вовни, хвостик), прямі лінії різної товщини (сіточка), кружечки (очі, носик);
- на четвертій полицці – розмістили площинне зображення півника-свищика.

Та при розв'язанні цього завдання відповідали не тільки Мальва і Матвій, інші діти теж почали виголошувати з місць, підказувати відповіді на запитання вихователя. Утруднення в дошкільників виникло при розборі елементів розпису : Ксеня Стефанко називала «колечка», Кулікова Олександра називала «бублики», Цюпа Віка тихенько назвала - надкушені бублики .

Після розглядання та розбору виставлених іграшок вихователь подавала короткі відомості про різноманітний *асортимент* Яворівської та Косівської народної іграшки і викладала на четверту полицку площинні зображення таких іграшок із багатоманітними орнаментами, щоб дошкільники могли все це побачити і краще сприйняти відомості отримані від вихователя, адже загальновідомий факт, що діти сприймають 80% інформації візуально.

Кожного дня вихователь виставляла по дві українські народні іграшки, так дітям краще було орієнтуватися в різноманітності іграшок, кольорової палітри та орнаментального прикрашення іграшок. Для закріплення поданих знань (після занять) було запропоновані наступні завдання:

- розмалювати плоскі паперові форми елементами візерунків Косівської іграшки.
- розмалювати плоскі паперові форми елементами візерунків Яворівської іграшки.

- склади загадку про свою улюблену народну іграшку.
- зліпити народну іграшку з глини і прикрасити її характерним орнаментом.

У вівторок вихователь повідомила дітям про дитячий посуд, предмети домашнього вжитку, дитячі меблі, які для естетичного вигляду прикрашали орнаментом за мотивами *Петриківського* а також *Васильківського* розпису.

На виставковий стіл були виставлено два тарелі, один з них прикрашений петриківським орнаментом , другий - васильківським розписом.

Іграшка, яку розглядали на попередньому занятті, викладали також, але трішки збоку

Разом з дітьми експериментальної групи заповнили тематичні таблиці , за відомою дошкільникам схемою (матеріал, елементи орнаменту, кольори).

У вівторок діти стали більш активними – відповідали на запитання вихователя про кольорову гамму орнаменту, матеріал виготовлення тарелів.

Однак при розборі елементів розпису, Нікітіна Вікторія, Стефанко Ксеня, Олесюк Андрій, Михалевич Олексій називали узагальнені назви елементів – квітка, калина.

Вихователь показала дітям вивіску із зображенням поступовості малювання петриківського орнаменту: квітка «цибулька», «кучерявка», крупні пластинчасті листочки, тонкі бутони на стеблі та показала вирізані елементи , для подальшого використання їх дітьми у своїх роботах.

Іграшка розмальована за мотивами Петриківського розпису

- *Дерево*
- *Кольорова гама* – різноманітна
- *Орнамент* - із фантастичних та дивовижних квітів (жоржин, троянд, айстр, тюльпанів, ромашок, волошок); ягід – калини, полуниці, винограду. Традиційна квітка «цибулька», «кучерявка»; крупні пластинчасті листочки, тонкі бутони на стеблі, виконані легкими уривчастими мазками.
- *Асортимент* – декоративний посуд – тарелі , шкатулки, предмети селянського посуду.

Іграшки розмальовані за мотивами Васильківського розпису

- *Глина*
- *Колір* – коричневий, сіро-синій, червонувато-коричнєве тло.
- *Орнамент* – виконаний темно-зеленими, рудо-жовтими, вохристими та білими кольорами.
- *Асортимент* – дитячий посуд різних форм – гладилки, горщики, банячки, макітри, кулики.

У середу дітей експериментальної групи детально ознайомили з керамічними Калагарівськими та Вишневецькими іграшками-свищиками, а також Черкаськими народними іграшками.

Ознайомлення з іграшками вихователь розпочала із загадування загадок про свійських тварин. По мірі того, як діти відгадували та називали тваринок, вихователь установлювала на виставковий стіл іграшки цих регіонів України.

Михалевич Олексій, Міщук Софія, Савіцький Максим визвалися заповнювати тематичні таблиці.

Калагарівські, Вишневецькі іграшки

- *Глина*
- *Асортимент* – ляльки з птахами, свійські тварини, вершники - селяни

Черкаські іграшки

- *Глина*
- *Колір* – чорне глазуроване тло
- *Орнамент* – біло – червоно – зелені цятки
- *Асортимент* – свистунці : вершники, коники, баранці, корівки

У четвер було проведено ознайомлення із Хомутецькими та Опішнянськими іграшками, Бубнівськими та Барськими народними іграшками, їх самобутністю та оригінальністю, основними відмінностями прикрашення , багатим асортиментом.

Хомутецькі, Опішнянські іграшки

- *Глина*
- *Кольори* – коричнево-червоні, вохристі, зелені, сірі, блакитно-сині (надають виробам більшої декоративності)
- *Орнамент* – рослинний (квіти, колоски, листя, виноград) виконують мазками, крапочками, кільцями, лініями
- *Асортимент* - образи міських, сільських жінок у типовому одязі, вази, куманці, барильця, іграшкові герої казок, пісень, творів фантастики (коники, квочка з курчатами, пташниця, вершники, звірі-музики)

Діти майже самостійно заповнювали тематичні таблиці. Вихователь залучала до виконання завдання усіх дітей експериментальної групи: одні називали - інші викладали (по одній відповіді).

Бубнівські, Барські іграшки

- *Глина*
- *Форми* – очі і рот у ляльок позначали крапками і рисками
- *Асортимент* – ляльки, коники, вершники, свищики у вигляді тварин і птахів.

У п'ятницю вихователем була проведена підсумкова бесіда по вивченому за тиждень матеріалу : « *Українська народна іграшка у всій своїй багатогранності*»

Під час ознайомлення із зразками народної творчості звертаємо увагу на багате, розмаїте мистецтво на Україні, різноманітність композицій, на

поєднання кольорів найбільш характерних для українських розписів на кераміці, візерунки яких різняться в окремих регіонах, розмаїття форм: миски, збанки, вазочки, горщечки, глечики, фігурки тварин.

Скульптурна іграшка – один із найдавніших видів народної творчості. Їх ліпили в кожному гончарному селі, настільки вони були простими і традиційними. Кінь, баранчик, корова, поросятко, пташки, схожі на півника або гуску.

Усі такі іграшки, зроблені з обпаленої глини, були водночас і свищиками. Конструкція їх дуже проста: порожнинний циліндричний тулуб, до якого доліплювали голову, ноги та хвіст-мундштук. Крім іграшок-свистунців, створюють величезну кількість глиняних скульптур, що є водночас і іграшками і прикрасою житла. Опішнянські іграшки розмальовані жовтими і зелено-коричневими фарбами, прикрашені рослинним орнаментом; косівські - зеленим з коричневим відтінком, чи розписані червоною і зеленими фарбами.

Не менш відомими є іграшки із сиру. Ці іграшки на Гуцульщині виготовляють з давніх часів. Вівчарі створювали цілий ряд скульптурних робіт – оленів, коників, баранчиків.

У місті Яворові, що на Львівщині, здавна розвинений розпис по дереву – іграшкові возики, коники, гойдалки, колиски, диркачі, лялькові меблі та посуд. Характерними рисами яворівської дерев'яної іграшки є простота, національна конструкція з мішаною кількістю деталей. В яворівській іграшці використовуються три традиційні кольори: червоний, зелений, жовтий; візерунки з кружечків, листочків, квітів та гілочок.

Не менші традиції по виготовленню іграшок з дерева має Косівщина: персонажі казок, ляльковий посуд, фігурки тварин. Своєрідність косовської дерев'яної іграшки в тому, що в її розписі зберігається традиційний колір Прикарпаття, характер орнаменту, кольорова гамма - зелений, білий,

коричневий, жовтий, вкраплення синього та червоного, які передають характерність гуцульського краю.

Наступний тематичний тиждень «Майстри-іграшківці» був присвячений закріпленню поданих знань.

Так після цілеспрямованого ознайомлення дошкільників із зразками української народної іграшки для організації пошукової діяльності дошкільників по визначенню засобів художньої виразності української народної іграшки було проведено тематичну гру « Український ярмарок».

Методика проведення: для проведення необхідно розставити народні іграшки відповідно до назви регіонів – Яворів, Косів, Опішня, за основними засобами художньої виразності національної іграшки. Вихователь називає регіон, а дитина повинна відібрати іграшку з характерним для цього регіону розписом.

При проведенні відбору іграшок у дітей виникали деякі труднощі: сучасні народні іграшки мають більше яскраво насичені кольори та вкраплення кольорів, не притаманних даному регіону; а також майстри добавляють сюжетних композицій і тому дітям важче визначити регіон та основні засоби виразності.

Для детальнішого визначення засобів художньої виразності нами було проведено заняття « Знаємо і вміємо», на якому дошкільники виконували вправи на розвиток спостережливості: « Впізнай за формою».

Методика проведення: дітям показували площинний силует, діти називали іграшку, регіон, основні елементи розпису.

75% дошкільників експериментальної групи успішно справилися із цим завданням. 40% відповідали самостійно, 25% - з допомогою навідних запитань вихователя, і тільки 10% дітей відповіді давали неповні.

«Впізнай за розписом»

Методика проведення: дітям розказували про основні елементи розпису, можливі вкраплення інших кольорів, діти називали регіон виготовлення іграшки.

80% дітей експериментальної групи самостійно дали повну відповідь, 20% - з допомогою підказок вихователя.

« Що слід змінити»

Методика проведення : дітям показували площинне зображення іграшки, яка була розмальована не характерним оздобленням, основні елементи були намальовані іншими кольорами, діти говорили що потрібно змінити.

65% дошкільників відповідали самостійно, 25% - відповідали нерішуче, давали неповну відповідь.

З дітьми було проведене заняття на тему: *«Ознайомлення з витинанкою»*, щоб ознайомити дітей із різновидом дитячих цяцянок .

Програмові завдання: Сформувані знання в дітей про те, що таке витинанка, про спосіб та матеріал виготовлення. Розвивати увагу, пам'ять, мислення. Виховувати повагу до українських традицій, до історії рідного краю.

Матеріал: витинанки різних кольорів, візерунків.

Попередня робота: розгляд інтер'єрів хат, відвідування краєзнавчого музею.

Хід заняття. Вихователь: Діти, подивіться, як гарно в нашій світлиці. Може, знаєте, чому я сказала "світлиця"? Колись світлицею називали найгарнішу кімнату в хаті. Жінки-українки з давніх-давен любили чепурити свої хати. Було чисто і затишно скрізь. З тих часів дійшло до нас прислів'я: "У хаті, як у віночку, і сама сидить, як квіточка". А хто ця квіточка? - Господиня,

яка чимало праці докладає, щоб було у хаті затишно і гарно. Давайте запам'ятаємо це прислів'я і намагатимемося, щоб у нашій груповій кімнаті був завжди порядок.

Ми вже з вами розглядали інтер'єр хати на малюнках, бачили в краєзнавчому музеї давні речі вжитку. Пригадайте, що таке інтер'єр? (Внутрішнє оздоблення, тобто убрання, приміщення) Що було в хаті? Які давні речі, якими колись користувалися, ви знаєте? (Прядка, жорна, дерев'яні ночви та інше) Чим була прикрашена хата? (Образи, рушники, квіти, вазони; розмальовані квітами ніч, грубка, скриня та інше)

Сьогодні я вам розповім, чим ще в давні часи в нашому краю прикрашали хати. Це були витинанки. Так їх називали, бо вони витиналися, вирізалися із наперу. Витинанки використовували замість серветок у буфетах-сервантах, ними прикрашали образи під склом. Перед Новим роком і різдвяними святами між вікнами на стінах прибивали нахрест гілки ялини і прикрашали витинанками, ліхтариками, зірочками. Давайте розглянемо, якими витинанками прикрашена наша світлиця.

Діти розглядають витинанки й описують їх.

Чому ці витинанки різні?

Чому вони відрізняються одна від одної?

Вихователь показує, як робити витинанки (дві-три одного кольору, але з різним візерунком).

Від чого залежить візерунок на витинанках?

Якщо діти утруднюються відповісти, вихователь детально знайомить їх із процесом виготовлення витинанок.

Папір квадратної форми і певного розміру складають учетверо або ввосьмеро і ножицями вирізають рослинні-орнаменти: зірочки, квіти, листки, хмелики, вінок; різні геометричні форми чи контурні зображення птахів або людей. Колись усі вирізані витинанки наклеювалися на папір певної довжини і використовувалися як орнамент на стінах.

Ознайомлення дітей із оздобленням дитячих іграшок різновидами народного декоративного мистецтва продовжилось у пізнавально-дослідницькій роботі, для цього проводили дидактичну гру «*Що з чого зроблено?*» Шляхом експериментів дітей навчають давати порівняльну характеристику деяким матеріалам. Провели заняття на тему: «*Різьблення по дереву, карбування, випалювання*». Оскільки діти не можуть самостійно виконувати такі роботи, заняття було фрагментарним. Дітям наголосили на практичному використанні різьблених, карбованих, випалених виробів, бажанні людей усе робити гарно: прикрашати одяг, житло, одяг, предмети дитячих забавок.

Дітям прочитали легенду «*Хто найкращий майстер на землі?*» (додаток8)

Наступним етапом нашої роботи було розглядання альбомів з фотокартками, листівок, ілюстрації із зображенням українських народних іграшок. Вихователь ставила запитання, а також давала завдання дітям для самостійного аналізу народних забавок.

Кожна дитина експериментальної групи була задіяна у цьому процесі: діти називали основні елементи, кольори притаманні певному регіону, кольори вкrapлень. Так Балинський Святослав, Олесюк Андрій, Савіцький Максим, Притула Матвій, Врубель Настя, Цвілюк Ярина відповідали на запитання вихователя, а також намагались доповнити відповіді своїм баченням.

Для закріплення цих знань було проведено тематичне заняття з малювання *«Малі майстри народної іграшки»*: діти оздоблювали площинні силуети за мотивами іграшок певного промислу.

Дошкільники експериментальної групи Стефанко Ксеня, Башенський Юрій, Кондак Софія, Білобринь Соломія та інші самостійно виконала це завдання, однак деякі діти потребували допомоги вихователя. Наприклад Візний Максим просив допомогти розмістити візерунок, вибрати елементи, Курганевич Марічка не рішуче розмальовувала на площині, тому її робота була не яскравою, Бором Віка вибирала тільки один елемент і ним оздоблювала силует.

Вихователь звертала увагу на активність дошкільників під час виконання всіх завдань. У експериментальній групі більш активні діти Притула Матвій, Михалевич Олексій, Міщук Софія, Стефанко Ксеня, Нікітіна Вікторія швидко орієнтувалися і відповідали. Та є діти малоактивні, Куганевич Марійка, Кулікова Саша, Хай Віталій, Візний Максим, які невпевнені у своїх відповідях, тому для залучення їх активніше співпрацювати, вихователь провела художньо-дидактичну гру, на яку були запрошені діти молодшої групи *«Художній салон»*.

Мета: закріпити знання дітей про українську народну іграшку, розвивати комунікативні вміння, збагачувати активний словник дошкільників.

Методика проведення: у національному куточку розставлені українські народні іграшки. Вихователь викликає дитину, вона обирає іграшку і розказує про неї все що знає.

При проведенні цієї дидактичної гри Шерстило Назар, Подгурська Валерія, Андрушків Владислав, Довганик Максим, Лаба Юлія, Міщук Софія, Кохана Софія, Хай Віталій, Цюпа Вікторія виходили попарно і розповідали та

показували, доповнювали один одного. Ці діти перестали соромитися і поводити себе вже досить розкуто.

Діти молодшої групи слухали дітей експериментальної групи з великим зацікавленням, сиділи мовчки, спостерігали за старшими дошкільниками. Коли діти експериментальної групи після короткої розповіді про українську народну іграшку дозволяли меншим побавитися цими іграшками, задоволенню малих не було меж, вони бавились, розглядали обстежували їх, а коли Варецька Мальва сказала, що таку іграшку можуть виготовити навіть їхні батьки, малюки сказали що обов'язково попросять зробити їм вдома таку іграшку.

Іще одним заходом, для виявлення національних особливостей у пластичному та декоративному оздобленні народних іграшок було проведено пізнавальну гру-заняття « *Дитяча народна іграшка у світі* » . На ньому були розглянуті фотографії, ілюстрації іграшок інших країн, а також було проведено порівняння українських народних іграшок з російською (димківською) іграшкою: пояснення, показ засобів художньої виразності у декоративному оздобленні та ліпленні.

Це заняття для дошкільників стало для них справжнім відкриттям, адже на світлинах вони побачили іграшки, які є відмінними від тих про які вони вже знають . Кулікова Олександра впізнала народну іграшку (російська димківська) така є у її бабусі вдома. Подгурська Валерія теж бачила такі іграшки. Решту дітей слухали розповідь та коментарій вихователя з великим зацікавленням.

Для закріплення набутих знань та вмінь проведено тематичне заняття з малювання « *Розглянь та намалюй* ».

Мета: закріплення знань про характерні відмінності народних іграшок (керамічних, дерев'яних) та вмінь у оздобленні українських народних іграшок певного регіону.

Діти оздоблювали площинні силуети за мотивами українських народних іграшок певного промислу та російської димківською іграшки. Дошкільники застосовували набуті знання у розмальовуванні українських народних іграшок, а також вчилися розмальовувати іграшки за мотивами російської (димківською) народної іграшки.

Підсумком цього заняття стало оформлення виставки « *Промисли народної іграшки* ». На виставку вихователь подала усі малюнки дітей, їх оформили на стендах згідно тематичних прикмет – регіонів, промислів, російської іграшки. Стенди були розміщені у загальному коридорі садочку, тому оглянути її могли усі дошкільники садочку та їхні родичі.

Така багатопланова діяльність другого етапу у формувального експерименту надала дітям експериментальної групи можливість глибше ознайомитись із художніми та ремісничими традиціями української народної іграшки, виявити активність, ініціативу, повагу до народних майстрів, сприяла формуванню практичних вмінь та навичок по виготовленню іграшок за її мотивами та використанню виробів в ігровій діяльності.

Завдяки проведеній роботі, досвід дітей збагатився уявленнями про матеріал, способи та послідовність виготовлення українських народних іграшок з різних матеріалів, про пластичні та декоративні засоби її оздоблення.

Таблиця №4. Результати сформованості знань дошкільників згідно поставлених завдань другого етапу формувального експерименту.

№ п/п	Завдання	Кількість дітей		
		низький рівень	середній рівень	високий рівень
1	Знання елементів художньої виразності	4	8	17
2	Вміння використовувати набуті знання	7	10	12

Критерії оцінювання :

1 бал – не може виконувати завдання без допомоги вихователя;

2 бали – потребує незначної допомоги дорослого;

3 бали – самостійно виконує завдання.

Подальший розвиток практичного досвіду дошкільників здійснювався на **третьому етапі** формувального експерименту.

Основним завданням цього етапу було:

- розв’язання творчих завдань по використанню українських народних іграшок в мовленнєвій діяльності;
- творче втілення вмінь у зображувальній діяльності;
- використання українських народних іграшок у самостійній ігровій діяльності.

Для вирішення поставлених завдань використовувались різноманітні **методи і прийоми** : розповідь, віртуальна екскурсія, моделювання ігрових

ситуацій, організація пошукової та практичної діяльності дітей, дидактичні ігри, практичне виготовлення української народної іграшки.

У зв'язку з окресленими завданнями був реалізований спеціальний тематичний цикл *«Народна іграшка як полікультурний феномен»*.

Проводилась віртуальна екскурсія *« У гончарній майстерні»*.

Мета: поповнити та закріпити знання дошкільників про керамічні народні іграшки, про працю гончаря, процес створення іграшки від шматка глини до витвору народного мистецтва.

Методика проведення: на ілюстраціях, картинах зображено гончарну майстерню, гончар за гончарним кругом, вироби гончарної майстерні.

Вихователь разом з дітьми розглядає картину, де гончар сидить за гончарним кругом, вказує на цей пристрій і розповідає як ним користуватися, умовно показує дітям прийоми ліплення глечика. На наступній картині зображено художника, що розмальовує глечик. Вихователь звертає увагу дітей на інструменти для роботи, що розташовані на столі біля нього.

Наступна картина зображує процес обпикання глиняних виробів у печі. Вихователь розповідає про те, яка температура висока в печі, скільки часу займає обпикання, що це потрібно для того, щоб вироби довше слугували людям..

Підсумком віртуальної екскурсії стала бесіда з дошкільниками про важку працю гончара, його захоплення своєю роботою, про результат його праці - чудові витвори. Наслідком екскурсії та бесіди стало *самостійне виготовлення дітьми народних іграшок*: ліплення, оздоблення декоративними елементами, їх розпис та оформлення виставки керамічних народних іграшок.

Дітям дозволяли обирати вид іграшки (свищик, забавка ...), використовуючи набуті знання самостійно обирали кольорову палітру,

елементи оздоблення певного регіону.

Ліпити забавки дошкільникам було легко, але при виготовленні свищика-іграшки виникли певні труднощі. Притула Матвій заліпив хвіст і не міг зробити дірочку, Цюпа Віка теж прагнула зробити свищик, але без допомоги вихователя не могла.

Більшість дітей побачивши такі труднощі вирішили робити тільки забавку, але з допомогою та наполегливими вправліннями іграшки-свищики витворили 65% дітей експериментальної групи. 45% дошкільників групи виготовили по дві забавки – Притула Матвій, Михалевич Олексій, Стефанко Ксеня, Варецька Мальва, Нікітіна Вікторія, Олесюк Андрій, Балинський Святослав, Башенський Юрій, Міщук Софія та інші, були діти, які тільки виліпили іграшку, а розмальовувати не хотіли - Хай Віталій, Лаба Юля їм допомогли діти, які перші справилися із поставленим завданням Цвілюк Ярина, Кондак Софія, Довганик Максим.

Також у експериментальній групі було проведене заняття – казка «*В гостях у майстрів-іграшківців*»

Мета: показати шлях створення української народної іграшки від задуму до завершеного витвору.

Методика проведення: у приміщенні групи було створено фрагмент моделі української хати; «мати» (дорослий) – із клаптиків різноманітних тканин ладнає ляльку-мотанку, батько (дорослий) – розмальовує дерев'яного коника, у колисці «спить» дитинка. Мати розповідає про свою ляльку, які тканини вона вибирає, яких кольорів, що за чим робить; батько – розповідає про те скільки зусиль він потратив на виготовлення дерев'яного коника і якими кольорами та яким орнаментом він буде прикрашати цю іграшку.

Наступним кроком у формуванні творчого застосування набутих знань було проведення *модельовання ігрових ситуацій* за допомогою казкових персонажів-іграшок «*Створимо казку*».

Методика проведення: вихователь з допомогою іграшки починає розповідати казку, а в гості до казкового героя заходить персонаж із іншої казки (наприклад герой Пан Коцький, а гість Солом'яний Бичок). Діти придумують, як будуть розвиватися події нової казки.

Стефанко Ксеня придумала таку історію: « Жив собі Пан Коцький, любив він гуляти в горах Карпатах, ходив по галявинах, ловив мишей, ніжився на сонечку. Одного разу зустрів він Солом'яного Бичка і подумав, що за диво, такого звіра ще не бачив у своєму житті. Він познайомився з ним і запропонував дружити, щоб не було самому сумно.»

Михалевич Олексій продовжив розповідь про те, як вони разом зустріли баранчика. Побудували собі хатинку і стали дружно в ній жити.

Також діти експериментальної групи (Міщук Софія та Нікітіна Віка) придумали казку про Півника, який любив ходити в гості. Півник любив чепуритися, тому щодня він заходив до перукарні перед тим, як йти в гості.

Використання української народної іграшки продовжується на заняттях з розвитку мовлення , художньої літератури, збільшується активний словник збагачується новими назвами, розвивається активна мова .

Заняття з розвитку мовлення «*День народження ляльки Оксанки*».

Мета: розвивати національну свідомість, закріплювати знання про український національний одяг (жіночий та чоловічий), поповнювати активний словник, збагачувати новими назвами (очіпок, запаска, кептар, постולי, жупан) закріпити основні , характерні для певного регіону, елементи вишивки.

Хід заняття(скорочений конспект):

До ляльки Оксанки приходять гості : ляльки-хлопчики та ляльки-дівчатка одягнуті в український національний одяг. Діти пригадують , як називаються предмети одягу для дівчат, жінок; як називаються предмети чоловічого національного одягу . Порівнюють свій сучасний одяг (розповідають про нього) із святковим українським національним одягом ляльок (розповідають про нього).

Вихователь звертає увагу на різноманітні елементи вишивки : чим відрізняється жіноча та чоловіча вишивка навіть в одному регіоні. Для Львівської вишивки притаманна багатоколірність, на жіночих сорочках вишивки є набагато більше ніж на чоловічих. Гуцульські жіночі сорочки мають заповнені вишивкою цілий рукав, чоловічі – притаманна широка облямівка вирізу горловини. Для Карпатського регіону найбільш характерними є зелений, коричневий, вкраплення жовтого та синього кольорів.

У самостійній зображувальній діяльності Кондак Софія, Кулікова Саша, Подгурська Валерія, Стефанко Ксеня , розмальовували площинні зображення жіночих сорочок, малювали за зразками, а Міщук Софія та Нікітіна Віка старалися оздобити свої роботами елементами подібними до тих, які є на їхніх сорочечках; Притула Матвій, Савіцький Максим розглядали зразки вишивок чоловічих сорочок різних регіонів України та прикрашали площинні зображення елементами вишивки.

Розкриваючи красу української вишивки, багатство їхніх кольорів, різноманітність орнаментів, видів і форм, знайомили зі звичаями та обрядами, пов'язаними з вишиванками : кращі вишиті хусточки, сорочки дарували хлопцям; вишиті рушники дарували перед далекою дорогою, перев'язували сватів, ставали на рушничок щастя молодята. Вихователь зачитала дошкільникам легенду « Звідки з'явилася вишиванки» (додаток 9)

А також вивчили прислів'я : « Як дівка не вміє шити, прясти, вишивати, буде вік свій дівувати»

Білобринь Соломія, Лаба Юля, Дашкова Даша стало цікаво дізнатися , що таке прясти?

На наступний день для дітей принесли верети, килими, доріжки та провели заняття на тему: *«Художнє ткацтво і килимарство»*

Мета: розкрити красу тканих і килимових виробів, збагатити знання про ці види мистецтва; виховувати естетичний смак, любов до прекрасного.

Матеріал: плахти, килимки, доріжки для ляльок.

Методика проведення: вихователь пропонує розглянути ілюстрації із зображенням різноманітних тканих та килимових виробів, а також верстаки для прядіння. Наголошується на тому, що найпоширеніше килимарство на Гуцульщині, Вінниччині. Для гуцульських килимів характерний геометричний орнамент, а для вінницьких – здебільшого квітковий, рослинний з перевагою яскравих насичених кольорів.

Коли проводили дидактичні ігри *« Відшукай кольори, які є на килимі та в навколишній природі»*, *«Знайди геометричні фігури на килимі»* для закріплення одержаних знань, Врубель Настя, Бором Віка, Михалевич Олексій, Курганевич Марійка, Дудко Віка, Шерстило Назар справилися із цими завданнями швидко та вірно; Олесюк Андрій, Цвілюк Ярина, Хай Віталій, Цюпа Вікторія завдання виконали із незначною допомогою вихователя.

Для закріплення навичок та знань про українську народну вишивку, яку використовують для одягання ляльок, було проведено дидактичну гру *« Народне ательє»*.

Методика проведення: були підготовлені картонні ляльки на які потрібно було накладати «одяг» тобто паперові форми із короткими полосами з боків, які загинають за картонний каркас ляльки.

На площинних формах - сорочки, шаровари, плахти - діти «вишивали» сорочки, кептарі, «ткали» плахти, запаски, розфарбовували штани та чоботи.

В процесі формувального експерименту здійснювали індивідуальний підхід до кожної дитини, цілеспрямовано формували індивідуальний досвід з оволодіння зображувальними вміннями та навичками, організовували пошукову діяльність по визначенню засобів художньої виразності української народної іграшки.

2.3 Творче застосування дітьми набутих знань та вмінь у зображувальній та ігровій діяльності (контрольний експеримент)

Ефективність запропонованої нами методики використання української народної іграшки як засобу формування елементів національної культури визначалась за результатами контрольного експерименту

Завданнями контрольного експерименту були :

- визначити рівень творчого застосування дітьми набутих знань та вмінь у зображувальній та ігровій діяльності;
- визначити місце і роль народної іграшки у плануванні навчального процесу вихователем та у співпраці з батьками;
- провести порівняльний аналіз результатів дослідження

Для вирішення поставлених завдань використовувалися різноманітні *методи і прийоми* : бесіда з дітьми (індивідуальна, групова), опитування дітей, дидактичні ігри, спостереження за дитячою грою; опитування батьків, спільна робота з дітьми, надання індивідуальних консультацій, проведення майстер-класу ; аналіз навчально - виховної документації вихователя.

При перевірці формувального впливу послуговувалися завданнями, аналогічно констатувальному експерименту. Для підтвердження ефективності запропонованої методики *проводились*:

- підсумкова бесіда « Іграшка в житті та побуті українців» ;
- дидактичні ігри із метою: визначити матеріал створення народної іграшки, засоби художньої виразності, звичаї чи традиції пов'язані з іграшкою;
- серія спостережень за самостійною ігровою діяльністю дошкільників з використанням української народної іграшки.

Діти експериментальної групи у підсумковій бесіді виявляли досить високий рівень знань про життя та побут українського народу та відношення українців до традицій та обрядів, пов'язаних з іграшкою; знають матеріали виготовлення іграшок, вміло використовують народні іграшки в самостійній ігровій діяльності.

При проведенні дидактичних ігор 10% дошкільників експериментальної групи творчо виконували поставлені завдання, 50% виконували точно і самостійно, 9% виконували завдання швидко, не зовсім вірно, але самостійно; тільки 3% дітей виконують завдання за допомогою підказок вихователя.

Діти набагато частіше використовують українські іграшки у самостійній ігровій діяльності, вміють їх використати для розгортання ігрових ситуацій, обігрувати сюжетні дії, сценки, використовують у постановці настільного театру.

Наступним етапом контрольного експерименту було визначення ефективності запропонованих нами шляхів співпраці вихователя і батьків. З батьками дітей експериментальної групи додатково були проведені індивідуальні консультації, а також на прохання батьків провели групову консультацію на тему *«Чарівність української народної іграшки», «Іграшка в житті та побуті українців»*.

Батьків ознайомили із фольклорними та художніми текстами: прислів'ями та приказками, загадками, легендами, колисковими, коломийками, віршами, оповіданнями (тексти у додатку 10), багато з яких вони вивчили напам'ять зі своїми дітками вдома.

Провели з дітьми та батькам дидактичні ігри пов'язані з українською народною іграшкою. (Перелік дидактичних ігор у додатку 2) . Були підготовлені консультації, які були розміщені у книжці-пересувці на теми : *« Виховна роль іграшки»*. *« Види іграшок. Вимоги до іграшок»* (Додатки 11,12)

Продовженням практичної роботи стала розповідь вихователя про *День народження дитячого садочку «Берізка»*, коли він виник, чому його назвали «Берізка», чому його побудували саме на цьому місці, скільки дітей було в кожній групі, про те, що їхні батьки теж відвідували цей дитячий навчальний заклад, тому пропонує виготовити подарунки, сувеніри за мотивами української народної іграшки.

Для дошкільників та гостей садочку *діти групи разом із батьками виготовили*: глиняні іграшки різною технікою виконання та декоративно оздоблені; аплікативні вироби-іграшки; іграшки із природного матеріалу.

Діти експериментальної групи дуже старалися зробити якнайкраще, адже це були подарунки. Робота тривала тиждень. Міщук Софія, Нікітіна Віка, Варецька Мальва, Візний Максим, Савіцький Максим, Андрушків Владислав, Довганик Максим ліпили куманці, глечики, курочки з курчатами, іграшки-свищики, (стрічковим, комбінованим способом), оздоблювали їх за характерними регіональними відмінностями; Курганевич Марійка, Притула Матвій, Олесюк Андрій вирізали, клеїли із природного матеріалу, кольорового паперу та розмальовували поробки – яворівські шафки, косівські тарелі; виробляли ляльки-мотанки з товстих кольорових ниток; аплікували площинні зображення героїв казок.

Для батьків експериментальної групи, у якому взяли участь 15 батьків (5 татів і 10 матусь), також були присутні вихователі садочку, методист та завідувача, був поведений майстер-клас «Співаночки сирних бербенчиків»

(короткий конспект у додатку 13)

а також участь приймали діти експериментальної групи – вони розмальовували готові вироби.

Аналогічно констатувальному експерименту , після надання консультацій вихователям інших груп нашого дошкільного навчального закладу, проведення педрад, теоретико-практичного семінару, практикумів, перегляду відкритих занять ,була проведена *повторна серія спостережень за роботою вихователів* , що показала:

- вони поповнили предметно-ігрове середовище групи народними іграшками та предметами українського декоративно-ужиткового мистецтва;
- збільшили кількість у навчально-виховному процесі занять народознавчого напрямку з використанням українських народних іграшок, для сюрпризного моменту замість ілюстрацій використовують народну іграшку.

На підставі проведеної нами експериментальної роботи ми розробили *методичні рекомендації для вихователів дошкільних навчальних закладів щодо використання народної іграшки у виховній роботі з дітьми.*

Можна скласти цикл освітньо-виховної роботи з використанням народної іграшки, який передбачає:

Заняття з мовленнєвого спілкування:

Розповідь вихователя « Історія Київської народної іграшки».

Складання описової розповіді « Косівська лялька».

Складання загадки про солом'яного коника.

Складання розповіді про іграшку по пам'яті.

Морально-етична бесіда на тему: « Чого нас вчить народна іграшка».

Заняття з зображувальної діяльності.

Малювання на готових паперових формах візерунків Опішнянської іграшки.

Малювання на готових паперових формах візерунків Косівської іграшки.

Обривання і нарізування геометричних елементів і форм орнаменту Яворівської іграшки.

Ліплення декоративної пташки з цілого шматка глини.

Ліплення декоративних кухликів з наступним розфарбовуванням.

«Прикрасимо сарафани лялькам»

« Чому лялька сумна?»

Розпис птаха за мотивами петриківської іграшки.

Колективна аплікація на тему « Гілочка верби».

Малювання Петриківської іграшки за задумом.

Заняття з музичного виховання.

Розповідь вихователя на тему: «Сопілка заспіває про минуле»

Музикування на сопілці.

Заняття з розділу дитина і навколишній світ.

Ознайомлення з глиняними іграшками Київських майстрів.

Ознайомлення з способами виготовлення Київської ляльки.

Ознайомлення з витинанкою.

Читання та вивчення творів художньої літератури.

Читання легенди « Хто найкращий майстер на землі»

Читання оповідання О. Волосяка « Обереги».

Ігри.

Дидактична гра «Попрасуємо одяг», використовуючи рубель і качалку.

Дидактична гра « Де ця іграшка народилася».

Сюжетно-рольова гра « Ярмарок» з використанням іграшкового посуду та народних іграшок.

Сюжетно-рольова гра « Іграшковий майстер».

Театралізована гра « Солом'яний бичок»

Свята і розваги.

Свято весни з використанням народних іграшок з тіста.

Вечір загадок « Про що розкаже народна іграшка»

Ефективність технології застосування української народної іграшки в педагогічному процесі сучасного дошкільного навчального закладу визначалась за результатами контрольного експерименту.

Визначення рівнів сформованості у дітей елементів національної культури засобами української народної іграшки, формували на підставі таких *критеріїв*:

- виконання завдання (самостійно виконує; потребує незначної допомоги; не може виконувати завдання без допомоги)
- визначення та розкриття засобів художньої виразності української народної іграшки:
 - а)матеріал виготовлення (повне розкриття; часткове; тільки визначення);
 - б)декоративне оздоблення (повне розкриття; часткове; тільки визначення);

- в) пластичне вирішення (повне розкриття; часткове; тільки визначення);
- визначення та розкриття уявлень про призначення української народної іграшки (твір українського декоративного прикладного мистецтва, пам'ятка історії українського народу; прикраса; іграшка);
- створення робіт за мотивами української народної іграшки:
 - а) технічні вміння та навички (гарно розвинуті; середні; слабкі);
 - б) застосування засобів художньої виразності (широко застосовують і частково; не застосовують);
 - в) творчість виконання (творчо та самостійно виконують завдання; самостійно виконують завдання; потребують значної допомоги з боку вихователя).

По кожному з цих критеріїв дитині виставлялося від 0 до 3 балів.

Якщо вихованці отримували 39-32 бали, їх відносили до I рівня, 31-26 балів – до II рівня, 25-19 балів – до III, 18-13 балів – до IV. (дані оформлені у таблицю №5). Опишемо ці рівні.

Діти з I рівнем – (16,6 % дітей експериментальної групи) добре обізнані з українською народною іграшкою. Знають українську народну іграшку двох-трьох промислів. Визначають українську народну іграшку за матеріалом виготовлення. Мають уявлення про способи та послідовність виготовлення іграшки з певного матеріалу. Встановлюють залежність між матеріалом виготовлення іграшки та природними умовами народного промислу. Визначають пластичні та декоративні засоби художньої виразності певного промислу. Пов'язують їх з художнім образом іграшки. Визначають національні особливості української народної іграшки, знають звичаї, пов'язані з нею. Мають уявлення про символічний зміст традиційних іграшкових образів. Адекватно розуміють призначення української народної іграшки в житті людей.

Творчо та самостійно застосовують знання про українську народну іграшку у зображувальній та ігровій діяльності.

Діти з II рівнем – (43,3% дітей експериментальної групи) сформованості елементів національної культури мають знання про матеріал, пластичні та декоративні засоби художньої виразності на середньому рівні. Вони визначають окремі засоби художньої виразності. Частково пояснюють особливості застосування їх майстрами певного промислу, але не встановлюють єдності засобів художньої виразності з художнім образом іграшки. Уявлення про звичаї, традиції, пов'язані з українською народною іграшкою є, але вони не повні. Діти частково розуміють призначення української народної іграшки в житті людей. Добре володіють певними вміннями та навичками ліплення і декоративного оздоблення іграшки за мотивами певного промислу, однак, елементи творчості у зображувальній діяльності не застосовують.

У дітей III рівня – (40, 0% дошкільників експериментальної групи) сформованості елементів національної культури знаходяться на низькому рівні. Вони слабо обізнані з засобами художньої виразності української народної іграшки. Діти знають і визначають матеріал, з якого виготовлені українські народні іграшки, окремі пластичні та декоративні засоби художньої виразності, але не вміють пояснити їх своєрідність у застосуванні майстрами різних промислів. Не повно розуміють призначення української народної іграшки в житті людей. Визначають її тільки як предмет гри чи прикрасу. У зображувальній діяльності застосовують деякі засоби художньої виразності за підказкою педагога. Технічні вміння та навички потребують вдосконалення. В ігровій діяльності вироби, зроблені за мотивами української народної іграшки, використовують не в достатній мірі.

Діти з IV рівнем –(0% у експериментальній групі) сформованості елементів національної культури не вміють визначити українську народну

іграшку серед інших. Вони лише вказують на окремі декоративні засоби художньої виразності, які не розкривають. Не повністю розуміють призначення іграшки, не можуть самостійно застосовувати знання про неї у зображувальній та ігровій діяльності. Технічні вміння та навички ліплення і малювання розвинуті слабо.

Таблиця №5. Кількісні дані про розподіл дітей за рівнями сформованості елементів національної культури в експериментальних та контрольних групах до і після експериментальної роботи

Етапи навчання	Групи	Рівні (у відсотках)			
		I	II	III	IV
До навчання	ЕкГ	-	6,6	41,6	51,6
	КГ	-	5,0	38,3	56,6
Після навчання	ЕкГ	16,6	43,3	40,0	-
	КГ	-	11,7	45,0	43,3

Визначення середнього балу по кожному критерію та показнику сформованості елементів національної культури у експериментальній групі виявило більш високий середній бал в порівнянні з контрольною групою.

Отже, можна дійти до висновку, що контрольний експеримент виявив значні зрушення в сформованості елементів культури засобами народної іграшки дітей експериментальної групи. Дані контрольного експерименту в сукупності дозволяють інтерпретувати суттєві зміни в рівнях сформованості елементів національної культури.

Отже, розроблена технологія формування у дітей дошкільного віку сформованості елементів національної культури засобами української народної іграшки є достатньо ефективною.

Висновки

В час духовного відродження нації держава вимагає сформувати гуманну особистість, щиру, людяну, доброзичливу, милосердну. Тому дошкільний навчальний заклад має стати для дітей тим високоморальним середовищем, у якому цілеспрямовано будуть реалізовані ці завдання.

В організації виховної роботи на перший план слід поставити національні пріоритети, що стали як нашими, так і загальнолюдськими надбаннями.

Отже, якщо розглядати дитинство як стан певного культуротворення, діяльнісна основа якого має рефлексивно-іграшковий характер, то в цьому разі роль іграшки значно актуалізується. Показово, що багато дитячих ігор та іграшок залишаються майже незмінними впродовж сотень (а може, й тисяч) років, і, як раніше: дитина творить гру - гра творить дитину.

Народна іграшка як витвір мистецтва, як явище культури і як засіб виховання дітей здавна цікавить вчених. Українській народній іграшці відведено важливе місце у виховному процесі сучасних дошкільних закладів, бо вона має велике значення у всебічному вихованні дітей дошкільного віку

Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки. Педагогічний досвід різних народів у царині національного виховання дітей дошкільного віку значною мірою вплинув на окреслення проблемного поля для наукової педагогіки, яка черпала в етнопедагогіці різноманітні мотиви, емпіричний матеріал для широких узагальнень і висновків.

Розвиток національної самосвідомості дітей дошкільного віку засвоюється у процесі взаємодії з дорослими, які добирають доцільні зміст і

засоби навчання та виховання. Одним із засобів національного виховання є українська народна іграшка.

Народна іграшка поряд з колядками, казками, прислів'ями, приказками, думами, баладами становить безцінне духовно мистецьке надбання, однак на відміну від інших видів і жанрів народної творчості їй чомусь не поталанило. У нас її не виділено і не проаналізовано, як окремий вид мистецтва. І досі не має жодного не тільки наукового, науково-популярного, а й ілюстративного видання присвяченого українській народній іграшці(окрім окремих плакатів)

Процес ознайомлення дошкільників з народною іграшкою досить актуальний у наш час. Адже не кожний з експонатів зацікавить наших малюків, які звикли до сучасних яскравих іграшок, на зразок справжньої техніки, комп'ютерних ігор тощо. Ніхто не пропонує механічно і бездушно замінювати нове на стародавнє лише тому, що воно створене нашими пращурами. Йдеться про різнобічне вивчення дорогоцінної спадщини, глибокий аналіз механізмів її впливу на розвиток дитини й застосування перевіреної віками мудрості . Іграшка - це засіб виховання дитини, зрештою, ідеологія. Без неї патріотів не виростити. Не буде патріотів - не буде Держави. Подібно до рідної мови, казки, пісні, народна іграшка є чудовою культурною спадщиною, невичерпним джерелом мудрої і творчої народної педагогіки.

Таким чином ознайомлення з народною іграшкою повинно розпочинатися із першої молодшої групи та використовувати у процесі життєдіяльності дошкільників. Для дерев'яної закарпатської дівчинки можна збудувати будиночок, для ужгородського півника – сходинки, на яких він може посидіти. На заняттях з розвитку мови під час вивчення потішки «Коза рогата» можна супроводжувати всю роботу розгляданням чарівної опішнянської незвичайної кози. Велику радість викличуть у малюків різні ляльки, які можна запропонувати для ігор, іграшку-каталочку з дерева. У процесі навчання зображувальної діяльності іграшка може використовуватися як персонаж

якогось певного ігрового сюжету, її можна подати в картинці, яку домальовує дитина.

У другій молодшій групі українські народні іграшки можна використовувати на усіх заняттях зображувальної діяльності, у самостійній роботі, включати їх у дидактичні ігри.

У середній групі продовжується робота по ознайомленню дітей з народною іграшкою (на заняттях рідний край, розвиток мовлення). Використання української іграшки для прикрашення групової кімнати розвиває у дітей пізнавальну активність.

У старшій групі продовжується робота, спрямована на ознайомлення дітей з народною іграшкою: проводяться мистецтвознавчі бесіди з дітьми (історичні відомості про іграшку, як вона виготовляється, чим прикрашена, особливості розпису).

1. Дослідження підтвердило уявлення, яке склалося в прогресивній педагогіці про те, що народна іграшка є важливим і найдоступнішим засобом народної педагогіки у вихованні дошкільників.

Українська іграшка національна за своєю суттю. Вона відбиває етнічну культуру народу – його побут, звичаї, а значить є засобом національного виховання.

2. Умовою існування та реалізації соціокультурних функцій іграшки виступає естетична виразна форма, через емоційне сприйняття якої дошкільник розуміє її смислове значення.

У роботі простежуються основні тенденції : повідомлення дитині про певні дані у розкритті образної символіки, знайомиться з символічним змістом традиційних іграшкових образів, з елементами-знаками

українського орнаменту, встановлює їх зв'язок з уявленнями прадавньої людини.

3. Стан проблеми використання української народної іграшки у навчально-виховному процесі сучасного дошкільного закладу, свідчить, що практики суспільного дошкільного виховання розуміють важливість і необхідність ознайомлення дітей з українською народною іграшкою, але при цьому явно недостатньо використовують її з метою формування у дошкільників елементів національної культури та не мають чіткого уявлення про шляхи її застосування. Для виявлення сформованості елементів національної культури у дітей розроблено критерії і показники, які об'єктивно характеризують рівень набутих дітьми знань, умінь, навичок.
4. Експериментальна робота засвідчила ефективність застосованої нами методики формування елементів національної культури у дітей засобом української народної іграшки. В результаті цілеспрямованої роботи дошкільники почали адекватно розуміти призначення української народної іграшки в житті людей, пояснювати символічний зміст традиційних іграшкових образів, визначати декоративні та пластичні засоби художньої виразності, творчо й самостійно застосовувати знання про неї і ігровій та зображувальній діяльності. В дослідженні обгрунтовано результативність технології навчання, за якою цілеспрямовано розвиваються творчі здібності дитини та відбувається процес набуття спеціальних навичок та вмінь. Вона передбачає також створення належного середовища для розвитку пізнавальної творчої активності дошкільників, сприятливий мікроклімат між педагогом і дітьми на заняттях і поза ними, співпрацю родини з дошкільним навчальним закладом, доступність, варіативність прийомів і форм організації діяльності дітей, доступність дитячому сприйманню

підібраного матеріалу, що забезпечує самовияв дитини без прямої допомоги дорослого, а лише за умови опосередкованого керівництва і практичної творчої діяльності.

На основі отриманих результатів розроблено методику формування елементів національної культури у дошкільників засобами української народної іграшки; систему дидактичних ігор та знань, які спрямовані на сприйняття української народної іграшки як цілісного культурного явища.

Дані дослідження не вичерпують усіх питань, пов'язаних з формуванням національної культури, які можуть бути сформовані засобами української народної іграшки. Ми припускаємо подальшу розробку та вивчення питань з широкого застосування у педагогічному процесі сучасного дитячого садка української народної іграшки.

Література

1. *Закон України «Про дошкільну освіту»* // Освіта України. Нормативно-правові документи.-К.: Міленіум.-2001
2. *Державна національна програма «Освіта»*. Україна ХХІ ст.-К.: Райдуга,1994.
3. *Базовий компонент дошкільної освіти в Україні*. - К.: ред. Журналу «Дошкільне виховання».-1999.
4. *Коментар до базового компоненту дошкільної освіти в Україні*. - К.: ред.журналу «Дошкільне виховання».-2003.
5. *«Українське дошкілля» програма виховання та навчання дітей в дошкільних закладах*. – Львів, - 1999.
6. *Національне виховання дітей дошкільного віку*// Ващенко Г. Твори. Т.4. Праці з педагогіки і психології. – К., 2000.-с.317-322.
7. *Кононенко П., Касян Л., Семенюченко О. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українознавець»*// Освіта і управління. – 2008. Т.11, число 2-3.-с.131-148.
8. *Музейні подорожі в минуле: /народознавче виховання/* // Дошкіль.вих. -2006. - №8.-с.14-15.
9. *Богуш А.М.,Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі*.- К.: Вища школа,-1994.
10. *Макаренко О. Українознавство у дошкільному закладі*. – Тернопіль, 1997.
11. *Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство*. - К.:Знання,1991.
12. *Луценко І.О. Моя країна – Україна. Українське народознавство для дошкільнят*. - К.: Аконіт, 2008.

13. *Радущинська О.* Українські свята. – К.: Видавничий дім «Калита», 2007.
14. *Лазарева Л.М.* Обереги нашого дитинства: Програма щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з народними ремеслами та укр.. оберегами/ // Дошкільн. навч. закл. – 2008.-«7.-с.2-21.
15. *Космінська В.Б.* Теорія і методика зображувальної діяльності в дитсадку. – К., 2003.
16. *Бондаренко А.К.* Дидактичні ігри у дитячому садку. – К.: Освіта, 1998.
17. *Пономарьова Н.* Відлуння старовини: / Дидактич. ігри за народознав. мотивами/ // Дошкільн. вих.-2007.-№10.-с.23-25.
18. *Прокопенко І.Ф. Євдокімов В.І.* Педагогічна технологія: Посібник. – Х.: Основа, 1995.
19. *Пєхота О.М., Кіктенко А.З.* Освітні технології : Навчально-методичний посібник.-К.: А.С.К., 2000.
20. *Современные образовательные программы* для дошкольных учреждений / под ред. Т.Ерофеевой. – М.: Академия, 2000.
21. *Сухорукова Г.* Малювання за народними казками: /Один із засобів нац.. виховання/ //Дошкільн. вих.-2004.-№8.-с.13-15.
22. *Єфіменко В.* Промовляють музейні експозиції:/ Про виховання у дошкільнят почуття нац.. самосвідомості/ // Дошкільн. вих.-1990.-с.12-13.
23. *Суржанська В.А.* Творчі завдання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку : Навчальний посібник. –К .: Науковий світ, 2004.
24. *Скаткин М.Н.* Методология и методика педагогических исследований. – 1973.
25. *Стельмахович М.С.* Українська народна педагогіка. –К. : ІЗМН, 1997.

26. *Онiщенко О.І.* Художня творчiсть у контекстi гуманiтарного знання.-К. : Освiта, 2001.
27. *Русова С.* Теорiя i практика дошкiльного виховання. -Львiв- Кракiв - Париж , Просвiта, 1993.
28. *Суржанська В.А.* Пiдготовчий етап розвивальної методики формування пiзнавальної активностi старших дошкiльникiв засобами творчих завдань. – Днiпропетровськ, 2004.
29. *Кучерявий О.Г.* Педагогiка i психологiя творчостi. –К.: IЗМН.
30. *Барташнiкова , Барташнiков.* Розвиток уяви та творчих здiбностей 5-6р. Вид .II перер.. – Тернопiль, 2007.
31. *Рубаха I.П.,Рубаха Л.М.* Любiй малечi про цiкавi речi. Середня група. –Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
32. *Цехмiстер О.М., Пономаренко Н.В.* Кращий помічник дитсадка. –Х.:Ранок-НТ, 2008.
33. *Мої улюблені вірші /* Уклад. В.І. Паронова. – Тернопiль: Пiдручники i посiбники, 2008.
34. *Галайда С.* Деловая игра как метод обучения // Дошкольное воспитание. - 1986. - №11.
35. *Назаренко А.* Сiм'я i дошкiльний заклад // Дошкiльне виховання. -1995.
36. *Дитяча народна iграшка* :[iсторiя iграшки] / О.Батухтiна// Бiблiотечка вихователя д/с. -2004. – лют. (3-4).
37. *Гуцульська дитяча сирна iграшка* // Розкажiть онуку. -1997.-№ 23-24.
38. *Локтева О.* Дидактические деревянные игрушки // Обруч.-2001.-№4.

39. *Бурова А.* Граємо разом [Про виховне значення ігор, іграшок у житті дитини, та участь у них батьків] // Дит.садок.-2002.-№18.
40. *Ляльки:* [історія іграшки] // Валеологія.-2005.-Листоп. (21-22).
41. *Михайлюк О.* Традиційна українська лялька – педагогічно та екологічно / О.Михайлюк // Дзеркало тижня. -2004.-17 січ. (№2).
42. *Коваленко Т.* Українська народна іграшка // Мистецтво та освіта. -2003. -№4.
43. *Овчиннікова В.* Використання народних обрядів у руховій діяльності дітей // Дошкіл.вих.-1996.-№10.-с.18-19.
44. *Поніманська Т.І.* Дошкільна педагогіка. –К., -2004.-с.318-321.
45. *Орел Л.Г.* Дитяча народна іграшка на Україні // Початкова школа. -1991.-№2.
46. *Збірник матеріалів* науково-практичної конференції. – Хмельницький. -2006.
47. *Андрусич Н.* Пригадаймо майбутнє:/ Про національну (народну) іграшку/ // Дошкіл.вих. – 1996.-№1.-с.18-21.
48. *Долинна О.* Є на Львівщині ентузіасти /Ознайомлення з нац..фольклором дітей дошкільного віку у дошкіл. закладах Львів. обл./ //Дошкіл.вих.-1995.-№12.-с.22-23.
49. *Калуська Л.В.* Форми роботи з педагогічними кадрами з проблеми використання народних ремесел у дошкіл. закладах // Науково-методичний вісник.-1995.-№4/ Джерела/.-с.59-62.
50. *Мищенко Н.* Де Черемош сріблить води :/Досвід роботи Косівщини з народознавчої роботи в дит. Садках/ //Дошкіл.вих.-1994.-№11.-с.18-19.
51. *Ознайомлення дошкільнят із народними звичаями та обрядами:* Методичний посібник для пед..працівників дошкіл. закладів. – Івано- Франківськ :Обл. ін-т ПОПП, - 1993.-с.69.

52. *Рудник І.* Бабусин посуд // Дошкільне виховання. – 2004. -№1.-с.16-17.
53. *Артюженко О.* Світ символів і знаків. // Освіта. – 2002. -17-24 квітня.с.10
54. *Боровик Н.В.* Вчитися з життя:/Традиції та звичаї народу/ //Розкажіть онуку. - 1999.-№5.-с.2-3.
55. *Білан О.* Земля моя – земля моїх батьків // Дошкільне виховання-1992.-№9.
56. *Зайцева В.* Ігровий калейдоскоп. – Тернопіль, 2008.-с.1925.
57. *Чернігівець Т.* Традиційні дитячі ігри Західного Полісся // Нова педагогічна думка. –Рівне.-2000.-№2-4. –с. 62-70,76-82.
58. *Побірченко Н.С.* Дитяча гра та іграшка в етнографічній спадщині громадянців (II пол..XIX - поч. XX ст.) // Педагогіка і психологія . – 2000.-№4.-с.105-115.
59. *Ковалевська О.Й.* Знайомство з народними іграшками: // Розкажіть онуку. – 1998.-№5-6.
60. *Кравець Л.Ф., Берес Б.Б.* З бабусиної скрині. // Бібліотечка вихователя дитячого садка. –К., 1995 / 96. Вип. I.
61. *Ковалевська О.Й.* Розглядання народних іграшок. // Розкажіть онуку. -1999.-№4.
62. *Музиченько Я.* Іграшки з тіста. // Шкільний світ. -1999.-№4.-с.12.
63. *Герус Л.* Естетична функція української народної іграшки у контексті європейської традиції. // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво та освіта. – Львів , 1998.
64. *Доля О.* Як частика національного феномену : /Післямова до виставки «Українська традиційна іграшка та лялька»/ //Укр. Культура.-2002.-№6.-с.40-41.

65. *Коваленко Т.* Українська народна іграшка // Мистецтво та освіта. -2003.-№4.-с.44-49.
66. *Боєчко М.І.* Декоративно-прикладне мистецтво:/ Гуцульська народна іграшка, лемківська народна іграшка/ //Розкажіть онуку.-2004.-№24.-с.45-47.
67. *Народна іграшка.* // Кононенко П.П., Сніжко В., Кононенко М. Україна: природа, людина, екологія.-К.2006.-с.90-92.
68. *Гевережян Н.* народна іграшка – дорогоцінна спадщина українських дітей: // Дит.садок. -2008.ч.15./47/.-с.12-14.
69. *Влияние игрушки на психическое развитие ребенка.* Мухина В.С. Детская психология. Учеб. Для студентов пед.инс-в.2-е изд. перераб., доп. –М.,1985.-с.125-130.
70. *Коваленко Т.* Педагогічний потенціал народної іграшки ./Збірник наукових праць Полтавського університету. Серія «Педагогічні науки». – Полтава,- 2000.-вип.6.-с.62-74.
71. *Медведева Г.* Українській іграшці – 26 століть: /Матеріали до проекту «Роль іграшки в житті дитини»/ //Шкіл. світ. – 2008.-№18 /434/-с.25-27.
72. *Види іграшок і їх вплив на психічний розвиток дитини дошкільного віку.* //Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія. –К,2008.-с.171-173.
73. *Методичні рекомендації., педагогічні вимоги та вікова адресованість іграшок для дошкільного віку:/ Інструктивно-методичний лист// Зб. наказів та інструкцій Мін-ва нар. освіти УРСР.-1989.-№2.-с.14-30.*
74. *Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах:* Методич. рек. МОН України /лист від 18.07.08 за №1 / 9-470 / //Дошкіл.вих.-2008.-№9.-с.18-27.

75. *Острогорська Н.А.* Розвиток творчих здібностей у зображувальній діяльності – важлива умова становлення зростаючої особистості // Обдарована дитина. - 2009. - №2. - с.29-35.
76. *Котляр В.П.* основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. - Запоріжжя, 2003. - с.63-70.
77. *Янищур Л.* Шляхи формування інтересу до зображувальної діяльності у старших дошкільників // Оновлення змісту і методів дошкільної освіти в Україні. – Рівне. - 1999. - с.66-73.
78. *Мельник О.* Мистецтво пластинографії // Дит. Садок. - 2008. - с.2-4.
79. *Краєва Л.О.* Нетрадиційні методи виготовлення виробів із солоного тіста : / Ліплення/ // Дошкіл. навч. заклад. - 2007. - №5. - с.34-48.
80. *Кириченко Н.* Ліплення – чаруюче мистецтво, зіткане на глині // Дит. садок. - 2001. ч.35/131/. - с.2-23.
81. *Декоративно-ужиткове мистецтво в роботі з дітьми* // Народознавство в дошкільному закладі. - Тернопіль, - 1993. - с.6-11.
82. *Чего на свете не бывает?* Занимательные игра и игрушки для детей от 3-х до 6-ти лет: Кн. Для воспитателей и родителей. – М.: Просвещение, 1991. - 64с.
83. *Ольжич О.* Національне виховання українського дошкілля // Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання рідної мови. – К., 2007. - с.122-124.
84. *Медведева О.* Твоє мистецтво, Україно: Усн. журнал для батьків // Дит. садок. - 2008. ч.45-46 /477-478/. - с.27-28.

Додаток 1

Список дітей експериментальної групи

№з/п	Прізвище та ім'я
1.	Андрушків Владислав
2.	Балинський Святослав
3.	Білобринь Соломія
4.	Бором Вікторія
5.	Варецька Мальва
6.	Візний Максим
7.	Врубель Настя
8.	Дашкова Даша
9.	Довганик Максим
10.	Дудко Вікторія
11.	Кондак Софія
12.	Кохана Софія
13.	Кулікова Саша
14.	Курганевич Марія
15.	Лаба Юлія
16.	Михалевич Олексій
17.	Міщук Софія

18.	Нікітіна Вікторія
19.	Олесюк Андрій
20.	Подгурська Валерія
21.	Притула Матвій
22.	Савіцький Максим
23.	Стефанко Ксенія
24.	Цвілюк Ярина
25.	Цюпа Вікторія
26.	Шерстило Назар
27.	Хай Віталій

Додаток 2

Перелік дидактичних ігор з народною іграшкою

- ÿ « Склади такий самий орнамент»
- Ø « Про що дізнався розкажи»
- Ø « Впізнай за формою»
- Ø «Впізнай за розписом»
- Ø «Що слід змінити?»
- Ø « В гості завітала казка» (придумай нову казку)
- Ø «Хрестик, ружа, вербівочка»
- Ø « Таця »
- Ø « Панночка йде на іменини»
- Ø « Загадай – розгадаємо»
- Ø « Закінчи розповідь про іграшку»
- Ø « Символічні образи
- Ø « Що з чого зроблено?»
- Ø « Де знаходив майстер кольори та візерунки?»
- Ø « Що нагадують ці ягоди?»
- Ø « Чиї це пелюсточки і листочки?»
- Ø « Знайди геометричні фігури на килимі»
- Ø « Відгадай, що як називається?»
- Ø « Від чого залежить краса витинанки?»
- Ø « Назви найбільше предметів, що ними прикрашали хати»

Додаток 3

«Українська народна іграшка. Її історія»

На території України найдавніші прототипи іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

УІV—ІІІ тис. до н. е. трипільці виготовляли керамічні жіночі статуетки, різноманітні фігурки тварин (овець, коней, биків та ін.) та їх дитинчат, які символізували плодючість. В могильнику на території Львівської області археологами знайдено ліпні порожнисті фігурки пташок, що згодом трансформувалися в іграшки-свищики.

Дитячі іграшки давніх слов'ян (дерев'яні коники, качечки) знайдено під час розкопок на Наддніпрянщині. Датовані вони приблизно Х — початком ХІІ ст. У той час побутували і так звані технічні іграшки: луки, мечі, дзиги тощо.

У дохристиянський період іграшки переважно зображали священних тварин, птахів, фантастичних істот, що свідчить про їх зв'язок з язичницьким культом, народною міфологією. Після прийняття християнства іграшки здебільшого використовували з ігровою та декоративною метою. Однак деякі з них зберегли ритуальний характер і дотепер (ялинкові прикраси до Нового року, святкові кульки тощо).

Від українських іграшок періоду ХІV—ХVІІІ ст. майже нічого не збереглося. Однак етнографи стверджують, що виготовлення забавок не припинялося ні в ХІV, ні в ХVІ століттях. У другій половині ХVІІІ ст. внаслідок

розвитку в Україні ярмаркової торгівлі розпочалося масове виробництво забавок на продаж. Жодний ярмарок не обходився без глиняних коників, баранчиків, півників, маленького посуду, ляльок — «пань», розписаних орнаментом, прикрашених кольоровою глиною і покритих прозорою поливою.

Розквіт кустарного іграшкового промислу припадає на середину ХІХ ст. Найбільше виготовляли забавок на Наддніпрянщині, Поділлі, Прикарпатті. тогочасних іграшок Наддніпрянщини кінця ХІХ ст. — дерев'яні кухлики для зачерпування рідини, дерев'яні ляльки, маленькі моделі. Серед побутових речей (іграшкові товкачки, тачівки, рублі, оздоблені різьбленням), дзиги, вітрячки та ін. Популярними були механічні забавки з відповідними руховими елементами — вирізані фігурки попарно з'єднаних планками

ведмедів, ковалів, ткачів; головоломки для дітей — так звані велика і мала мороки. Велика морока складалася з двох довгих і дванадцяти коротких кілочків, що утворювали на основній осі три хрестоподібні конструкції, а мала — із чотирьох однакових кілочків, зв'язаних у хрестик. Щоб їх розібрати, а потім скласти, необхідно було виявити кмітливість і винахідливість.

Найбільше дерев'яних іграшок виготовляли на Прикарпатті, у Яворові (Львівська обл.). Це різноманітні візочки з драбинками, кониками, іграшкові меблі (столи, скрині, лави-ліжка — бамбетлі), іграшкові музичні інструменти (сопілки, пищики, тарахкальця, тріскачки та ін.).

Селище Опішня (Полтавська обл.) відоме своїми керамічними іграшками, які відображали реальну природу, народний побут, героїв казок, пісень, творів фантастики (коник, квочка з курчатами, пташниця, вершники, міські та сільські жінки у типовому одязі, звірі-музики тощо).

Гончарі, крім ужиткового посуду, виробляли й «дріб», тобто маленькі іграшкові посудинки: глечики, макітерки, мисочки, горнятка, маснички тощо. Вони повторювали традиційні форми ужиткового посуду, а розписували їх відповідно до місцевості, де виготовляли (Опішнянські, Косівські, Васильківські та ін.).

На Поділлі відомими осередками виготовлення керамічної іграшки були Бубнівка, Бар Вінницької області, Адамівка — Хмельницької, Калагарівка — Тернопільської області та ін. Найпопулярнішими тут були ляльки, коники і вершники. Ляльок завжди ліпили у святковому одязі, з намистом на шії, модною зачіскою на голові; очі і рот позначали крапками і рисками. Подільські ляльки тримали у руках дитину або під пахвою пташку.

Традиційні іграшки-вершники зображали на коні селян, козаків, військових тощо. Подільські свищики мали вигляд тварин і птахів.

У XIX — на початку XX ст. на Волині діяли два найбільших осередки виготовлення керамічних іграшок (с. Вишнівець та Великий Кунинець Тернопільської обл.). Образи іграшок були традиційними (ляльки з птахами, свійські тварини, вершники), однак порівняно з подільськими вишнівецькі забавки витонченіші та барвистіші.

Наприкінці XIX ст. на Львівщині (с. Стара Сіль), виникли рідкісні в українському народному мистецтві сюжети — «танок» і «колисочка». Перший зображує жінку і чоловіка у танці. Свищик «колисочка» має вигляд «колиски на кружалах», у якій лежить дитина. Окрему групу забавок становлять керамічні тарахкальця («хихички»), відомі ще з часів трипільської культури, —

порожнисті кульки завбільшки з гусяче яйце, прикрашені оздобленнями (сонце, півмісяць та ін.).

На Гуцульщині вівчарі ліпили іграшки з плавленого овечого сиру. Випасаючи овець, вони виготовляли казкових оленів, баранчиків, фантастичних півників, коників, а повернувшись із полонини, дарували їх дівчатам і дітям. Згодом цим почали займатися жінки, і в XIX ст. виготовлення іграшок із сиру стало домашнім промислом. Найбільшими осередками цього промислу були села Брустурів, Річка, Снідавка і Шепіт теперішньої Івано-Франківської області.

В Україні іграшки виробляли не тільки з твердих і пластичних матеріалів, а також із лози, соломи, рогози, повісма, довгої трави. Для виготовлення саморобних іграшок використовували тканину, кольоровий папір, картон.

Першим збирачем і дослідником української народної іграшки був священик із Суботова Марко Грушевський (1865—1938), родич відомого історика Михайла Грушевського. У 1904 р. було опубліковано його працю «Дитячі забавки та ігри усякі. Зібрані по Чигиринщині Київської губернії».

Народна іграшка є специфічним витвором. Вона мусить мати пізнавальну цінність для дитини, відображати явища реального світу в доступних їй формах. Народна іграшка повинна не тільки нести інформацію, а й бути естетичною, втілювати оригінальну ідею. Використання її у дитячому садку, сім'ї збагачує, урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички. Дитина сприймає народну іграшку і як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню.

Додаток 4

Орієнтовані питання анкети:

- Ø Що ви розумієте під поняттям «народні ремесла?»
- Ø Чи доцільно знайомити дошкільнят з ними?
- Ø Які види ремесел вважаєте доступними для роботи зі старшими дошкільниками?
- Ø Чи можуть народні ремесла впливати на формування певних якостей у малят? Якщо можуть, то яких саме?
- Ø Які форми роботи зі старшими дошкільниками, на вашу думку, є найбільш оптимальними?

Для вивчення рівня компетентності дітей розроблено такі питання:

Які іграшки відносяться до народної? Як називаються іграшки?

Чим характеризується? З чого виготовлена?

Які фарби використані? Якого виду ця іграшка?

В якій місцевості виготовляють іграшки з сиру?

Зустрічаючи весну, з чого господині роблять іграшки для дітей?

Знайдіть спільне між Косівською і Опішнянською іграшками.

Знайдіть відмінне між Косівською і Опішнянською іграшками.

Відгадайте загадку

Є деревце - не полінце Шість дірочок має, Весело співає. (сопілка).

Як можна використовувати сопілку у грі?

А ще для чого можна використовувати сопілку?

З чого зроблена сопілка?

На якому тлі нанесено забарвлення сопілки?

Які рослинні елементи використані в оздобленні сопілки?

Як ти будеш гратись зі свищиком?

Під час яких подій використовували свищики?

Кого відганяли звуками свищиків?

Розкажи про свою улюблену народну іграшку.

Придумай загадку про цю іграшку.

Як по іншому називаються брязкальця?

З яких матеріалів майстри виготовляють народну іграшку?

Додаток 5

Конспекти занять по ознайомленню з українською народною іграшкою для дітей старшого дошкільного віку.

„Прикрасимо плаття”

Програмовий зміст. Вчити самостійно прикрашати силует сарафана, розташовувати візерунок по всьому силуету або внизу по краю. Розвивати у дітей відчуття кольору. Виховувати уважність, самостійність.

Матеріал. Лялька, викрійки сарафанчиків з кольорового паперу, фарби різних кольорів, пензлі.

Попередня робота. Розповідь про історію створення ляльки(звернути увагу на кольори та орнамент на сарафані ляльки), з якого вона регіону. Розгляд візерунків на одязі ляльки, альбомів для розфарбовування.

Методика проведення заняття. Звернути увагу дітей на красу одягу (візерунок на платтях у дівчаток, нарядні сарафани на ляльках), розглянути їх. На прохання вихователя діти знаходять в групі предмети, які прикрашені візерунком. Після цього вони малюють візерунки на сарафанчиках ляльок, розглядають, які вийшли візерунки, вибирають ті, які їм більше сподобалися, обґрунтовують свої відповіді.

Розпис птаха за мотивами петриківської іграшки

Програмовий зміст. Продовжувати знайомити з особливостями петриківської іграшки. Розвивати у дітей естетичне сприйняття, відчуття кольору, уміти кінцем кисті наносити крапки, всім пензлем малювати кружечки, дуги, кільця, смужки. Виховувати повагу до національної культури.

Матеріал. Побілені фігурки птахів, петриківська іграшка, фарби, пензлики, вирізані з білого паперу силуети фігурок птахів.

Попередня робота. Розгляд іграшок, ілюстрацій. Малювання поза заняттями.

Методика проведення заняття. Вихователь просить дітей знайти своїх птахів, питає, для чого їх пофарбували білою фарбою. Уточнює відповіді: "На білому фоні яскраві фарби виглядатимуть найсвятковіше". Потім діти розглядають узор на петриківській іграшці. На окремому листі проводять лінію, малюють круг, ставлять крапку. Вихователь показує прийоми малювання на мольберті. Тим, кому важко прикрашати узором форму, можна дати вирізаний з паперу силует птаха. Розфарбовувати об'ємну форму можуть діти, які краще володіють прийомами декоративного малювання.

„ Чому лялька сумна? ”

Програмовий зміст. Продовжувати вчити використовувати прийоми петриківського розпису для прикрашання спідниці ляльки (малювати кільця, кружечки, крапки). Формувати вміння передавати характерні риси персонажа. Розвивати пам'ять, увагу, мовлення. Виховувати у дітей позитивне відношення до образу, інтерес до народної іграшки.

Матеріал. Два зображення ляльки з різним виразом обличчя, фарби, пензлі.

Попередня робота. Розгляд петриківських іграшок. Ігри з ляльками .

Методика проведення заняття. Вихователь робить два зображення ляльки : у однієї спідниця яскрава з петриківським візерунком, у іншій візерунку немає; вираз обличчя у однієї веселий, у іншій сумний. У сумній ляльки наклеєна кишенька, в яку в кінці заняття треба вставити лист паперу з яскравим візерунком і кружечок з веселим виразом обличчя.

Діти розглядають два зображення, говорять, чому одна лялька весела, а інша сумна. Пояснюють, що треба прикрасити їй сарафан. Вихователь

пропонує зробити яскравий малюнок тканини, з якого можна зшити ляльці сарафан. Діти малюють петриківський візерунок на квадратному листі паперу. В кінці аналізують роботи дітей і вибирають, який візерунок краще підійде ляльці. Вихователь по черзі вставляє в кишеньку різні варіанти візерунків, замінює кружечок з веселим виразом обличчя.

Ознайомлення з витинанкою

Програмові завдання: Сформувати знання в дітей про те, що таке витинанка, про спосіб та матеріал виготовлення. Розвивати увагу, пам'ять, мислення. Виховувати повагу до українських традицій, до історії рідного краю.

Матеріал: витинанки різних кольорів, візерунків.

Попередня робота: розгляд інтер'єрів хат, відвідування краєзнавчого музею.

Хід заняття. Вихователь: Діти, подивіться, як гарно в нашій світлиці. Може, знаєте, чому я сказала "світлиця"? Колись світлицею називали найгарнішу кімнату в хаті. Жінки-українки з давніх-давен любили чепурити свої хати. Було чисто і затишно скрізь. З тих часів дійшло до нас прислів'я: "У хаті, як у віночку, і сама сидить, як квіточка". А хто ця квіточка? - Господиня, яка чимало праці докладає, щоб було у хаті затишно і гарно. Давайте запам'ятаємо це прислів'я і намагатимемося, щоб у нашій груповій кімнаті був завжди порядок.

Ми вже з вами розглядали інтер'єр хати на малюнках, бачили в краєзнавчому музеї давні речі вжитку. Пригадайте, що таке інтер'єр? (Внутрішнє оздоблення, тобто убрання, приміщення) Що було в хаті? Які давні речі, якими колись користувалися, ви знаєте? (Прядка, жорна, дерев'яні ночви та інше) Чим була прикрашена хата? (Образи, рушники, квіти, вазони; розмальовані квітами ніч, грубка, скриня та інше)

Сьогодні я вам розповім, чим ще в давні часи в нашому краю прикрашали хати. Це були витинанки. Так їх називали, бо вони витиналися, вирізалися із наперу. Витинанки використовували замість серветок у буфетах-сервантах, ними прикрашали образи під склом. Перед Новим роком і різдвяними святами між вікнами на стінах прибивали навхрест гілки ялини і прикрашали витинанками, ліхтариками, зірочками. Давайте розглянемо, якими витинанками прикрашена наша світлиця.

Діти розглядають витинанки й описують їх.

Чому ці витинанки різні?

Чому вони відрізняються одна від одної?

Вихователь показує, як робити витинанки (дві-три одного кольору, але з різним візерунком).

Від чого залежить візерунок на витинанках?

Якщо діти утруднюються відповісти, вихователь детально знайомить їх із процесом виготовлення витинанок.

Папір квадратної форми і певного розміру складають учетверо або ввосьмеро і ножицями вирізають рослинні-орнаменти: зірочки, квіти, листки, хмелики, вінок; різні геометричні форми чи контурні зображення птахів або людей. Колись усі вирізані витинанки наклеювалися на папір певної довжини і використовувалися як орнамент на стінах.

Додаток 6

Тематика занять з образотворчої діяльності для середньої групи на навчальний рік**Вересень. Тема: «Хліб»****Підтема: «Рушничок»**

Мета: формувати в дітей початкові уявлення про декоративно-ужиткове мистецтво; знайомити з поняттям «візерунок», «ритм»; розвивати дрібну моторику рук; вчити елементів розпису за мотивами Київської вишивки (прямі лінії, мазки, колір червоний, чорний), формувати вміння розміщувати симетрично візерунок на смузі; виховувати бережливе ставлення до людської праці.

Матеріал: зразки візерунків для рушника, вишиті рушники, ілюстрація із зображенням хліба на рушнику, зразки елементів київської вишивки, прямокутні форми, гуашеві фарби, пензлі, баночки із водою, серветки.

Жовтень. Тема: «Книжка»**Підтема: «Закладка для улюбленої книжечки». Гуцульщина**

Мета: вчити дітей задумувати декоративне оздоблення, закріплювати вміння ритмічно наносити елементи оздоблення по всьому виробу, чергуючи хвилясті лінії (пензлем) та крапки (пальчиком) та чергуючи кольори; закріпити вміння правильно користуватися пензлем, фарбою; розвивати окомір, творчу уяву; виховувати інтерес до книжок, бережливе до них відношення.

Матеріал: книжечки, зразки декоративних візерунків для закладки, видовжені прямокутні форми (по кількості дітей), пензлі, фарби, баночки з водою, серветки.

Листопад. Тема : «Посуд»**Підтема: «Прикрасимо макітру». Косівська кераміка**

Мета: продовжувати формувати у дітей уявлення про декоративно-ужиткове мистецтво, ознайомити із виробами Косівщини, елементами їх оздоблення (на світлому тлі кольори: коричневий, білий, зелений), елементи розпису – рослинний світ (крапки, лінії, мазки), геометричний візерунок; збагачувати

емоційно-чуттєву сферу дитини, формувати елементарні уявлення про цілісність живої природи й людини).

Матеріал: вироби Косівщини (кераміка), готові форми макітри, зразки оздобленого виробу, фарби, тички, баночки з водою, ватні палички.

Грудень. Тема : Подарунки святого Миколая

Підтема: « Вишита сорочка». Київська вишивка

Мета: вчити самостійно створювати узор для сорочечки із знайомих елементів (прямі лінії, хвилясті лінії, крапки) чергуючи їх за величиною (сила натиску пензля), формою, кольором, розміром; розвивати естетичне сприймання; закріпити знання декоративного оздоблення.

Матеріал: площинні форми сорочок, чорна, червона гуаш, пензлі, баночки з водою, серветки, зразки оздоблених сорочок, готові вишиті чоловічі та жіночі сорочки, ляльки одягнуті в український стрій.

Січень. Тема : Зимуючі птахи

Підтема: «Пташка» . Яворівська іграшка

Мета: ознайомити дітей із народною іграшкою, спонукати сприймати її емоційно , помічати її яскравість, забарвленість; наголосити на характерних елементах Яворівської іграшки: дерев'яна, жовтий фон, кольори (червоний, зелений), елементи розпису (кола, вербівка); формувати почуття кольору під час складання декоративних візерунків; виховувати повагу та любов до праці народних умільців.

Матеріал: площинні форми пташки, попередньо за тоновані дітьми у жовтий колір, дерев'яна яворівська іграшка, зразки елементів яворівського розпису, фарби, пензлі, штампи (кришечки) для кола, баночки з водою, серветки.

Лютий. Тема : Кімнатні рослини

Підтема: « Горщик для квітів». Гавареччина

Мета: ознайомити дітей із керамічними виробами Гавареччини, основними елементами та способом їх нанесення ; закріпити прийоми декоративного малювання (прямі і хвилясті лінії), виховувати бажання оздоблювати вироби, викликати емоційне сприймання.

Матеріал: вироби Гавареччини, площинні форми горщика, зразки оздоблення горщика, чорна гуаш, поролон, деревинні палички (зубочистки).

Березень. Тема : Меблі

Підтема: «Шафка». Яворівський розпис

Мета: закріпити знання дітей елементів (вербівка, колка), продовжувати вчити дотримуватися кольорової гами та чергування кольорів(притаманних Яворівщині), вчити розміщувати елементи візерунку на всій площині виробу; виховувати любов до народного декоративного мистецтва.

Матеріал: дитяча дерев'яна шафка розписана за Яворівськими мотивами, площинні форми шафок, гуашеві фарби, пензлі, баночки з водою, серветки.

Квітень. Тема : Писанка

Тема: « Розмалюємо писанку»

Мета: вчити дітей наносити геометричний візерунок на яйце, формувати вміння малювати ниткою; розвивати образне сприймання; виховувати любов до найдавнішого традиційного народного промислу – писанкарства.

Матеріал: варене яйце (по кількості дітей), фарби 3-5 кольорів, нитки (8-10см), прості олівчики, блюдечка (підставки під яйце), зразки візерунків, писанки.

Травень. Тема: День Львова

Підтема: « Скатертина до святкового столу»

Мета: ознайомити із львівською вишивкою – їй притаманні рослинні елементи, переважають кольори: червоний, синій, жовтий, оранжевий, чорний; вчити малювати подвійним мазком; знаходити середину квадрату для розміщування візерунку, ритмічно ставити мазки, лінії, кільця, крапки, оформлювати різки скатертини; виховувати інтерес до Львівської вишивки.

Матеріал: зразки оздоблення скатертин, квадратні форми, гуаш (3-4 кольорів), пензлі, баночки з водою, серветки, готові вишивки.

Додаток 7

Перелік українських народних іграшок для використання на заняттях:

- Лялька-мотанка (з ниток, з ганчірок)
- Ляльки з лози, рогози, дерев'яна
- Ляльки в національному одязі
- Ляльки з птахами
- Вершники
- Баранці, коники
- Свищики (дерев'яний, керамічний)
- Барильця
- Куманці
- Макітри
- Тарелі
- Горнятка-двійнятка
- Пташка (статична, рухова)
- Морока (велика, мала)
- Тваринки (дерев'яні, керамічні)
- Свійські тварини
- Звірі-музики
- Посудка (керамічна, дерев'яна)
- Гладилки
- Шкатулки
- Іграшки із природного матеріалу (папір, солома, шишки, кукурудза)

Додаток 8

Легенда "Хто найкращий майстер на землі".

Це було дуже давно. В одному українському селі дівчата й жінки вирішили показати свою майстерність. Домовилися, що в неділю прийдуть на сільський майдан і принесуть усе найкраще, зроблене своїми руками: вишитий рушник, полотно, скатертину, одяг.

У призначений день усі дівчата й жінки прийшли на майдан. Принесли безліч дивовижних речей. У старців, яким громада доручила назвати найкращих майстрів, очі розбіглися: так багато було талановитих жінок і дівчат. Дружини і дочки багатіїв принесли вишиті золотом і сріблом шовкові покривала, тонкі мережані занавіски, на яких були вив'язані дивні птахи.

Але переможцем стала дуже бідна Мар'яна. Вона не принесла ні вишитого рушника, ні мережива, хоч усе це вміла чудово робити. Вона привела п'ятирічного сина Петруся. Петрусь приніс жайворонка, якого сам вирізав з дерева. Приклав хлопчик жайворонка до губів - заспівала, защебетала пташка, як жива. Усі стояли на майдані мов заворожені, і раптом у блакитному небі заспівав справжній, живий жайворонок, якого привабив спів на землі.

Старі прийшли до такого висновку: "Найкращим майстром є той, хто творить розумну і добру людину".

Додаток 9

« Звідки з'явилися вишиванки »

Легенда

Колись давним-давно серед мальовничої природи жили чоловік та жінка. Все було б добре, та діток у них не було. Нарешті, через багато років у хаті з'явилося двоє дівчаток: одна білявенька з русявим волоссячком, а друга – чорнявенька з волоссям чорним, як смола.

Збігали роки. Виросли дівчата справжніми красунями, були серцем добрі, всім допомагали, батьків радували та шанували. Припали до вподоби двом юнакам за свою вроду, вдачу і працьовитість. Ніщо не віщувало біди, але горе прийшло несподівано. Оселився серед цієї краси страшний Змій. Якось пролітав він над долиною, де дівчата полотно вибілювали на сонці, побачив їх і вирішив взяти у полон. Перетворившись на чудового метелика, він сів на травичку, а потім, перелітаючи з квітки на квітку, з куща на кущ, все далі і далі заманював дівчат. Опинилися сестри у непролазних хащах, де ні звір не проходить, ні пташка не пролітає. Метелика враз не стало. Все почорніло, закрутилося, заревіло. Перед ними став страшний змії. Схопив дівчат і поніс у своє царство. Плачуть дівчата, а він регоче, реве, жалю їм завдає. Бо не любить слуга злого духу, щоб щастя ходило між людьми, щоб добро панувало.

Плачуть дівчата і кидають по одній волосині чорного і русявого волосся. Може, по цих волосинах їх знайдуть юнаки і повернуться додому. І сталося диво-дивне: добрий лісовий дух оживив їх і перетворив на чорні і червоні ниточки.

Прилетів змії у своє царство, замкнув на важкі залізні замки полонянок і ліг відпочивати.

Тим часом юнаки дізналися, що дівчат украв змій і вирішили в дорогу дівчат рятувати та з неволі визволяти. Довго йшли вони полями, лісами. Раптом побачили у траві чорні та червоні ниточки.

Здогадались вони, що це дівчата їм слід залишили. Почали змотувати вони нитки у клубочки та так і дійшли до змієвого палацу.

Викликали Змія на бій. Вилетів розлючений, страшний, із ніздрів вогонь палає. Не було у хлопців зброї, лише ниточки схрестили. І сталося диво: вони перетворилися на міцні мечі, що відразу відрубували по дві голові. Розправилися відважні юнаки зі Змієм, упав палац – і лише купка попелу залишилася від нього. Визволили полонянок хлопці й віддали їм решту чорних і червоних ниток. Цими нитками хрестиками вишили дівчата чудо-сорочки. З вдячністю одягли їх юнаки. Ще кращими і сильнішими стали. А дівчата всім рідним теж повишивали сорочки. Бо на візерунках вишиванок були добрі обереги від усього злого, подаровані добрим лісовим духом дівчатам-полонянкам. Відтоді, кажуть старі люди, повелося вишивання. І де у хаті є вишиванки, там рід живе добре і щасливо.

Фольклорні та художні тексти про народні ремесла

1.Прислів'я та приказки

- У ремісника золота рука
- З ремеслом дружити – в житті не тужити.
- Який ремісник, така й робота.
- Майстра по роботі впізнати.
- Гончара глина годує.
- Не святі горшки ліплять, а прості люди.
- Що нап'яла, то й мишка вкрала.
- Яке волокно, таке й полотно.
- І собака б ткав, якби хто нитки в'язав.
- Без голки кожуха не пошиєш.
- Куди голка, туди й нитка.
- Пошив: на собаку мале, а на kota велике.
- І кравець з голки живе

2.Загадки

- Всіх я обшиваю, сама ж одягу не маю. (Голка)
- Кінь сталевий, хвіст шовковий. (Голка)

3.Колискова

Льон збирала,

Тонкі нитки пряла.

Тонкі нитки пряла,

Сповиточки клала,

Щоб було дитя вродливе,

Щоб було дитя щасливе.

4.Оповідання, вірші

1. «Мамин рушник» *В.Багірова*
2. «Швачка» *І.Деркач*
3. «Біле поле полотняне» *Т.Коломієць*
4. «Як Мартусина сорочечка виросла на полі» *Б. Данилович*
5. «Народження сорочки» *Л.Загоруйко*
6. «Сонячні кольори» *С.Дутченко*
7. «Вишиванка» *М.Сингаївський*
8. «Рушник» *М.Хоросницька*
9. «Швачка» *О.Гузій*
- 10.«Вишиванка» *І.Деркач*
- 11.«Вишиванка» *Л.Лежанська*
- 12.«На моєму рушничку» *Т.Мовчан*
- 13.«Наш рід» *А.М'ястківський*
- 14.«Вишиванка» *В.Крищенко*
- 15.«Витинанки» *М.Людкевич*
- 16.«Як народилася веселка?» *Про рослини-барвники. За сторінками повісті С.Носаня «Пір'їна з крила жар-птиці»*
- 17.«Гончарний круг» *За сторінками повісті С.Носаня « Пір'їна з крила жар-птиці»*
- 18.«Гончарний круг» *Т.Коломієць*
- 19.«Горнята-двійнята» *А.Качан*

Додаток 11

« Виховна роль іграшки.»

Головним компонентом, «матеріальною основою» (А. Макаренко), «життєвим нервом» гри (Ю. Аркін) є іграшка — річ, призначена дітям для гри. В народі її ще називають цяцька, лялька, цяцянка, виграшка, забавка. Без неї гра неможлива. Як найсуттєвіший компонент гри, вона відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну, навіть організаційну ролі. Як і гра, іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх видів діяльності на більш високому рівні.

Виховна і освітня цінність іграшки

Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності творчої діяльності дітей. Традиційні іграшки різних народів здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного які дитина рукою приводила в рух. У Давньому Китаї іграшки виготовляли з глини (посуд для приготування їжі, плита, будиночок, ручний млинок та ін.).

У дитячих похованнях античної епохи знайдено ляльки, фігурки тварин, які у Давніх Греції та Римі виробляли зі слонової кістки, бурштину, теракоти, а для дітей рабовласників — зі срібла та мармуру. Багато сучасних іграшок створені ще в давні часи, деякі мають авторів.

Наприклад, ідею створення брязкальця приписують відомому грецькому полководцеві, філософу і математику Архітові Тарентському (400—365 рр. до н. е.). У давні часи брязкальце було першою іграшкою дитини, а матері та годувальниці відганяли ним злих духів.

Тієї пори з'явився і набув популярності театр ляльок. Про нього писали грецький філософ Платон, письменники Арістофан і Апулей. У Давньому Римі головною дійовою особою комічних лялькових вистав був потворний горбатий блазень Макус із величезним носом, який смішив публіку пронизливими криками, схожими на крики птахів, або писком, схожим на писк курчат. За подібний до дзьоба ніс і писк його прозвали Півником (по-італійськи

— Пульчинелло), тому вважається, що батьківщина всіх Петрушок — Італія. У XVI ст. у багатьох країнах Європи були створені лялькові театри з головними героями, подібними до Пульчинелло: в Англії — Панч, Німеччині — Гансвурст, в Іспанії — Дон Кристобаль, Франції — Полішинель і Гіньоль.

Найбільшими центрами виготовлення іграшок у часи середньовіччя були Лімож, Страсбург (Франція), Нюрнберг (Німеччина), чиї вироби високо цінували на світовому ринку.

У XVII—XVIII ст. почалося виготовлення іграшок з дорогих матеріалів (срібла, порцеляни, слонової кістки), що були справжніми витворами мистецтва.

В Україні у XVII ст. популярним був вертеп, персонажі якого (Запорожець, Циган, Дяк, Баба, Шинкар та ін.) відтворювали релігійні, казкові, побутові сюжети. У радянські часи він був заборонений, а з набуттям Україною незалежності почав відроджуватися.

Аналіз іграшок, які використовували діти різних часів і суспільств, може багато розповісти про характер їх виховного значення. Іграшка як створений дорослими для розвитку дітей предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням. Дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти. Щоб іграшка, як і гра, була супутником дитинства, людство весь час удосконалює її.

Розумовому вихованню дітей особливо сприяють дидактичні (навчальні) іграшки. Використовуючи їх, дошкільники вчаться розпізнавати, розрізняти, називати форму, розмір, колір предметів, ознайомлюються з кількісними співвідношеннями, числом, цифрою, з просторовими поняттями.

Різноманітні іграшки (конусні башточки, кольорові мисочки, кульки, різноманітні мозаїки тощо) покликані допомагати сенсорному розвитку дитини. Розбірні іграшки, конструктори формують у дошкільників здатність до аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, класифікації. Ігри з образними іграшками розширюють й уточнюють уявлення дитини про навколишній світ, розвивають мислення, уяву, мовлення, збагачують словниковий запас. Використання технічної іграшки розвиває її конструкційні здібності, формує інтерес до техніки, створює передумови для технічної винахідливості, творчості.

Використовуючи в іграх будівельний матеріал, діти ознайомлюються з об'ємними геометричними тілами, у них розвиваються уявлення про форму, розмір, напрямок, положення, протяжність тощо. Іграшки допомагають засвоювати через ігрові ситуації правила і норми поведінки і взаємодії людей.

У виборі образної іграшки, діях з нею значною мірою виявляється ставлення до того, що вона уособлює. Використання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Ігри з дидактичними іграшками вчать дотримуватися правил гри, виховують терплячість і посидючість, прагнення досягти успіху завдяки власним знанням і вмінням. Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток.

Ігри з м'ячем, брязкальцями, кеглями та іншими предметами розвивають точність рухів, координацію, спритність, влучність, витримку.

На формування самостійних ігор дітей раннього віку продуктивно впливають сюжетно-образні іграшки, серед яких виокремлюють:

реалістичні — різноманітні ляльки з яскраво вираженими характеристиками;
умовні — ляльки з узагальненими рисами (наприклад, лялька-неваляшка);
символічні - (предмети-замінники), які лише позначають реальний предмет і мають деякі характерні для нього властивості

Самостійна сюжетна гра формується більш успішно, якщо в ній поступово використовувати умовні, реалістичні символічні іграшки.

Підбір їх повинен враховувати особливості ігрової діяльності дітей, розуміння образу іграшки у різні вікові періоди, практичний та ігровий досвід дитини.

Сюжетна іграшка допомагає малюкам відображати зрозумілі дії людей з предметами. З гарною іграшкою граються тривалий час і активно, глибоко пізнаючи її особливості та функції.

У грі відбувається закріплення знань про призначення предметів, найпростіших знарядь праці, загальних способів дії з ними. Використовуючи символічну іграшку (предмети-замінники), дитина починає вперше самостійно оперувати образами, узагальнює свій попередній ігровий досвід.

На дітей молодшого і середнього дошкільного віку особливо впливають іграшки, що зображають людей, істот і предмети реального світу: тварин, риб, птахів, рослинність, предмети побуту, техніки тощо. Вони не тільки спонукають до різноманітних за змістом ігор, а й допомагають увійти в роль, створити улюблений ігровий образ, реалізувати задум. Засобом реалізації задуму іграшка може стати лише в тому разі, якщо дитина правильно сприймає її образ, має певні знання про предмет, а іграшка викликає усвідомлений інтерес і бажання гратися.

Завдяки іграшці реальними стають ігрові дії дошкільників: «лікар» використовує «фонендоскоп», «водій» — «автомобіль» тощо. У цьому, як стверджує російський педагог К. Зворигіна, полягає психологічна особливість гри: «в ній багато уявлюваного, умовного..., але переживання тих, хто грається, завжди щирі, справжні, і дії їх реальні».

Вибір дитиною старшого дошкільного віку іграшки для сюжетно-рольової гри є індикатором рівня її розвитку. Одні діти добирають іграшку для гри незалежно від задуму. В такому разі іграшка визначає напрям розвитку сюжету, але сюжетні дії у край обмежені й бідні. Інші діти добирають іграшку цілеспрямовано, залежно від задуманого сюжету або паралельно з його формуванням. Свідомий вибір, групування і класифікація іграшок за їх ситуативними ознаками допомагають дитині реалізувати ігровий задум.

Певною моральною проблемою є використання дошкільниками військових іграшок — будь-яких ігрових предметів, що застосовуються для вирішення конфлікту, захоплення влади чи перемоги шляхом насильства і які можуть бути призначені для нанесення поранень чи вбивства. Йдеться про іграшки, що імітують зброю; іграшки-імітатори та конструктори для виготовлення моделей танків, боє-машин, гармат, бойових літаків, військових кораблів; солдатика і військові предмети; електронні й комп'ютерні ігри відповідної тематики. Прихильники такого підходу переконані, що ігри (переважно хлопчиків) з військовими іграшками виховують готовність дочиків) з військовими іграшками виховують готовність до майбутньої служби в армії, захисту рідної землі. Інші заперечують доцільність використання таких іграшок, оскільки вони впливають на формування жорстокості, мілітарних пристрастей, що суперечить принципу гуманності.

Міжнародна асоціація захисту права дитини на гру (ІРА) виступила з декларацією про вимогу припинення виробництва і продажу військової іграшки та ігор із використанням насильства і розрухи. У книзі одного з президентів ІРА Ніка Нільсона «Війна і мир у грі» стверджується, що військові іграшки підвищують агресивність, розвивають деструктивну поведінку, виховують ставлення до війни як до цікавої пригоди, де можна вбивати, до насильства як до головного способу вирішення конфліктів, посилюють відчуття загрози від навколишнього світу.

За даними американського психолога Ч. Тендера, тенденція до агресивної поведінки спостерігається у дітей, які граються військовими іграшками фабричного виготовлення Саморобні іграшки не провокують агресії.

Йому опонує психолог Л. Берковіц, стверджуючи, що саморобні іграшки також провокують агресивну поведінку, тільки в тих, хто до неї схильний. У прибічників обох точок зору щодо використання військової іграшки у грі дітей є своя логіка. Очевидно, мають рацію ті, хто стверджує, що за відсутності спеціально виготовлених для дітей іграшок з військової тематики вони все одно гратимуться у військові ігри, використовуючи предмети-замінники. Однак ці предмети «стрілятимуть» тільки у мілітарній грі дітей, а в усіх інших випадках використовуватимуться за призначенням.

Додаток 12

Види іграшок . Вимоги до іграшок

Тривала історія розвитку, багатоманітність іграшок за змістом, оформленням, призначенням, матеріалами, з яких вони виготовлені, є основою класифікацій їх за різними ознаками і критеріями. Наприклад, у своїй класифікації іграшок *А. Макаренко* послуговувався критерієм взаємозв'язку їх технологічної готовності з виховними, розвивальними можливостями, які виникають при використанні іграшок. Це дало підстави виокремити серед них такі

	три	типи:
- готові іграшки (ляльки, машини та ін.), які ознайомлюють дитину з предметами навколишнього світу, розвивають уяву;		
- напівготові іграшки (розрізні картинки, кубики, конструктори, розбірні моделі), що сприяють розвитку логічного мислення;		
- іграшки-матеріал (пісок, глина, дерево, картон, папір), використання яких забезпечує творчу діяльність дитини.		

З огляду на специфіку впливу різних типів іграшок на розвиток дитини *А. Макаренко* вважав необхідним комбінувати їх, використовуючи готові іграшки разом із саморобками, різними матеріалами.

Більш детальну класифікацію іграшок, яка ґрунтується на їх використанні у різних видах ігор, запропонувала російський педагог *Євгенія Фльоріна* (1889—1952). Ця класифікація охоплює:

- **моторно-спортивні і тренувальні іграшки** (м'яч, обруч, кеглі, пірамідки, мозаїка та ін.). Вони розвивають спритність, окомір, слух, зосередженість, винахідливість, увагу, підвищують моторну активність. Використовуючи їх, необхідно враховувати вікові особливості, сили дитини;
- **сюжетні, іграшки-образи** (люди, тварини, транспорт, меблі тощо). Сприяють розвитку сюжетно-рольових ігор, розширенню й уточненню уявлень, соціального досвіду дитини. Найважливіша, найдавніша і найпопулярніша серед них лялька. Особливе значення її у житті та грі дитини зумовлене тим, що вона зображує людину. Використовуючи її у грі, діти відображають життя, діяльність, стосунки людей;
- **творчо-трудоі іграшки** (напівфабрикати, з яких дитина створює образ і потім грається). До них належать різноманітні будівельні матеріали, конструктори, розбірні моделі. Особливість використання їх полягає у необхідності дитини перед початком гри звести споруду. Це розвиває

конструкторські здібності, сприяє трудовому вихованню; — **технічні іграшки**. Вони ознайомлюють дитину з технікою, формують уявлення про неї, розвивають творчість, винахідливість. їм властиві умовність, відтворення загальних функцій машин і механізмів, здатність імітувати у грі основні функції предмета.

Технічні іграшки можуть бути сюжетними (ознайомлюють дітей із зовнішнім виглядом технічних предметів: підйомний кран, транспортер тощо), передбачають дитяче конструювання і технічне винахідництво (конструктори, будівельні матеріали, напівфабрикати);

— **настільні ігри**. Спрямовані вони на вирішення різноманітних дидактичних завдань: розвиток кмітливості, винахідливості, уваги, швидкого орієнтування у формі, кольорі, розмірі, логічного мислення. До них належать парні картинки, лото, шашки, шахи, ігри-подорожі тощо;

— **веселі іграшки**. Будучи заснованими на принципі несподіваності, вони призначені для забави, розваги, їх не можна використовувати у будь-якій грі. Такі іграшки радують дітей несподіваними рухами, звучанням: зайчик, що стрибає; клоун, який перевертається на драбинці; соловейко, що співає, та ін.

— **музичні іграшки** (пташки, що співають, брязкальця, цимбали, ксилофони та ін.). Розважаючи дітей, вони одночасно розвивають музичний слух;

— **театральні іграшки** (персонажі тіньового і лялькового театрів, набори для ігор-драматизацій, іграшкові прикраси тощо). Призначені здебільшого для дітей старшого дошкільного віку.

Вимоги до іграшок

Головне призначення іграшок полягає у виявленні і розвитку творчих здібностей дітей, які, за словами Дж. Локка, повинні самі винаходити іграшки. Крім того, іграшка мусить мати ігрову динаміку, бути максимально дійовою, оборотною, щоб з нею можна було активно діяти, розігравати свою роль, щоб вона спонукала до відтворення всіх відомих дошкільнику дій і відносин, що характеризують цю роль. Також іграшки мають бути педагогічно доцільними, художньо досконалими, відповідати гігієнічним вимогам (бути такими, щоб їх можна було мити, фарбувати безпечною фарбою, дезинфікувати). У кожному віці дитині потрібні різноманітні за тематикою і призначенням іграшки.

Іграшка є своєрідним морально-етичним еталоном явищ соціальної дійсності, що допомагає дитині прилучитись до надбань культури людства.

Як засіб виховання вона повинна бути системною (серії, набори,

комплекти іграшок для дітей різного віку), всебічною (усіх необхідних для всебічного розвитку видів), функціональною (враховувати вікові зміни у діяльності дитини), динамічною (рухливість частин, дієвість механізмів тощо).

Чим більше можливостей для різноманітних дій передбачає іграшка, тим вона цікавіша для дитини, тим сильніше її виховне значення. Іграшка не може мати зафіксованої пози, бо діти не люблять іграшок нерухомих, яких вони не можуть змінити за своєю фантазією. Найкращою іграшкою для дошкільника є та, яку можна змусити якнайрізноманітніше змінюватися.

Іграшка дарує радість дітям можливістю активно, самостійно діяти, комбінувати, винаходити. Цим спричинені вимоги до її художнього оформлення: як і все предметне середовище, іграшку необхідно створювати за законами краси, дбаючи про її яскравість, привабливість. Особливо це стосується іграшок для дітей молодшого дошкільного віку.

Оформлення кожного виду іграшки залежить від її змісту, призначення, матеріалів.

Добір іграшок повинен враховувати вікові закономірності розвитку ігрової діяльності дітей. Знаючи процес розвитку ігрової діяльності, враховуючи індивідуальні особливості розвитку дитини і виховні завдання, можна добирати іграшки для своєчасного формування і вдосконалення психічних процесів, розвитку здібностей, формування різних видів діяльності і тим самим сприяти розвитку дошкільника. При цьому іграшки повинні дещо випереджати за своїми функціональними можливостями досягнутий дитиною рівень розвитку.

Для молодших дошкільників іграшка є джерелом накопичення чуттєвого досвіду, передбачає використання не тільки за прямим призначенням. Тому дітям краще давати придатні для різноманітного використання іграшки: ляльки (хлопчики і дівчатка), тварини тощо.

На цьому етапі розвитку гри дітям потрібні не набори іграшок (посуду, меблів та ін.), а велика їх кількість, яким вони могли б надавати різноманітного змісту, використовувати їх у дії (автомобіль, трактор, лялька, стіл, коляска, ліжко тощо). У грі з відомими предметами у звичній ситуації (наприклад, лялька у ліжку, за столом) дошкільники легко розвивають сюжет, розігрують ролі. Іграшки, що зображують конкретний предмет, використовують у грі лише за наявності у дітей уявлень про нього, його призначення, способи використання.

Напівготова іграшка (розрізні картинки, кубики, конструктор та ін.) сприяє вирішенню найпростіших розумових завдань. У молодшому дошкільному віці використовують лише найпростіші її варіанти — кубики,

цеглинки, елементарні будівельні набори. Маленька дитина здатна простежити логічний зв'язок між двома-трьома елементами. Тому поділені на 6—8 частин картинки, кубики з'єднати у ціле малюкам важко, оскільки вони ще не бачать зв'язку однієї частини з іншою.

У середньому дошкільному віці дитина свідомо використовує іграшку за своїм задумом. У старших групах доцільно комплектувати іграшки за темами (для гри у подорож, магазин, школу тощо). Комплекти, що складаються з найнеобхідніших іграшок, дають змогу дітям швидко розгорнути гру, підібрати додаткові матеріали. Такі набори вихователям слід створювати спільно з дошкільниками, а не надавати їх готовими. Дітей старшого дошкільного віку необхідно забезпечувати різноманітним матеріалом для виготовлення іграшок-саморобок відповідно до їхніх задумів.

Старші дошкільники цікавляться настільно-друкованими іграми, створеними за принципом розрізних картинок. Вони вимагають від дитини зосередженості, сприяють розвитку її мислення, уваги, уяви. Особливо популярні так звані пазли (англ. puzzle — гра на витримку).

Останнім часом на хвилях бурхливого розвитку ігрової індустрії створено багато нових різновидів іграшок. Популярності набули електронні іграшки з програмованими принципами дії, комп'ютерно-ігрові комплекси, віртуальні іграшки. Їх вплив на психіку дитини, виховний ефект, педагогічні, гігієнічні умови використання у вихованні дошкільників мало досліджені.

Потрібно спрямовувати увагу на відбір таких іграшок для дітей, які відповідають їх віку, індивідуальному розвитку, пізнавальним інтересам і мають виховну цінність.

Додаток 13

« Співаночки сирних бербенчиків»

Майстер-клас для батьків

Шановні батьки! Ми з вами вже знаємо багато видів української народної іграшки. Сьогодні, ми з дітьми нашої групи, хочемо запропонувати вам дізнатися іще про одну дуже цікаву народну іграшку нашого регіону – **сирну іграшку**. Що це таке? *Вихователь розповідає історію сирної іграшки* «...Колись давно, кожної весни на полонину пастухи виганяли худобу на випас. Полонина була далеко від домівок. Там, на полонині, вівчарі доїли корів, овець та робили із молока бринзу, сир. Наступала осінь і вівчарі повертались з полонини додому. Вони приносили своїм дітям, дівчатам, родині маленькі подарунки із сиру – коники, овечки, козлики. Цим фігуркам надавали значення оберегів худоби. Дуже часто пастухи дарували сирні баранчики своїм дівчатам, а дівчата для спомину ставили їх під образами. Так тривало роки...

Гуцули – талановитий народ. Українському народу притаманне прагнення прикрашати речі, будівлі. Сама навколишня природа спонукала до творчості. Вони прикрашали орнаментами дерев'яні речі, срібні, бронзові. Виготовляли чудові ліжники і розмаїті килими, вишивали рушники. Ніде більше в Україні, можливо і в Європі не виготовляють сирні іграшки для дітей. Це наше регіональне мистецтво.

Традиції народної педагогіки живуть з нами, жили і будуть жити! Завдяки цим традиціям передаються нам людські якості, любов до рідного краю, прагнення пізнавати і зберігати надбання нашого народу та передати у спадок своєму потомству. Її виготовляли прості гуцули для своїх дітей. І через те вона

не мала права вмерти, бо народ є носієм культури. Її продавали на базарах, дарували малим дітям, грались нею. Іграшка ставала продуктом харчування.

Колись цукерків не було і малих дітей пригощали в гостях сирними кониками, баранчиками, козликами.

Маленькі гуцулята бавились сирним коником, баранчиком. В своїх іграх гуцулята відображали життя і побут своїх батьків. Баранчик у них «бе-екав», коник «цокав», «іржав». Козлик своїми гострими ріжками намагався налякати пустуна. У вершника із сиру діти бачили своїх батьків, братів. Гуцул пересувався в горах тільки на коні. Діти довідувалися як зберігати бринзу, сир. А бринза є найсмачнішими ласощами для гуцула. Малий гуцул, перекладаючи фігурки, рахував їх і часто сперечався із братиком чи сестричкою – в кого більше фігурок.

Народні умільці... Вони творять безперервно, з покоління в покоління, виходячи із звичаїв, міфології та самого життя. Цей простий і привабливий вид народного мистецтва живе і розвивається тільки на Гуцульщині. Тут він наче потічок бере свій початок, має своїх майстрів, шанувальників, має своє минуле і майбутнє. Тільки тут народні майстри мають насагу до даної творчості. Тут виплекали свій талант.

Об'їдеш весь світ, а такого не побачиш. Як добре, що гуцули ще не перевелися! Ці майстри ліпки із сиру живуть на Косівщині Івано-Франківської області. Є вони в селах Снідаївці, Річці, Шепоті, Яворові, Космачі, Брустурах. Найпоширеніший цей промисел став у Брустурах. Там живуть майстри цього виду мистецтва М.О.Юряк, М.Друсків, М.І.Кошевка, М.Ю.Матвійчук. побачити ці найрізноманітніші фігурки можна в музеї народного мистецтва Гуцульщини в м. Коломії Івано-Франківської області.

Про цей вид мистецтва знаємо тільки ми, жителі карпатського регіону. Ми знайомимо в дитячих садочках дітей з гончарством, килимарством, ткацтвом,

вишивкою, а з чим діти-гуцулята колись гралися – не знайомимо, бо й самі забули, можливо, не знаємо!»

Тож сьогодні ми усі разом – як справжні народні умільці будемо створювати такі іграшки.

Щоб виготовити забавку із звичайного сиру, потрібний особливий продукт. З будь-якого сиру такі мистецькі витвори зробити не вдасться. В першу чергу, сирні забавки – це істівний продукт. Тож яку сировину заготують, таким і буде виріб.

Молоко має бути найсмачніше, свіже (може бути і коров'яче). Його підігривають і кидають туди «глегу» (порошок, який утворився при висушуванні шлуночка молочного теляти) і ставлять на добу у тепле місце, щоб «заглежилось». Після чого загустілу масу вибирають на марлю, щоб стекла сироватка, і тільки тоді ставлять у мисці на піч для подальшого закисання.

Такий підготовлений сир нам привезла бабуса вихованки нашого садочку. Перед виготовленням фігурок потрібно приготувати сировицю – розчинити у воді сіль (не менше 1/3 частини загальної кількості води). Під руками стоїть посудина з окропом, з інструментів – звичайний ніж .

Діти викладають на підставку вивіски із варіантами сирної іграшки

Насамперед потрібно помити руки з милом, потім сполоснемо в сироватці. Вибираємо кожен сам для себе іграшку (коника, баранчика, курочку, півника, волика). Тепер, на дерев'яній дощечці,

сир нарізаємо шматочками, в залежності від того, що саме ви задумали створити (величина іграшки – 4 см. заввишки, 6см. завдовжки).

Діти,(для безпеки), виготовляють вироби із солоного тіста, вони подібні децю до сирних на вигляд та за кольором.

Один шматок кидаємо в окріп, виймаємо дерев'яною ложкою і розминаємо його, як тісто. Сир повинен нагадувати пластилін, такий же пластичний та податливий. Потягуючи сирну масу то в одну, то в другу сторону, робимо *ніжки , голову, шию коня*, чи тієї тварини , яку ви задумали. Опускаємо на кілька секунд в окріп для закріплення форм.

Гриву , хвіст насікаємо ножем. А тепер найефектніша процедура цього творіння – майже готову іграшку доповнюють різними деталями – *упряжжю, бербенчиками* (прикраси упряжі). З довгих тоненьких ниточок сирну виплетемо ажурні косички, різної товщини, якою швидкими рухами обмотуємо навколо коника, також можна зробити сидельце. Виріб кладемо в окріп, перекидаємо у сировицю.

Тепер готовий виріб викладаємо на дерев'яні палички, щоб він просихав.

Діти ЕКГ розмальовують готові вироби своїх батьків разом з ними

На завершення нашої зустрічі, оформимо *виставку* ваших сирних іграшок та дитячих витворів на загальному коридорі садочку, у

виставковому ряду для того, щоб ваші роботи мали змогу бачити усі відвідувачі садочку: « *Сирна пластика народних умільців*»